ANUL XXXIX No. 9. DECHEMBRIE 1915

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

REVISTĂ PERIODICĂ ECLESIASTICĂ

A

SFÂNTULUI SINOD AL SFINTEI BISERICI AUTOCEFALE ORTODOXE ROMÂNE

NAŞTEREA LUI IISUS HRISTOS.

Sfânta noastră Biserică aşăzând zile de sărbători în anumite vremuri ale anului, vreà să ne scoată din când în când din mijlocul mistuitoarelor griji pământeşti, să ne depărteze de zgomotul lumei, şi să ne odihnească câtevà clipe în pacea religioasă. Aici, adânciţi în sfinte gândiri, regăsim seninătatea perdută prin felurite sguduiri şi frământări ale vieţii. Această seninătate ne înalţă mai presus de nevoile pământeşti, şi ne înarmează în acelaş timp cu curajul şi înţelepciunea trebuitoare spre a luptà cu greutăţile mari, cum şi a suportà rălele şi suferinţele fără de leac. In adevăr, după îndeplinirea datoriilor casnice şi sociale, sufletul nostru simte nevoea, suspină după o zi de odihnă, şi prăznueşte această zi, lepădând sarcina greutăţilor vieţii şi râdicându-se pe aripile cucerniciei în regiunile cereştilor gândiri, departe de teama pentru viitor, departe de amintirea dureroasă a trecutului, departe de îngrijirile meschine ale bunului trai. A se gândì cinevà—ca materialiştii—numai la nevoile materiale şi ale da lor esclusiv toată atenţiunea, este a se pogorî în sfera vieţii animalice! Bruta, bine înţeles, nu are altă grijă decât să-şi ocrotească vieaţa şi să-şi hrănească trupul său. Noi însă suntem oameni, şi după cum ne arată atât învăţătura creştină, cât şi judecata sănătoasă a fiecăruia din noi, avem altă menire, cu mult mai înaltă, decât a tuturor vieţuitoarelor de pre pământ.

*

In fiecare an la sfârşitul lunei Dechembre creştinătatea prăznueşte cel mai mare şi mai însemnat eveniment al lumii: *Naşterea lui Iisus Hristos.* Solemnitatea acestei sărbători ne aduce aminte tuturor de demnitatea fiinţii omeneşti. Precum noi suntem oameni, aşà şi Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, Fiul lui Dumnezeu, s'a arătat pre pământ cu trup omenesc. Aceasta este cea mai vădită şi mai netăgăduită dovadă, mai întâi de valoarea noastră înaintea lui Dumnezeu,—oricum am fi noi, mari sau mici, mai puternici sau mai slabi, bogaţi sau săraci,—al doilea, de nemărginita bunătate a lui Dumnezeu.

Inaintea venirii lui Iisus Hristos au fost pre pământ înţelepţi foarte luminaţi. Dar care dintre ei a fost cândvà în stare să râdice firea omenească la acel ideal, a cărui icoană ne-a dat-o dumnezeescul nostru Invăţător? Prin mulţămirea intimă pe care virtutea o procură celor ce o practică, recunoşteau acei înţelepţi superioritatea omului între celelalte făpturi, observau ei nobleţa spiritului omenesc în gândiri şi simţiminte, în grai şi în lucrări, în setea de dreptate, în căutarea Dumnezeirii... Şi cu toate acestea acei înţelepţi şovăiau nesiguri şi timizi în mijlocul îndoelilor, şi învăţăturile lor erau amestecate cu născociri şi închipuiri meşteşugite.

Alţii, mai puţin luminaţi decât ei, considerau omul ca un animal de o specie superioară, mai bine consituit, mai indămănatec, mai iscusit, mai bogat în gândiri decât momiţa şi elefantul. Nu aveau în vedere decât puterile trupeşti, necesităţile lor cele mai de rând. Ei credeau că omul învăţând dela animale a-şi satisface trebuinţile vieţii, şi-a întrecut învăţătorii, şi, ca ucenic mai inteligent, a perfecţionat ştiinţa lor. Puţin se gândiau ei la deosebirea naturei spiritului şi a organizaţiunii. Când vedeau că iarba

câmpului se vestejeşte şi se usucă, că trupurile oamenilor şi ale animalelor se descompun şi se întorc iarăş în pământ, ei îşi închipuiau că totul se sfârşeşte pentru om cu ultima suflare. In zadar le strigă un glas lăuntric: *Voi sunteţi nemuritori!*,—căci unii nu pricepeau aceasta; iar alţii inventau fabule ciudate sau necugetate asupra stării sufletelor după moarte, cum şi asupra răsplătirii faptelor omeneşti dincolo de mormânt. Cele mai luminate popoare îşi rîdeau chiar de aceste închipuiri. Dar aruncându-le, ei părăseau şi credinţa în nemurire. Ei respingeau şi adevărul cu eroarea care îi servea de învăliş. Un simţ lăuntric cu toate acestea nu încetă să subsiste. Ei aveau chiar dorinţa unei existenţe nemuritoare. Din această contrazicere, care era pentru ei o enigmă, se născu nepotolita năzuinţă de a se imortaliza prin glorie; şi astfel li se păreà că îşi prelungesc propria lor existenţă, dacă găsiau mijloace a supraveţui în amintirea urmaşilor. E drept că această sete de glorie fu principiul multor fapte generoase şi a multor îndrăzneţe intreprinderi.

Mulţi dintre ei însă, nu înţelegeau nici rostul lor nici al lumii. Vasta întindere a lumii şi armonia universală rămâneà pentru dânşii o problemă. Ei credeau totul ca o operă a unor puteri neînsufleţite, ba unii luau vieaţa caşi întreaga existenţă drept opera unei întâmplări. Inţelepciunea care prezidează la ordinea lumii, caşi la menirea fiecărui muritor, le atrăgea fără îndoiala atenţiunea lor; dar căutau să şi-o explice prin ideea unei necesităţi mai presus de toate, care exercită asupra lumii o stăpânire absolută, fără ca cu toate acestea să se cunoască pre sine. Ceeace numeau ei necesitate, se prezentă în ochii altor filosofi ca opera unei ursite, care grămădeşte năsipul pe marginea mării, şi care regulează cursul stelelor pe cer, aşà ca globurile lor să nu se ciocnească, şi să se strice armonia universală. Astfel a fost înţelepciunea vechimii!...

•

Iisus Hristos se naşte. Venirea sa în lume este proba cea mai strălucită de preţul şi de înalta menire a firii omeneşti. Prin descoperirea sa dumnezeească a deşteptat în om adâncul simţimânt al demnităţii lui, şi convingerea fermă cum că Dumnezeu este nu numai creatorul lumii şi al omului, dar încă că el iubeşte pre oameni, precum un părinte îşi iubeşte copiii săi. Această iubire a lui Dumnezeu pentru sufletele eşite din mânile sale constitue adevărata şi nobila lor valoare şi le desemnează o treaptă mai înaltă printre celelalte făpturi. «*Intru aceasta s'a arătat dragostea lui Dumnezeu întru noi, că pre Fiul său cel unul născut l-a trimis în lume, ca să avem viaţă printr'însul*»—zice Sf. Apostol Ioan.—I. Ioan. 4, 9.—Mulţi vor fi auzind şi vor fi cetind acest însemnat loc al sf. scripturi; însă ca să-i pătrundă complect înţelesul, trebue să aibă în vedere, că dacă Dumnezeu îl îmbracă pre om cu demnitate prin naşterea lui,această demnitate nu-şi are toată realitatea sa, decât prin iubirea Fiinţii prea înalte pentru sufletele pe cari le-a creat. Şi această iubire şi-a arătat-o Dumnezeu în chip deosebit prin trimiterea Fiului său în lume.

Ziditorul iubeşte fără îndoeală toate fiinţele cărora le-a dat existenţa, căci el îngrijeşte de toate cu o bunătate nemărginită. El a pregătit hrana pentru leu, regele deşertului, pentru vulturul care planează în nori, caşi pentru insecta care sboară prin razele soarelui, sau care se târăşte, abia vizibilă, în pulbere. Fiecare a primit dela Ziditorul cele de trebuinţă pentru subsistenţă, cum şi pentru desfatările lor. La om însă Dumnezeu a căutat într'un chip deosebit, îngrijindu-se nu numai de nevoile lui fizice, ci mai ales de sufletul său, de lumina conducătoare care este în el; mai mult încă, a supus stăpânirii lui animalele şi plantele pământului.

In ziua în care specia omenească a ieşit din mânile Ziditorului, erà înzestrată cu toate cele de trebuinţă. Nu poate fi îndoeală că primii muritori au vieţuit în raporturi mai intime cu Dumnezeu. Tradiţiunile sfinte culese de Moisì, ca o moştenire a celor dintâi vârste ale lumii, ne arată că familiile primitive, în simplicitatea vieţii lor pastorale, au avut idei mai drepte despre Dumnezeu şi despre lucrurile dumnezeeşti, de cât oamenii din vârstele următoare; că posedau mai multe cunoştinţe asupra formării minunate a pământului şi a ceriului, şi asupra legilor universului, de cât meşteşugul de a zidì locuinţe solide şi plăcute, de a ţese vestmintele, a gătì mâncări alese, cum şi de a face din necesităţile vieţii un izvor de plăceri rafinate. Actualminte încă, popoarele din acele părţi ale răsăritului posedă—după tradiţiuni milenare—o minunată dibăcie de a calculà cursul stelelor, fără să-şi poată da seamă cu toate acestea de justeţa sau precisiunea calculelor lor; pentru dânşii aceasta este numai o chestiune de memorie, o simplă transmitere de cunoştinţe dela strămoşii lor.

*

Pe măsură ce cursul vremilor îl duceà tot mai departe de leagănul său, omul, dejà dedat simţurilor, neglijà din ce în ce tot mai mult ca să-şi mai râdice ochii spre Ziditorul şi ca să se mai gândească la cereasca sa patrie. Ideile sale se întoarseră şi se concentrară asupra obiectelor materiale, asupra vieţii ordinare, şi asupra a tot ce aveà el de comun cu animalele. *Răscoli pământul, şi uită ceriul.* El inventă totul, înlesniri ale vieţei, mobile bogate, petreceri, jocuri, lucruri de artă, arme,—*mai ales arme ucigătoare*— dar perdu din vedere dumnezeesca înţelepciune a părinţilor săi, *ignoranţi în ştiinţa delicateţelor lumeşti, dar mari şi bogaţi în cunoştinţa de Dumnezeu.* Astfel, din vârstă în vârstă, generaţiile omeneşti s'au de-

gradat. Ne mai recunoscând pre Dumnezeul cel viu care stăpâneşte cerul şi pământul, oamenii îşi făcură zei de piatră, de lemn şi de aramă. Uitând cu vremea că tot omul poartă într'însul un suflet nemuritor, făcut după chipul lui Dumnezeu, — ei se pogorîră din ce în ce mai mult până la vieaţa brutelor.

Atunci Dumnezeu avù milă de ticăloşia neamului omenesc. Venise desigur vremea de a-l readuce la cunoştinţa originei, cum şi a menirii sale după această vieaţă. Dragostea lui Dumnezeu se arată prin trimiterea Fiului său în lume, *ca să avem vieaţă întru el...* Toţi muritorii suntem fii lui Dumnezeu, copii ai aceluiaş Părinte, a Părintelui comun. Iisus Hristos singur, mijlocind această înfiere i-a numit pre toţi fraţi. Numai el singur a putut apropià omenirea de Dumnezeu!...

De când există omenirea pre pământ, care dintre muritori, care înţelept a arătat o virtute aşà de curată, aşà de desinteresată, în raporturi aşà de sublime cu Dumnezeu şi veşnicia, precum Iisus Hristos a arătat-o, precum a făcut-o el să strălucească în învăţătura şi vieaţa sa? Care dintre spiritele cele mai luminate şi mai pătrunzătoare din vechime sau din zilele noastre au descoperit, ca Iisus Hristos, cu autoritatea certitudinei, cu simplicitatea limpede a adevărului, raporturile omului cu Dumnezeu? Dacă cercetăm în curgerea veacurilor, stăpânul cel mai puternic, cuceritorul cel mai grozav, vedem că cu toate armele şi mulţimele de soldaţi, cu toate averile ţărilor puse la dispoziţia sa, cu toată îndrăsneala geniului şi voinţii sale, nu a exercitat asupra destinelor neamului omenesc, o înrâurire aşà de binefăcătoare, aşà de minunată, cum a exercit-o Iisus Hristos prin cuvântul său pacinic. Dacă am luà pre cel mai mare dintre nobili din lumea veche şi din timpurile moderne, vom constatà că nici unul n'a dus ca Iisus Hristos o vieaţă perfect curată, perfect sfântă, plină

de un devotament sublim, şi sfârşită printr'o jertfă de bună voie şi suprafirească pentru mântuirea lumii. De aceea cu drept cuvânt sfinţii scriitori îl numesc în graiul omenesc, Fiul unic al lui Dumnezeu, Unsul Domnului, Hristosul Domnului.

Prin arătarea sa pre pământ, Iisus Hristos a dat omenirii o nouă vieaţă, vieaţa duhovnicească întru Dumnezeu. El ni-a descoperit fericita origină, starea primitivă a firii noastre decăzute; ni-a tras din cercul vieţuirii simţuale şi a pasiunilor animalice, ca să ne ridice din nou în sfera simţimintelor spirituale, care ne apropie de cer, de leagănul, de patria, de azilul nostru viitor, unde ne vom odihni până la obşteasca înviere, după ce vom fi scuturat, spre prefacerea ei, pulberea cu care am fost uniţi în vremea călătoriei noastre pre acest pământ.

*

Nouăsprezece veacuri şi mai bine s'au scurs dela ziua cea mare, ziua în veci pomenită, în care, după graiul sfintei scripturi, Dumnezeu s'a arătat pre pământ, Cuvântul s'a întrupat. Prăznuim până astăzi ziua naşterei lui Iisus Hristos ca cea mai glorioasă şi cea mai însemnată din istoria omenirii. Putem noi oare să o considerăm altfel de cât ca o zi consacrată a sărbătorì propria noastră demnitate în mijlocul nenumăratelor făpturi ale lui Dumnezeu? Ce prerogativă frumoasă ne-a acordat Ziditorul, adoptându-ne ca fii ai săi prea iubiţi, prin întruparea lui Iisus Hristos!

La această gândire însă, proprie a ne înălţă sufletul, se alătură imediat o alta care ne umileşte şi care micşorează şi doboară trufia ce am putea concepe în calitatea noastră de oameni. Sunt câtevà întrebări de făcut: Dumnezeu ne-a dovedit nemărginita sa iubire prin trimiterea Fiului său, dar noi cum am răspuns la această iubire? Mântuitorul ne-a arătat pre Părintele, făcutu-ne-am noi vrednici fii ai lui? Dumnezeu ne-a pus prin firea noastră mai pre

gradat. Ne mai recunoscând pre Dumnezeul cel viu care stăpânește cerul și pământul, oamenii își făcură zei de piatră, de lemn și de aramă. Uitând cu vremea că tot omul poartă într'însul un suflet nemuritor, făcut după chipul lui Dumnezeu, — ei se pogorîră din ce în ce mai mult până la vieața brutelor.

Atunci Dumnezeu avù milă de ticăloșia neamului omenesc. Venise desigur vremea de a-l readuce la cunoștința originei, cum și a menirii sale după această vieață. Dragostea lui Dumnezeu se arată prin trimiterea Fiului său în lume, *ca să avem vieață întru el...* Toți muritorii suntem fii lui Dumnezeu, copii ai aceluiaș Părinte, a Părintelui comun. Iisus Hristos singur, mijlocind această înfiere i-a numit pre toți frați. Numai el singur a putut apropià omenirea de Dumnezeu!...

De când există omenirea pre pământ, care dintre muritori, care înțelept a arătat o virtute așà de curată, așà de desinteresată, în raporturi așà de sublime cu Dumnezeu și veșnicia, precum Iisus Hristos a arătat-o, precum a făcut-o el să strălucească în învățătura și vieața sa? Care dintre spiritele cele mai luminate și mai pătrunzătoare din vechime sau din zilele noastre au descoperit, ca Iisus Hristos, cu autoritatea certitudinei, cu simplicitatea limpede a adevărului, raporturile omului cu Dumnezeu? Dacă cercetăm în curgerea veacurilor, stăpânul cel mai puternic, cuceritorul cel mai grozav, vedem că cu toate armele și mulțimele de soldați, cu toate averile țărilor puse la dispoziția sa, cu toată îndrăsneala geniului și voinții sale, nu a exercitat asupra destinelor neamului omenesc, o înrâurire așà de binefăcătoare, așà de minunată, cum a exercit-o Iisus Hristos prin cuvântul său pacinic. Dacă am luà pre cel mai mare dintre nobili din lumea veche și din timpurile moderne, vom constatà că nici unul n'a dus ca Iisus Hristos o vieață perfect curată, perfect sfântă, plină

de un devotament sublim, şi sfârşită printr'o jertfă de bună voie şi suprafirească pentru mântuirea lumii. De aceea cu drept cuvânt sfinţii scriitori îl numesc în graiul omenesc, Fiul unic al lui Dumnezeu, Unsul Domnului, Hristosul Domnului.

Prin arătarea sa pre pământ, Iisus Hristos a dat omenirii o nouă vieaţă, vieaţa duhovnicească întru Dumnezeu. El ni-a descoperit fericita origină, starea primitivă a firii noastre decăzute; ni-a tras din cercul vieţuirii simţuale şi a pasiunilor animalice, ca să ne ridice din nou în sfera simţimintelor spirituale, care ne apropie de cer, de leagănul, de patria, de azilul nostru viitor, unde ne vom odihnì până la obşteasca înviere, după ce vom fi scuturat, spre prefacerea ei, pulberea cu care am fost uniţi în vremea călătoriei noastre pre acest pământ.

*

Nouăsprezece veacuri şi mai bine s'au scurs dela ziua cea mare, ziua în veci pomenită, în care, după graiul sfintei scripturi, Dumnezeu s'a arătat pre pământ, Cuvântul s'a întrupat. Prăznuim până astăzi ziua naşterei lui Iisus Hristos ca cea mai glorioasă şi cea mai însemnată din istoria omenirii. Putem noi oare să o considerăm altfel de cât ca o zi consacrată a sărbători propria noastră demnitate în mijlocul nenumăratelor făpturi ale lui Dumnezeu? Ce prerogativă frumoasă ne-a acordat Ziditorul, adoptându-ne ca fii ai săi prea iubiţi, prin întruparea lui Iisus Hristos!

La această gândire însă, proprie a ne înălţă sufletul, se alătură imediat o alta care ne umileşte şi care micşorează şi doboară trufia ce am puteà concepe în calitatea noastră de oameni. Sunt câtevà întrebări de făcut: Dumnezeu ne-a dovedit nemărginita sa iubire prin trimiterea Fiului său, dar noi cum am răspuns la această iubire? Mântuitorul ne-a arătat pre Părintele, făcutu-ne-am noi vrednici fii ai lui? Dumnezeu ne-a pus prin firea noastră mai pre

sus de mii de alte specii de fiinţe, am rămas noi oare credincioşi rangului şi menirii noastre, nobilului nostru titlu?.. Nu ne-am pogorît oare prin rătăcirile noastre în rândul fiinţelor fără judecată? Astfel de întrebări trebue să ni le facem în ziua Naşterei Domnului!...

Nu fără cuvânt şi fără folos s'a pus sărbătoarea Naşterii Domnului, sărbătoarea vredniciei sufletului omenesc, la sfârşitul anului. Se obişnueşte la sfârşitul unui an a se revedeà întâmplările din curgerea lui, a-şi da seama fiecare de vieaţa sa, de activitatea, de faptele sale. Ca creştini trebue să ne întrebăm şi noi, dacă în cursul acestui din urmă an am respectat preţul sufletului nostru, şi dacă am păstrat treapta înaltă a firii noastre? Am câştigat noi dreptul de a sărbători cu bucurie Naşterea lui Iisus Hristos?... Rămânem muţi!... Dacă ne întoarcem privirile spre trecut, deşi multe amintiri ne mişcă încă, memoria ni se întunecă însă, în căutarea amănunţită a tuturor faptelor săvârşite de noi. Cu toate acestea trebue să ştim un lucru, că ceea ce suntem în ceasul de acum, am devenit astfel prin obişnuinţele vieţii precedente. Aşà dar cercetându-ne pre noi înşine, vom descoperì îndată, dacă Iisus Hristos s'a arătat cu folos pentru noi pre pământ, şi dacă ne-am menţinut rangul de oameni în toate împrejurările vieţii noastre.

Semnul cel mai sigur al asămănării omului cu Dumnezeu, al respectului său pentru curăţia sufletului, este libertatea morală cu care este înzestrat. Examinându-ne pre noi,vom şti dacă am păstrat această libertate, luptând contra violenţei patimilor, dacă am făcut întotdeauna ceeace ştieam că este drept, dacă am lucrat după îndemnul judecăţii şi conştiinţii noastre, conform voinţii lui Dumnezeu arătată prin Iisus Hristos...

*

Trista privelişte ce ne-o înfăţişază omenirea în vremu-

rile de acum, după nouăsprezece veacuri trecute dela Naşterea Mântuitorului, ne dovedeşte, pe deplin cum că Iisus Hristos, descoperirea vie a lui Dumnezeu, s'a arătat fără folos pentru mulţi pământeni, şi că mulţi muritori şi-au neglijat şi şi-au călcat în picioare demnitatea lor omenească. Mulţi s'au lăsat călăuziţi nu de convingeri drepte, ci de dorinţi necurate, de interes, de egoism, de capriciu, de trufie. Mulţi au fost cuprinşi de slăbiciuni, cari le-au adus atingere sănătăţii lor sufleteşti şi trupeşti, şi cari turburându-le seninătatea conştiinţii, le-au necinstit nobleţa, şi le-au pătat curăţia. Iar privind la raporturile sociale, politice şi economice între indivizi şi popoare, cum şi la felul şi peripeţiile răsboaelor de acum dintre oameni, un fior de groază ne cuprinde şi ne face să ne întrebăm, dacă, pe scara moralităţii, omul nu s'ar fi pogorît mai jos decât animalul, prin viţii de tot felul, prin calomnie, prin minciună şi fraudă, prin plăcerea de a vătămà, prin ură şi mânie, prin cruzime şi ucidere!...

Iisus Hristos, din iubirea sa de oameni, s'a pogorît pre pământ, s'a întrupat ca să-i mântuiască, şi oamenii l-au nesocotit şi l-au prigonit;—s'a jertfit pentru oameni, şi ei l-au batjocorit şi l-au chinuit cu chin de moarte. Urmaşii săi însă, ucenicii lui s'au mântuit. După dânşii, cei ce l-au primit au căpătat lumină spre vieaţă, iar cei ce l-au necinstit s'au osândit. De asemenea şi în vremile de acum, toţi cei ce mărturisesc pentru dânsul înaintea oamenilor, mărturiseşte şi el pentru dânşii înaintea Părintelui ceresc,—iar cei ce se leapădă de dânsul, se leapădă şi el de dânşii înaintea Părintelui său. Starea nenorocită a omenirii de acum, arată în chip lămurit depărtarea ei de Dumnezeu.

Hristos se naşte!,.. dar numai îngerii în ceriuri cântă: *Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu*,... căci pre pământ nu este pace, întru oameni nu este bunăvoire. Ei s'au abătut, şi îşi iau pedeapsa neascultării, a necredinţii, a

alunecării din calea cea dreaptă și a depărtării lor de Dumnezeu.

Dacă lumea de astăzi ni se înfățișează sub un aspect așà de hidos, așà de îngrozitor, aceasta este o dovadă evidentă că luminile științii nu servesc la nimic, câtă vreme credința este scoasă din suflete, iar Iisus Hristos nu se naște în inimi!...

Spectatori triști ai unei lumi în agonie,—dacă nu suferind chiar împreună chinurile ei,—să ne reculegem și să ne dăm seama de credința și faptele noastre înaintea tribunalului conștiinții și sub ochii Aceluia ce cercetează inimile, spre a terminà ca creștini în chip înțelept anul ce se încheie.

Să rugăm pre Dumnezeu, ca trecând cu vederea greșalile noastre, să ne învrednicească de vremuri mai bune, vremuri de renaștere, a noastră și a lumii, să dobândim o vieață nouă, cu pace și propășire în bine a tuturor popoarelor pământului.

Să rugăm pre Părintele ceresc, ca să ne dăruiească puterea de a ne îndeplinì datoriile către dânsul și către aproapele; să ne binecuvinteze năzuințele pentru câștigarea vieții nemuritoare și intrarea noastră în veșnica slavă, care ne-a descoperit-o și ne-a câștigat-o Fiul său cel unul născut, Domnul nostru Iisus Hristos.

Să rugăm pre Dumnezeu, a ne învrednicì să ajungem ziua fericită, în care, fiind adevărată pace pre pământ și bună voire întru oameni, să putem înălța și unì glasul nostru cu al îngerilor, *în cântare de mărire întru cei de sus lui Dumnezeu!...*

† Teofil M. Ploeșteanu

Comparaţiune între învăţătura Mântuitorului şi a sf. apostol Pavel.

(Urmare la numărul de pe Noembrie).

II. *Învăţătura pe scurt a sfântului apostol Pavel.* Sfântul Pavel ar putea fi numit cu un cuvânt «Apostolul credinţei», după cum sfântul evanghelist Ioan e numit «Apostolul dragostei». Intr'adevăr, desfăşurarea imensă ce el dă credinţei, generalitatea raţionamentelor ce-i aplică şi mai ales întinderea consecinţelor ce trage din ea, dovedesc neîndoelnic că propoveduește mai presus de toate credinţa în Evanghelia lui Iisus Christos, care este «*puterea lui Dumnezeu spre mântuirea oricui crede*», (Rom. I, 16). Credinţa este tema sa favorită în toate epistolele sale, dar mai ales în epistola către Romani, în cea către Galateni şi în cea către Ebrei. Acì pune el în paralel mijloacele de mântuire ce aveau sau credeau că au adepţii celorlalte religiuni şi îndeosebi ai celei iudaice, cu cele pe cari le oferă Mântuitorul Christos, pentru a deduce din această alăturare măreţia şi valoarea infinită a Noului Aşezământ.

Să examinăm mai de aproape principalele teze ale sfântului apostol Pavel:

1. Oamenii sunt păcătoşi. Dumnezeu le hărăzise lumini naturale, cu ajutorul cărora să se poată întoarce dela rău, sub toate formele lui şi din care cel mai mare e păcatul, dar ei au rătăcit în judecăţile lor şi au schimbat adevărul în minciună. Fiind morţi din cauza păcatului, ei au uitat pe Dumnezeu şi sfânta sa Lege şi s'au dedat idololatriei şi stricăciunii. Astfel păgânii s'au exclus ei înşişi

dela mântuire, (Rom. I, 19-32; VI, 20 21; Efes. II, 1-3; IV, 17-19; Acte XIV, 16; XVII, 22-31).

Iudeii au primit descoperiri speciale, făcute prin Moisì şi prooroci. In virtutea acestora ei ar fi putut cunoaşte şi cinstì pe Dumnezeu în chip mai demn şi a-i împlinì voia sa sfântă. Totuş nici ei nu stau cu mult mai bine decât păgânii în privinţa religioasă şi morală şi sunt chiar mai vinovaţi decât păgânii înaintea lui Dumnezeu, pentrucă Legea ce li se dăduse erà sfântă şi dreaptă şi bună, dar ei au făcut-o nefolositoare, neobservând-o sau conformându-se numai literii, iar nu spiritului ei, (Rom. II, 17-29; X, 1-4).

2. Dealtfel Legea veche are un defect funciar: ea nu poate schimbà inimile şi n'are în sine destulă putere ca să reziste patimilor. Deaceea chiar cel care o observă şi practică în adevăratul ei spirit, este supus afecţiunilor cărnii şi stă cu totul departe de perfecţiune, (Rom. VIII, 3; VII, 7-24; Gal. III, 10-11).

Cultul prescris de Legea veche este deasemeni neîndestulător pentru mântuire. El este în cea mai mare parte numai o preînchipuire a cultului Legii nouă, deaceea toate actele cultice şi îndeosebi jertfele n'au putere de ispăşire, (Ebrei VII, VIII, IX, X).

3. Impărţită în aceste două tabere—în păgâni şi iudei—omenirea dinainte de venirea în lume a Mântuitorului Christos, se află sub greutatea unei drepte osândiri, a osândirii pronunţată de Cel Atotputernic, în Eden, împotriva lui Adam şi a Evei, precum şi a urmaşilor lor, şi nu se puteà mântuì prin propriile ei puteri. Dumnezeu însă hotărîse din veci să mântuească şi în ce fel să mântuească omenirea căzută în păcat şi făcuse cunoscută hotărîrea sa prin rostul proorocilor, (Efes. III, 11; I Cor. II, 7; Tit I, 2; Rom. I, 2; XVI, 26).—Deaceea se numeşte Dumnezeu câteodată mântuitor, (Tit I, 3; III, 4).— Iubi-

rea făpturilor sau iubirea de oameni este ceeace a făcut pe Dumnezeu să ia această hotărîre din veci, (Rom. V, 8; VIII, 32, 39; Efes. II, 8, 4; Tit III, 5).

4. Opera mântuirii săvârşită de Iisus Christos trebue privită dintr'un îndoit punct de vedere. Pe deoparte, el ne-a scos de sub stăpânirea morţii sufleteşti, căreea eram supuşi din cauza păcatului, iar pe de altă parte ne-a dat putinţa renaşterii, a reînnoirii şi sfinţirii, ridicând de deasupră ne greutatea vinii păcatului strămoşesc, luminându-ne mintea, curăţindu-ne inima şi dând voinţii puterea de a urmà pe calea trasă de el. In Domnul Iisus avem iertarea păcatului strămoşesc pentru trecut şi sfinţirea pentru viitor, două binefaceri negrăit de mari, pe cari sfântul Pavel nu le separă una de alta, ci le propovedueşte totdeauna împreună.

5. Cea dintâi este exprimată în cuvintele: *iertare, răscumpărare din blestem, pace, împăcare, justificare, răscumpărare, ispăşire*, etc. (Tit II, 14; Gal. II. 15, 17; III, 13; Rom. VI, 6-21; VIII, 1-2; Col. I, 12-14; 19 22; Ebrei VI, 16; IX, 11-27; X, 5-18). Nu e epistolă care să nu conţină învăţătura despre acest har pe care l-am primit prin Iisus Christos dela iubirea de oameni a lui Dumnezeu-Tatăl, de care avem acum apropiere, (Efes. II, 4, 5, 18). In deosebi epistola către Ebrei are de scop principal compararea rescumpărării cu jertfa de ispăşire pe care o aduceà odată pe an pentru păcatele poporului arhiereul Legii vechi şi să facă să reiasă din aceasta superioritatea, suficienţa şi sublimitatea jertfei Mântuitorului Christos, prin sublimitatea victimei care înlocueşte taurii şi ţapii şi prin durata veşnică a ispăşirii. Asemeni şi epistola către Romani, deşi are o ţintă mult mai vastă, exprimă însă destul de limpede ce înţelegeà sfântul Pavel prin împăcare sau răscumpărare.

6. Cu mântuirea, privită din acest punct de vedere,

unește sfântul Pavel ideea despre întruparea Domnului, și despre cele două firi din persoana sa. Trebuià ca el (Mântuitorul) să aibă și fire dumnezeească, pentru a puteà înnodà firul legăturii întrerupte dintre om și Dumnezeu și fire omenească, pentru a dovedì omului că-i e posibilă unirea cu Dumnezeu.

Firea dumnezeească a Mântuitorului o arată și dovedește Apostolul în acele locuri în care înfățișează pe Mântuitorul ca superior îngerilor, ca chipul lui Dumnezeu cel nevăzut, ca unul ce a primit dela Dumnezeu stăpânire peste toate și are în el deplinătatea Dumnezeirii, (Ebrei I, II; Col. I, 15; Cor. XV, 28; Col. II, 9).

Firea omenească se învederează din suferințele ce a îndurat, fiind ispitit, ca să poată ajutà celor cari sunt ispitiți, din asemănarea sa cu oamenii în totul, afară de păcat, ca să fie milos și credincios arhiereu în cele către Dumnezeu, spre a ispășì păcatele poporului, (Ebrei II, 17, 18; IV, 15).

7. Mântuirea, privită din al doilea punct de vedere sau ca sfințire, renaștere, reînnoire spirituală, este desfășurată și expusă cu aceeaș preciziune, în cap VI al epistolei către Romani, sfântul Pavel declară că, primind mântuirea câștigată de Iisus Christos, creștinul se obligă a ascultà poruncile Mântuitorului său și a se face rob lui Dumnezeu, pentru a puteà aduce roadele vieții de veci. El ne amintește că taina sfântului botez, ca simbol al morții și învierii Domnului, este în acelaș timp un simbol, mai mult chiar, o chezășie a vieții celei nouă, a vieții creștine și că din moment ce l-am primit, trebue să ne facem instrumente ale dreptății consacrate lui Dumnezeu.— In altă parte spune că voința lui Dumnezeu, care s'a făcut cunoscută prin Iisus Christos, este sfințirea noastră (I Tes. IV, 1-8). El învață că harul mântuitor, împărtășit nouă de Dumnezeu prin Iisus Christos, ne face să trăim

în cumpătare şi dreptate, în temere de Dumnezeu şi curăţie sufletească şi trupească şi că astfel ajungem la sfinţire (Tit II, 11-14; Rom. VIII, 1-14), Sub acest raport, el ne numeşte *fii lui Dumnezeu* dacă facem să moară în noi lucrările trupului şi ameninţă cu judecată îngrozitoare pe acei cari primind adevărul, ar păcătui după aceea de bună voe (Efes. I, 3-6; Ebrei X, 26). Toată morala se sprijină, după el, pe învăţătura Domnului despre Dumnezeu şi judecata sa şi pe pilda dumnezeescului Învăţător, (Efes. V, 1-2; Rom. XII, 1-2; Ebrei XII, 2-3).

8. Nemurirea, învierea, judecata sunt idei atât de familiare sfântului apostol Pavel, că ele sau consecinţele ce se pot trage din ele pentru viaţă se întâlnesc pe toate paginile epistolelor sale. Nădejdea nemuririi, învierii şi judecăţii dă tărie şi mângâere creştinului în mijlocul nenorocirilor vieţii. Curajul şi eroismul cu care sfântul Pavel a înfruntat şi biruit toate persecuţiunile la cari a fost supus şi despre cari ne marturisesc Faptele Apostolilor n'au izvorît decât din această nădejde, devenită pentru el credinţă mai neclintită decât temeliile pământului. Ea îl face să strige din fundul închisorii din Roma către Filipeni: «*Bucuraţi-vă întru Domnul şi iarăş zic, bucuraţi-vă*», (Filip, IV, 4).

Învăţăturile sale cu privire la acest punct de credinţă şi nădejde sunt pozitive şi numeroase. El ne învaţă că avem în ceruri sălăşluire veşnică, că acolo vom vedeà lucrurile în adevărata lor realitate sau faţă către faţă, că trebue prinurmare să tindem către cele nevăzute şi să trăim pe pământ ca cetăţeni ai cerului, de unde aşteptăm pe Mântuitorul Christos, cu care vom vieţui apoi împreună, potrivit făgăduelilor lui Dumnezeu (II Cor. V, 1-7; I Cor. XIII, 12; II Cor. IV, 13-18; Filip. III, 20-21; II Tim. II, 11-12; etc).

Invierea morţilor este una din dogmele fundamentale

ale religiunii creştine. Pavel o propoveduеşte în Atena, înaintea lui Felix, şi a lui Agripa şi-i consacră un întreg capitol în epistola întâi către Corinteni, în care caută s'o dovedească cu argumente din natură şi raţiune. El caută să explice, atât cât omeneşte este posibil, ce fel vor fi trupurile înviate şi legând indisolubil această mare dogmă de învierea lui Christos, trage din ea cele mai puternice îndemnuri pentru desăvârşirea morală a omului şi perseverarea lui în lupta vieţii (I Cor. XV; II Cor. IV, 14; I Tes. IV. 13-18; Col. III, 1-4; II Tes. 3-12). El înfăţisează pe Iisus Christos venind împreună cu sfinţii şi cu îngerii, în ziua fixată de Tatăl ceresc şi necunoscută de nimeni afară de el, ca să judece şi să răsplătească pe fiecare după faptele sale, să pronunţe hotărîrea de osândire a celor nedrepţi şi a celor ce n'au voit să se pocăească de păcatele lor şi să încununeze pe cei drepţi şi sfinţi cu cununa nestricăciunii (II Tim. IV, 1; II Cor. V, 10; I Cor. IV, 5; Acte XVII, 31; I Tes. III, 13; V, 1-6; Rom. II, 2-12; Ebrei X, 26-31; XII, 22 23; Filip. III, 14; etc).

9. Legătura cu Dumnezeu şi strălucitele făgădueli ce o însoţesc nu sunt apanajul exclusiv al iudeilor, cum socotiau ei. Păgânii aveau şi ei nevoie de un Mântuitor şi starea de plâns a religiunii lor a fost pentru Dumnezeu un cuvânt mai mult de a-i face să se împărtăşească şi ei de binefacerile răscumpărării. (Acte XXVIII, 28; Rom. III, 29). *Acum, zice Pavel, nu e iudeu nici elin, nu e rob nici stăpân, nu e parte bărbătească nici* parte femeiască, ci toţi *sunt una în Christos Iisus*, adică fii ai lui Dumnezeu şi *moştenitori ai cerului* dimpreună cu sfinţii (Gal. III, 26-29; *Col. III, 11; Efes. II, 11-22)*. Iudeii au avut privilegiul de a *li se fi încredinţat spre* păstrare descoperirea dumnezeească, de a fi fost poporul ales al lui Dumnezeu, înzestrat cu o Lege specială şi emulat prin promisiuni; totuş binecuvântarea pronunţată asupra lor, în persoana lui A-

vraam, se întinde şi asupra păgânilor prin Iisus Christos (Rom. III, 1 2; IX 3-5; Gal. III, 14). Sfântul Pavel numeşte taină această rânduire a lui Dumnezeu, pentrucă ea nu puteà fi înţeleasă de iudei şi ultimele capitole ale părţii dogmatice a epistolei către Romani au de scop tocmai de a-i face pe aceştia să înţeleagă vocaţiunea lor universală. El adaogă că, dacă pentru moment, ei sunt lepădaţi de Dumnezeu, din cauza orbirii lor, ei vor încoronà însă într'o zi, prin intrarea lor în creştinism, marea operă a convertirii lumii (Roma IX-XI). Epistola către Efeseni urmăreşte deasemeni scopul de a demonstrà păgânilor că sunt chemaţi la cunoaşterea aceluiaş Dumnezeu şi aceluiaş Mântuitor ca şi iudeii şi de a scoate de acì învăţături cu privire la unitatea şi caritatea creştină (Efes. I-IV).

Acì trebue amintit că obiectul predicii sfântului apostol Pavel diferă—cum erà şi firesc— când se adresează iudeilor şi când vorbeşte sau scrie păgânilor. In primul caz el tratează aproape exclusiv despre dogma răscumpărării şi despre viaţa eternă. Astfel îl vedem predicând în sinagogile din Antiohia şi Tesalonic despre profeţiile relative la Mesia şi împlinirea lor în persoana Mântuitorului Christos (Acta XIII, 16-41; XVII, 2-3). In al doilea caz, el desfăşură învăţătura despre fiinţa şi însuşirile lui Dumnezeu în general. Astfel în Listra şi Atena îl vedem vorbind de Dumnezeul cel viu, independent, Creator al Cerului şi al pământului, care dă oamenilor viaţă, mişcare şi fiinţă, care nu încetează de a-i încredinţà despre existenţa sa, trimiţându-le ploi şi anotimpuri mănoase şi umplându-le inima de bucurie (Acte XIV, 15-17; XVII, 23-31).

Acestea sunt pe scurt adevărurile la cari se reduce credinţa propoveduită de Pavel. El vrea mai presus de toate ca creştinii să fie în aşà fel şi grad convinşi de nepreţuita valoare a binefacerilor rescumpărării, în cât să

aibă pentru Răscumpărătorul o dragoste fără margini, un devotament nesfârșit și pentru Dumnezeu o perfectă gratitudine. Adică el vreà ca creștinii să fie pătrunși în așà fel de datoriile ce iau asupră-le ca membri ai bisericii lui Christos, încât după aceea să nu mai gândească de cât să alerge cu statornicie în arena mântuirii, întrarmați cu toate armele duhului pentru combaterea patimilor și nimic să nu-i poată abate dela ținta lor: nici prigonirile, nici insultele, nici amenințările, nici moartea.

Aceasta este pentru sfântul Pavel a aveà credință, a fi creștin. Ca și pentru dumnezeescul său Învățător, credința teoretică, credința care nu se arată printr'un șir neîntrerupt de fapte corespunzătoare, printr'o dispozițiune permanentă a sufletului de conformare în tot momentul și în orice împrejurare cu învățătura și exemplul dat de Mântuitorul, nu e adevărată credință, nu duce la mântuire, nu folosește nimic. Atât de învederat crede el că trebue să fie aceasta pentru orice om, că nici nu vorbește aparte despre faptele bune, despre fructele pe cari trebue să le producă credința. El n'o poate înțelege altfel decât purtând și dând roade în orice inimă, de îndată ce este. Precum focul încălzește, iar lumina luminează ori unde se află, tot astfel și credința adevărată trebue să deà roade spirituale, să ducă la mântuire. Dacă nu se văd roadele, dacă nu se dobândește mântuirea, atunci e o dovadă că avem de a face numai cu un simulacru de credință, cu o credință falsă sau nedeplină.

III. *Deosebirile dintre învățătura Mântuitorului și a sfântului apostol Pavel.* Expunerea învățăturii Mântuitorului și a sfântului apostol Pavel ne-a arătat că felul lor de a învăță nu e în totul acelaș. Însuș planul de expunere al învățăturii lor diferă dela unul la altul și erà necesar să difere, atât din punctul de vedere al adevărurilor ce aveau să fie expuse, cât și din punctul de vedere din

care erau privite şi nu mai puţin şi din cauza locului ce ocupă şi a importanţei ce o au aceleaşi adevăruri în ambele doctrini, cum şi a raportului în care stau acele adevăruri unele cu altele.

Expunerea deosebirilor dintre învăţătura Mântuitorului şi a sfântului apostol Pavel diferă asemeni după cum se socoteşte învăţătura Mântuitorului superioară învăţăturii sfântului Pavel şi viciversa. Prima alternativă pleacă dela presupunerea că Pavel a alterat învăţătura Domnului, amestecând-o cu idei ale timpului în care a trăit şi îndeosebi cu idei iudaice. Cea de a doua pleacă dela presupunerea că apostolul Pavel a complectat învăţătura dată de Mântuitorul, a făcut un pas mai departe, s'a ridicat mai presus de Învăţătorul său. Ambele alternative— trebue s'o spunem dela început— sunt greşite în ce priveşte punctul lor de plecare şi adevărate în ce priveşte unele din afirmările ce fac. Să le examinăm pe fiecare în parte, spre a scoate adevărurile ce se pot desprinde din ele şi a da pe faţă greşelile.

A. Alternativa întâi.— Sfântul Pavel socoteşte ca temelie a Creştinismului, vede esenţa acestuia în credinţa că Iisus este Christos sau Mesia cel prezis de proorocii Vechiului Testament. Numeroasele citaţiuni pe cari el le scoate din scrierile profeţilor, arată cât de mare importanţă dă el faptului că Iisus Christos a venit în timpul şi împrejurările descrise de prooroci şi că în persoana sa s'au împlinit toate proorociile relative la Mesia. A fi creştin, a dobândi mântuirea este, pentru el, a crede că Iisus Christos este Mesia cel făgăduit de Dumnezeu lui Israel şi prezis de prooroci.

Această idee, zic unii, este curat iudaică şi stă în opoziţiune cu caracterul universal al Creştinismului. Ea n'are nici o valoare pentru popoarele cari nu se trag din neamul lui Avraam şi cu atât mai mult pentru aceia cari

nu cunosc Vechiul Testament și, poate, nici chiar pe poporul iudeu.

Să vedem, dacă această obiecțiune este întemeiată, dacă a fi creștin este a crede că Iisus este Mesìa, cum zice sfântul Pavel.

Mesianitatea lui Iisus Christos, este un fapt apologetic. Prezicerea sa de prooroci cu mai multe veacuri înainte de a venì în lume, nu e nicidecum o idee care ar fi închisă în cadrul strimt al iudaismului și nu s'ar potrivì cu universalitatea Creștinismului, ci dimpotrivă ea deschide calea unui lung șir de cercetări și dovezi raționale deopotrivă de lesne de înțeles în orice țară din lume, nu numai în Iudeea, în orice timp, nu numai în acela în care a trăit sfântul Pavel și de adepții oricărei religiuni, nu numai de ai celei iudaice. Manifestarea voinței dumnezeești, din moment ce e dovedită în mod sigur, are pretutindeni și în tot timpul aceeaș putere de convingere, aceeaș sorți de a fi crezută și primită, oriçare ar fi locul și timpul, persoana sau națiunea, unde, când și căreea s'a făcut. Că Iisus s'a născut ca om în Betlehem, pe timpul când domnià Irod și din Fecioara Maria, ori că s'ar fi născut în Patagonia, s'au într'o insulă a Polineziei, ori în Italia sau Danemarca, lucrul e indiferent pentru acel căruia i-se propune să creadă că el este Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii. Esențialul e să se facă dovada că el este într'adevăr Fiul lui Dumnezeu și Mântuitorul lumii, pentru ca credința în el să fie pe deplin justificată în ochii rațiunii. Această dovadă se face cu prisosință, când se arată că poporul iudeu a fost poporul ales al lui Dumnezeu, căruia i-s'a descoperit voința divină și i-s'a făgăduit că din sânul lui va ieșì Mântuitorul lumii, că prooroci luminați de Dumnezeu au prezis venirea și au descris activitatea ce va desfășurà Mântuitorul lumii sau Mesìa și că în persoana lui Iisus Christos s'au împlinit

toate acele proorocii, ceeace însemnează că el este cu adevărat trimis de Dumnezeu și Dumnezeu însuș. Mai mult, se vede limpede pentru ce Mântuitorul a trebuit să se nască în Iudeea, iar nu în altă parte, și în împrejurările prezise de prooroci. Arătarea tainicii legături în care el a stat cu Tatăl ceresc în tot timpul vieții sale pământești, desfășurarea sublimei sale învățături, povestirea strălucitelor sale minuni, a mângâetoarilor sale făgădueli, etc. sunt mai departe tot atâtea argumente de cari nimeni nu se va puteà îndoi sub pretext că sunt din cutare timp sau țară. Faptul, odată dovedit și recunoscut, se impune tuturor.

Împrejurarea că sfântul Pavel uzează de această dovadă apologetică a dumnezeirii Creștinismului mai des decât Mântuitorul însuș, nu trebue să ne mire câtuș de puțin, căci Mântuitorul dăduse lumii o Lege nouă, pe care Pavel erà chemat s'o propoveduească. Misiunea și rolul lor erau deci diferite: unul plantase, celălalt aveà să ude; Iisus arătase calea pe care erà de mers. Pavel se silià să dovedească că aceasta e calea mântuirii și cum el aveà să vorbească de cele mai multe ori iudeilor, erà firesc să le vorbească dintr'o limbă pe care aceștia o înțelegeau, în limba și cu ideile Vechiului Testament.

Dovezile pentru expunerea și susținerea unui adevăr pot să varieze, dar adevărul nu se schimbă. Astfel, Mântuitorul dovedește dumnezeirea învățăturii sale atât pe cale psihologică, prin fericirea ce simte acel care o pune în practică (Ioan VII, 17), cât și pe cale istorică, arătând că tot ce învăță și făceà el fusese prezis de prooroci (Mat. XXVI, 54). Acest de al doilea fel de dovedire erà desigur mai lesne de înțeles și mai convingător pentru iudei decât cel dintâi.—Tot astfel și sfântul Pavel—cum am mai spus dejà—nu vorbește păgânilor, pe cari vreà să-i convertească, despre proorociile mesianice, de cari ei

n'auziseră, ci despre Dumnezeu şi perfecţiunile sale, despre iubirea sa de oameni şi judecăţile sale făcute cunoscut prin venirea în lume a Mântuitorului: *probă evidentă că el nu vede în Creştinism numai împlinirea Legii vechi.*

Intr'adevăr Mântuitorul a făcut adesea apel, ca şi apostolii, la inspiraţia Vechiului Testament, s'a servit de dovada istorică, pentru a sprijinì pe ea adevărul învăţăturii sale, (Mat. XIV, 4; XII, 2-5; XIX, 4 6; XXI, 13, 42; Marcu XII, 24; Lucă XX, 17, 37, 38; XIV, 46; etc). Unele din minunile şi declaraţiunile sale au de scop de a dovedì iudeilor, că el este Mesìa sau Fiul lui Dumnezeu, ambele expresiuni sinonime în ochii lor, (Ioan IX, 35-37; V, 39-45; Lucà XII, 67-70; Mat. XI, 1-5). Prin urmare din punctul de vedere al dovezii istorice nu e deosebire de fapt între Mântuitorul şi Apostolul neamurilor. Deosebirea stă numai în măsura în care face uz de această dovadă unul şi altul.

Tot astfel şi în ceeace priveşte dovada psihologică. Sfântul Pavel află în excelenţa însăş a învăţăturii ce el propoveduește şi în efectele ei asupra sufletului celor cari o primesc, o dovadă sigură despre origina ei dumnezeească şi o însuşire care o face cu totul independentă de loc şi de timp. Astfel el îndeamnă pe Romani « să se schimbe prin înnoirea minţii lor, ca să cunoască voia lui Dumnezeu cea bună, plăcută şi deplină», (XII, 2), El numeşte apoi Evanghelia «înţelepciune desăvârşită», (I Cor. II, 6), iar mulţumirea conştiinţei, nădejdea, bucuria pe cari le pune ca sancţiune a virtuţii, sunt mijloace de cari el se serveşte adesea, pentru a face pe creştini să înţeleagă cât de mare e harul pe care Dumnezeu li-l a dăruit (I Timot VI, 6; Efes. IV, 20 24; Filip, IV, 4-9).

Nu trebue să lăsăm neobservat însă, oricât de mult întrebuinţează sfântul Pavel acest fel de dovadă, ea e

totuş la el mai puţin pozitivă şi mai puţin convingătoare decât la Mântuitorul. Virtuţile sale incomparabile, liniştea sufletului său, pietatea sa cerească, etc. dovediau mai simplù, mai limpede și mai convingător decât orice adevărul cuvântului său. Totuş el nu s'a folosit prea des de acest fel de a dovedì, pentrucă puţini erau acei cari l-ar fi putut înțelege. Paul dimpotrivă se folosește de el mult mai des, pentrucă se adresează unui auditor care erà în mare parte familiarizat cu argumentarea logică și cu subtilităţi sofistice. Pentrucă însă argumentarea sa erà mai mult teoretică, iar exemplul viu la care se referià (Mântuitorul Christos) nu erà înaintea ochilor, deaceea efectul erà mai mic.

Deosebirile dintre învăţătura Mântuitorului și a sfântului apostol Pavel sunt dar, din cele ce văzurăm până acì, e cele cari privesc numai forma, iar nu fondul. Ele privesc mai ales felul de argumentare şi acesta variază după oameni şi după trebuinţa cauzei.

I. Mihălcescu.

Misiunea școalei creștine din Alexandria față cu sistemele filosofice

Adevărata reacţiune contra gnosticismului a venit din Creştinism, atât pe terenul raţiunei cât şi pe cel al credinţei. Această reacţiune este, în mod hotărît, chiar raţiunea existenţei şcoalei creştine din Alexandria. Prin aceste lupte, noi cunoaştem locul său în istoria desvoltării teologice și rolul său providenţial în primele încercări ale unui învăţământ tradiţional. Şcoala creştină din Alexandria a avut prin urmare rolul să lupte contra sectelor filosofice din acel timp şi reacţiunea aceasta îi formează caracteristica ei principală. La începutul secolului al III și în mişcarea universală de dizoluţiune şi reconstituire, în care se

agitàu şi se desbăteàu chestiunile fundamentale ale religiunei naturale şi ale moralei naturale; teologia creştină trebuià să afirme în mod precis vederile sau datele sale primitive, acele date care în timpurile noastre sunt cunoscute sub numele de apologetică sau teologie fundamentală. Trebuià apoi să le prezinte lumii sub egida revelaţiunei, cu autoritatea unei tradiţiuni supranaturale, nu numai ca un învăţământ filosofic, dar şi ca o doctrină teologică. Ea împlinì această misiune, şi cu această ocaziune şi în aşà chip se făcù reacţiunea contra gnosticismului. In domeniul raţiunei, Creştinismul trebuià să accepte filosofia transcendenţei, înlăturând însă cu totul excesele aceşteia. Pentru acest fapt, trebuià să declare şi să afirme 1) Un Dumnezeu superior tuturor gradelor existenţei,—transcendenţa ondologică;—2) Prin urmare un Dumnezeu superior oricărui grad al cugetării,—transcendenţa logică. Acestea fură tezele cele mai importante ale teodiciei Alexandrine. Vom face numai decât o scurtă privire asupra acestui punct.

Luptând contra stoicismului şi antropomorfismului, şcoala ştiù să evite şi excesele gnostice. Dumnezeu nu fù surghiunit într'o depărtare inaccesibilă, în regiunea purului indeterminism, în abizul întunecos al gnosticilor emanatişti, disciputi ai lui Valentin. Aceeaşi Alexandrini au mai discutat în detaliu şi au insistat, 1) asupra *prezenţei lui Dumnezeu*, intim tuturor existenţelor, perfect conciliabil cu transcendenţa sa ondologică; 2) *asupra cunoştinţei lui Dumnezeu prin mijlocul creaturilor*. Şi cel dintâiu adevăr, ca şi cel dealdoilea sunt afirmate de altfel de însăşi cartea cea mare, Sfânta Scriptură. Domeniul raţiunei mai cuprinde încă o unire, un fel de întâlnire a adevărurilor antropologice şi morale. Este deopotrivă contra materialismului gnostic, contra oarecăror forme ale panteismului materialist, contra epicureismului păgân. Alexandrinii au afirmat şi întărit în mod puternic principalele date relative la su-

fletul omenesc, la demnitatea sa, la libertatea sa, la datoriile sale individuale şi sociale şi la nemuritoarea sa destinată sau la scopul său ultim.

Afară de aceasta, gnosticismul pretindeà a jucà rolul sau mai bine zis a fi un fel de sinteză universală. El împăcà toate tendinţele; sau, mai exact, se sforţà să obţină o aglomerare, o unire într'un tot, o împăcare şi trai la un loc al contradicţiunilor, fapt reclamat de tendinţele eclectice ale epocii. Primilor apologişti se impuneà un program cam la fel. Introdus în această fierbere universală, ca un principiu al vieţei mai puternic decât religiunile, care-şi luaseră drumul spre mormânt şi decât şcolile ale căror principii deveneau din ce în ce mai nesigure, Creştinismul aduceà lumii o revelaţiune supranaturală, este drept, dar nu cu totul izolată de adevărurile naturale. Creştinismul susţineà că acestea din urmă sunt cuprinse, sunt înţelese în cadrul solid al învăţământului său tradiţional. Pe aceste adevăruri naturale el le apropià, aşà dar, de adevărurile supraraţionale, dar, păstrând o strictă deosebire, făceà din totul o sinteză generală. Predicând îndoitul învăţământ sau îndoita doctrină: şi a credinţei şi a raţiunii, Creştinismul proclamà unitatea lor primordială în Dumnezeu, autorul întregei ordine şi isvorul a tot ceeace poate să cugete; dar, mai mult, el se foloseà de raţiune, pentru ca să împrăştie, pentruca să facă cunoscută credinţa. In rezumat, tradiţiunea trebuià, de oparte, să propue şi să apere adevărurile raţionale; iar, de altă parte, apropiendu-le de adevărul supranatural, pe care-l predicà şi-l făceà cunoscut lumii, trebuià să constitue un întreg, o doctrină desăvârşită a Creştinismului. Aceasta fu, în trăsurile generale şi în rezultatele sigure, solide şi durabile, opera împlinită sau desăvârşită de şcoala catehetică. Această muncă, această operă, nu fu, de altfel, o încercare şi o operă anormală, nu fù un epizod în lumea creştină; din contră, ea face

agitàu și se desbăteàu chestiunile fundamentale ale religiunei naturale și ale moralei naturale; teologia creștină trebuià să afirme în mod precis vederile sau datele sale primitive, acele date care în timpurile noastre sunt cunoscute sub numele de apologetică sau teologie fundamentală. Trebuià apoi să le prezinte lumii sub egida revelațiunei, cu autoritatea unei tradițiuni supranaturale, nu numai ca un învățământ filosofic, dar și ca o doctrină teologică. Ea împlinì această misiune, și cu această ocaziune și în așà chip se făcu reacțiunea contra gnosticismului. In domeniul rațiunei, Creștinismul trebuià să accepte filosofia transcendenței, înlăturând însă cu totul excesele aceșteia. Pentru acest fapt, trebuià să declare și să afirme 1) Un Dumnezeu superior tuturor gradelor existenței,—transcendența ondologică;—2) Prin urmare un Dumnezeu superior oricărui grad al cugetării,—transcendența logică. Acestea fură tezele cele mai importante ale teodiciei Alexandrine. Vom face numai decât o scurtă privire asupra acestui punct.

Luptând contra stoicismului și antropomorfismului, școala știù să evite și excesele gnostice. Dumnezeu nu fù surghiunit într'o depărtare inaccesibilă, în regiunea purului indeterminism, în abizul întunecos al gnosticilor emanatiști, discipuli ai lui Valentin. Aceeași Alexandrini au mai discutat în detaliu și au insistat, 1) asupra *prezenței lui Dumnezeu*, intim tuturor existențelor, perfect conciliabil cu transcendența sa ondologică; 2) *asupra cunoștinței lui Dumnezeu prin mijlocul creaturilor.* Și cel dintâiu adevăr, ca și cel dealdoilea sunt afirmate de altfel de însăși cartea cea mare, Sfânta Scriptură. Domeniul rațiunei mai cuprinde încă o unire, un fel de întâlnire a adevărurilor antropologice și morale. Este deopotrivă contra materialismului gnostic, contra oarecăror forme ale panteismului materialist, contra epicureismului păgân. Alexandrinii au afirmat și întărit în mod puternic principalele date relative la su-

fletul omenesc, la demnitatea sa, la libertatea sa, la datoriile sale individuale şi sociale şi la nemuritoarea sa destinată sau la scopul său ultim.

Afară de aceasta, gnosticismul pretindeà a jucà rolul sau mai bine zis a fi un fel de sinteză universală. El împăcà toate tendinţele; sau, mai exact, se sforţà să obţină o aglomerare, o unire într'un tot, o împăcare şi trai la un loc al contradicţiunilor, fapt reclamat de tendinţele eclectice ale epocii. Primilor apologişti se impuneà un program cam la fel. Introdus în această fierbere universală, ca un principiu al vieţei mai puternic decât religiunile, care-şi luaseră drumul spre mormânt şi decât şcolile ale căror principii deveneau din ce în ce mai nesigure, Creştinismul aduceà lumii o revelaţiune supranaturală, este drept, dar nu cu totul izolată de adevărurile naturale. Creştinismul susţineà că acestea din urmă sunt cuprinse, sunt înţelese în cadrul solid al învăţământului său tradiţional. Pe aceste adevăruri naturale el le apropià, aşà dar, de adevărurile supraraţionale, dar, păstrând o strictă deosebire, făceà din totul o sinteză generală. Predicând îndoitul învăţământ sau îndoita doctrină: şi a credinţei şi a raţiunii, Creştinismul proclamà unitatea lor primordială în Dumnezeu, autorul întregei ordine şi isvorul a tot ceeace poate să cugete; dar, mai mult, el se foloseà de raţiune, pentru ca să împrăştie, pentruca să facă cunoscută credinţa. In rezumat, tradiţiunea trebuià, de oparte, să propue şi să apere adevărurile raţionale; iar, de altă parte, apropiendu-le de adevărul supranatural, pe care-l predicà şi-l făceà cunoscut lumii, trebuià să constitue un întreg, o doctrină desăvârşită a Creştinismului. Aceasta fù, în trăsurile generale şi în rezultatele sigure, solide şi durabile, opera împlinită sau desăvârşită de şcoala catehetică. Această muncă, această operă, nu fù, de altfel, o încercare şi o operă anormală, nu fù un epizod în lumea creştină; din contră, ea face

parte dintr'o mișcare intelectuală generală, care dă la iveală ultimii ani ai secolului al doilea, și prima jumătate a secolului al treilea. Tot cam în această epocă, Roma, Edesa, Cezarea, Antiohia ne apar și ni se prezintă ca centre de activitate și de muncă teologică încordată, tot așà și în ramura exegetică și apologetică. Câtevà nume sunt necesare a fi citate, fiindcă ele ne dau măsura judecății asupra epocii, căreia chiar ei îi imprimă adevărata caracteristică. Aceștia sunt: Hipolit și Caius la Roma; Iuliu Africanul în Orient; Alexandru al Ierusalimului, și, cevà mai târziu, Firmilian din Cezarea, Anatol din Laudicea, și alții. Apologeții epocei precedente, Iustin, Irineu și alții, fuseseră înainte mergătorii acestei mișcări. Dar perioada prezentă pare a se distinge printr'un caracter cu totul special al unei desvoltări intelectuale și al unei culturi zdravene. Este drept că această evoluțiune și aceste tentative deosebite întâmpină, pe ici și pe colea, neîncredere și chiar opuneri puternice. Câtevà spirite timide se întreabă: la ce bun această folosință, această introducere a științii profane în studiul și știința bisericească? Au avut loc prin urmare, în vremea asta, ezitațiuni, bănueli, observațiuni și acuzațiuni reciproce, lupte strașnice, când pe sub ascuns, când pe față. Aceasta erà starea psihologică a acelora pe care Clement îi numește *Simplii,* și asupra cărora *Stromatele* ne-au lăsat unele amănunte și descoperiri curioase. Cu toate acestea, lucrarea, începută de Clemente, Origen, Lucian și alții de forța și ideile lor, se dezăvârși. Este drept că geniul lor a cunoscut și vremuri de amorțeală, de lipsă; dar opera lor a suit dealurile, a sărit obstacolele și și-a asigurat traiul în viitor. In adevăr, este prigonită după dispariţiunea marilor inițiatori; dar ea devine Tradițiunea creștină, împinsă mereu înainte și susținută prin impulsiunea pe care i-o dau marii episcopi și cărturari ai vremurilor, având grija de a o conduce pe

drumul cel drept şi de a o moderà, ţinând-o în hotarele strictului înţeles al Sfintei Scripturi.

Theodicia Alexandrină.—Transcendenţa Divină.

Teologia creştină a recunoscut şi a urmat în toate vremurile un îndoit procedeu: deoparte negaţiunea care însemnează, care dovedeşte transcendenţa fiinţei divine, dar refuzând să admită perfecţiunile mărginite ale creaturilor, ori cel puţin corijindu-le; de altă parte, afirmaţiunea care ajunge la acelaş rezultat, recunoscând perfecţiuni asemănătoare. Clement şi Origen au insistat foarte mult asupra acestei doctrine, din cauza preocupaţiunilor contimporanilor şi a necesităţilor controverselor. In special, Clemente a ales şi susţinut punctul de vedere negativ; iar Origen punctul de vedere pozitiv.

1) *Clement din Alexandria—punctul său de vedere.* Printre alte pasaje caracteristice, capitolul al doisprezecelea, din cartea a cincia a Stromatelor este celebru pentru doctrina sa teologică negativă şi necoprinsibilitatea divină, care rezultă din această teorie. *Theologica dogmata* a lui Petau este îndestulătoare, pentru cercetare în această privinţă. Multe acuzaţiuni au fost aduse lui Clement, din cauza acestei teorii. In Istoria Critică a şcoalei din Alexandria, Vacherot o semnalează şi o declară ca o importaţiune de provenienţă streină şi ca una din excesele caracteristice ale metodei alexandrine. Afirmă că scrierile areopagitice sunt monumentul cel mai complect şi cel mai curios al influenţei neoplatonismului asupra teologiei creştine. M. Fouillée insistă şi dânsul, în tratatul «Filosofia lui Platon», asupra identităţii ce s'ar găsi între ideile neoplatonice şi ideile creştine, citând tot pe Clemente.

Acestor diverse observaţiuni doctrinale s'a opus un întreit răspuns: 1) această doctrină nu constitue o alteraţiune a dogmei, nu este o importaţiune streină; 2) ea se explică prin trebuinţele cerute de controversă; 3) dânsa

găseşte un corectiv în doctrina despre cunoştinţa lui Dumnezeu prin mijlocirea lucrurilor vizibile şi folosul sau întrebuinţarea raţiunei, doctrină profesată de Clement.

Mai întâiu, este inexat când se caută a se găsì în această doctrină un punct de vedere, o părere pur filosofică, cu totul străină de învăţătura tradiţională a Bisericii. Din contră, învăţătura tradiţională şi cea patristică au folosit întotdeauna această doctrină, pentru interpretarea unor anumite locuri din Sfânta Scriptură. Aşà de exemplu, cuvintele din Evanghelistul Ioan cap. I, 18: «Nimenea nici odată n'a văzut pe Dumnezeu; cel unul născut Fiul, care este în sânul Părintelui, acela a spus.» Apoi cuvintele din Evanghelistul Mateiu, cap. XI, 27: «Toate'mi sunt date dela Părintele meu; şi nimenea nu cunoaşte pre Fiul, decât numai Părintele; şi nimenea nu cunoaşte pre Părinte, decât numai Fiul, şi acela căruia voeşte Fiul să-l descopere.»

Tot astfel stă chestiunea şi cu terminologia; ea nu este specială numai a Alexandrinilor. Nu este un curent particular şi deosebit în istoria teologică, Din contră, este o doctrină autorizată şi confirmată de scriitorii areopagitici, de şcoala comentatorilor şi de mistici, precum şi de întreaga şcoală a evului mediu. De altfel faptul de a fi împrumutat oarecare idei şi oarecare forme vechi nu constitue o dovadă a alterării dogmei. In al doilea loc, terminologia se explică prin trebuinţele cerute de controversă. Pentru a înţelege acest fapt, n'avem decât să ne amintim starea intelectuală a timpului, din care o bună parte am descris-o mai sus; mai ales trebue să ne reamintim trebuinţele proprii ale filosofiei stoicene — filosofia imanenţei. Sforţarea comună şi munca deosebit de stăruitoare a lui Clement şi Origen este îndreptată contra acestei filosofii. In al treilea loc, Clemente a dat corectivul necesar, printr'un învăţământ luminos al doctrinei

complimentare: Dumnezeu cunoscut prin raţiune cu mijlocul sau ajutorul lucrurilor vizibile. Acest lucru vom aveà ocaziunea să-l observăm cevà mai departe.

Origen—punctul său de vedere. Şi Origen a pus multă stăruinţă şi s'a silit să facă să se admită transcendenţa fiinţei divine. A fost condus în această stăruinţă şi muncă de necesitatea de a combate nu numai rătăcirile epicureilor şi stoicilor; dar chiar rătăcirile antropomorfiste, care se răspândiau atunci în biserica din Alexandria. Scrierea «In Ion» cuprinde un capitol, în care sunt descrise toate şcoalele care materializau Divinitatea: «Οἱ θέλοντες εἶναι σῶμα τόυ θεόυ» Prinurmare el nu se mărgineşte să repete în termeni generali că Dumnezeu este superior oricărei fiinţe finite tuturor creaturilor intelectuale; dar că este esenţa, care nu se poate descrie. In scrierea «*Contra Celsum*», găsim expresiunea: Νοῦν, ἢ ἐπέκεινα νοῦ καὶ οὐσίας. Cu deosebire el insistă asupra transcendenţei lui Dumnezeu, relativ la materia sensibilă şi vizibilă. In toate părţile şi în toate ocaziunile el păstrează grija să afirme că Dumnezeu nu este corporal; nu încetează să explice în ce înţeles El este un spirit, în ce sens cuvintele, hotărîte dela început să exprime lucrurile materiale, aşà ca lumina, focul, vieaţa, pot totuşi să fie unite, vorbind despre Dumnezeu. In această ordine de idei s'a scris «De principiis» şi Comentarul asupra lui Ioan. Origen, în multiplicitatea ideilor, pe care le-a emis, nu poate fi prins, decât dintr'o largă descriere, ceeace nu permite cadrul acestui articol. Dar tot în această ordine de idei, am spus că doctrina de care este vorba, se continuă în teologie şi mai târziu. Ea există, este drept, şi la Filone. Dar punctul de vedere al acestuia nu s'ar fi putut identificà cu acela al lui Clement şi mai puţin cu al lui Origen, care ştie foarte bine să compenseze în mod complect şi să corijeze, când este nevoie, prin formulele teologiei pozitive, formulele teologiei negative.

Dumnezeu este prezent în lume și accesibil cunoștinței noastre.

Alexandrinii creștini, stăruind asupra transcendenții, au știut să evite exagerațiunile neoplatonicienilor și gnosticilor. Ei au profesat că Dumnezeu este: 1) Prezent în creaturile sale prin imensitatea sa; 2) accesibil inteligenței omenești, care îl recunoaște în toate făpturile sale.

a) *Dumnezeu este prezent în lume.* Alexandrinii, ca și întreaga antichitate patristică, au cunoscut și au proclamat această doctrină. Și aci recomandăm pe Petau și San în *Tractatus de Deo uno.* S'a pretins și s'a susținut multă vreme că se poate găsì în Clement o teză, o ideie care susține contrariul, bazându-se pe oarecare pasaje din Stromate. Dar munca aceasta a fost zadarnică, fiindcă sunt alte pasaje formale în Stromate, care afirmă clar și cu tărie principiul prezenței divine, așà cum l-au priceput și cum l-au propagat întotdeauna teologii lui din toate vremurile; iar textele, așà zis incriminate, se explică, dacă se ține socoteală de controversa antistoicieană.

b) *Dumnezeu este accesibil cunoștinței omenești.* Doctrina lui Clemente asupra acestui punct corijează formulele sale negative. Această doctrină este profesată în deosebite pasaje, cu deosebire în cartea întâea a Stromatelor. In această carte, el ne arată că filosofii greci au avut despre divinitate o oarecare cunoștință, dar foarte confuză și enigmatică. Discursul apostolului Pavel din fața areopagului și aluziunea pe care dânsul o face la Dumnezeul necunoscut sunt o dovadă puternică că filosofia n'a fost în stare să ne deà o cunoștință perfectă despre Dumnezeu, și că această cunoștință nu se poate câștigà decât printr'un ajutor providențial.

Cu toate că Origen a insistat cu multă putere și în multe rânduri asupra transcendenții divine, totuși această doctrină nu-l împedică de a recunoaște în operile Provi-

denţei o manifestaţiune a perfecţiunilor lui Dumnezeu: «Potrivit cu adevărul, Dumnezeu este în mod absolut necuprins şi nepriceput; dar de aci nu trebue ca noi să conchidem că nu putem să înţelegem, nu putem să pricepem nimic asupra acestui punct: după cum ochii noştrii sunt foarte slabi, pentru ca să privească în mod direct şi să vadă soarele, dar pot să zărească oarecare raze; tot astfel şi lucrările Providenţei şi arta, care domneşte, şi care guvernează în univers sunt ca nişte raze ale naturei divine, şi inteligenţa noastră, prin ea însăşi, neputând să vadă pe Dumnezeu aşà cum este El întocmai; înţelege, din frumuseţea făpturilor sale şi din podoabele creaturilor, pe Părintele universului.»

Alegorismul, consecinţa teodiceei alexandrine.

Această teză a transcendenţii se regăseşte aşà dar în fondul consideraţiunilor pe care Origen le opune contra Stoicienilor, antropomorfiştilor. El trebuià să o primească şi să o întrebuinţeze cu atât mai multă râvnă, cu cât pe de oparte, el erà dispus sau împins spre aceasta prin platonism, pe de altă parte, erà uşor de a confunda această teză, propriu filosofică şi dogmatică, cu o teză sau doctrină care mai de grabă erà exegetică, formulată de tradiţiune: teza sau doctrina simbolismului scripturistic. Să explicăm puţin aceste două puncte importante:

a) *Simbolismul faptelor contingente. Cosecinţa teodiceii alexandrine.*

In doctrinele platoniciene, s'a relevat în deosebi: 1) concepţiunea elementului sensibil, privit ca un element inferior, deslegat, depărtat sau lipsit de realitate, sau, cel mult, trăgându-şi realitatea întreagă dintr'un element superior. 2) Opoziţiunea dualistă rezultând din concepţiunea unei îndoite lumi, κόσμος αἰσθητός, κόσμος νοητός. Pentru un moment, puţin importă că Origen a fost ori nu un platonician de profesie, cunoscând şi întrebuinţând cu ri-

goare terminologia şcoalei; sau mai bine că el din greşală face să se recunoască în desvoltările sale poetice un reflect mai mult sau mai puţin conscient al doctrinelor timpului, al ideilor în a căror atmosferă trăià şi se învârtià. Această apreciere o găsim în tratatul: «Filosofia lui Origen» de Denis, la pagina 60. Intrebuinţarea obişnuită a unor asemenea concepţiuni favorizând doctrina transcendenţii şi puteà să deà loc la exageraţiunea la care s'a ajuns, adică la doctrina unui Dumnezeu absolut indeterminat, neavând nici o urmă de asemănare cu creaturile. Pentru a evità această piedică, trebuià să stăruiască asupra unui alt adevăr, care foartea adesea fusese întrevăzut de şcoala platoniciană, dar din care adevăr neoplatonicii nu ştiuseră să tragă la vreme consecinţele trebuincioase şi folositoare. Acest adevăr erà că lumea sensibilă este o imagine a lumii spirituale; adevăr care, de altfel, fusese proclamat de Sfânta Scriptură, în epistola către Romani cap. I, 20: «Că cele nevăzute ale Lui, adică, eterna Lui putere şi Dumnezeire, se văd lămurit dela crearea lumei, înţelegându-se din făpturi». Din nenorocire, Alexandrinii se deprinseseră să vadă pretutindeni şi întotdeauna în obiectele sensibile şi, printr'o extindere neînţeleasă, în orice eveniment istoric, un simbol fără nici o realitate sau, cel puţin, un simbol a cărui realitate istorică erà mai puţin obiectivă decât realitatea superioară de ordine suprasensibilă, a cărei imagine erà acel simbol. Pentru ei, printr'o alunecare pe nesimţite a spiritului, ori ce fapt real şi orice fapt istoric deveneà un simbol. Şi mergeau câteodată aşà de departe, încât refuzàu elementului istoric orice altă valoare, dându-i numai pe cea reprezentativă.

b) *Alegorismul scripturistic unit cu simbolismul faptelor contigente.*

Pregătiţi pentru această concepţiune, prin deprinderile

metafizicei platoniciene, împinse fără nici un scrupul până la ultimele consecinţe, le erà uşor să confunde această doctrină metafizică exagerată cu o doctrină exegetică afirmată şi susţinută de sfânta Scriptură şi de sfânta Tradiţiune. Urmând această teză, persoanele şi lucrurile Vechiului Testament erau numai o figură, o preînchipuire a realităţilor mai superioare, mai înalte, împlinite în Noul Testament. Dar pentru a identificà doctrina metafizică cu doctrina exegetică, trebuià să exagereze extinderea aceşteea din urmă, după cum forţaseră şi consecinţele celei dintâiu. Atunci s'a ajuns la faptul de a căutà cu răbdare şi de a descoperì în mod subtil o alegorie în fiecare detaliu al sfintei Scripturi, fiindcă ori ce fapt al Vechiului Testament trebuià să fie o imagine, şi nimic altcevà decât imagine, a unei realităţi care aparţineà Noului Testament. Urmarea acestei teorii fu un sistem de exegeză idealist, atât de fecund în aplicaţiuni bizare, în rătăciri şi în îndrăsneli explicative foarte periculoase. Dar nu este mai puţin adevărat că acest punct de despărţire conţineà şi oarecare principii adevărate şi productive. Dacă Clemente şi Origen s'ar fi ţinut de principiul metafizic al transcendenţei, în limitele în care ne fusese dat de sfânta Scriptură şi sfânta Tradiţiune, şi dacă ar fi aplicat principiul exegezei simbolice în mod înţelept, ar fi putut evità cea mai mare parte din lipsurile şi erorile, mai mult sau mai puţin grave, de cari au fost acuzaţi. Vina lor este mai ales că au aplicat în mod sistematic exegezii principiul analogiei pe care, pe deoparte, li-l ofereà Tradiţiunea ca un mijloc de a cunoaşte pe Dumnezeu în natură, şi care, de altă parte, le păreà un principiu absolut general, o lege nu numai cosmologică, dar şi istorică şi morală

In rezumat, principiul transcendenţei metafizice şi principiul exegezei simbolice, aplicate în mod înţelept, puteau să dea rezultate bune. Şi de fapt le-au şi dat. Şi Tradiţi-

unea teologică creștină, dupăce a condamnat abaterile și rătăcirile origeniste, a știut, prin niște fericite aplicațiuni și inspirațiuni să precizeze hotarele și înălțimea acestor adevăruri fundamentale.

Fundamentele Moralei, Antropologia. Tendințele morale ale învățământului alexandrin.

Studiile consacrate doctrinelor alexandrine în timpul secolului al XIX fură, în general, dominate de preocupațiuni cu totul exclusive. Intreaga atențiune a fost concentrată asupra studiului oarecăror dogme, cele mai principale este drept. In mijlocul raționaliștilor și protestanților, foarte activi în această privință și cu deosebire asupra acestui punct, s'a cercetat mai ales ceeace se găseà la autorii anteriori conciliului din Nicea în privința exactității și chiar ortodoxiei doctrinelor trinitare și cristologice. Sub imperiul acestei preocupațiuni, explicabilă de altfel prin importanța subiectului și trebuințele controversei, adesea s'a pierdut din vedere alte materii, care, în literatura alexandrină creștină, ocupă un loc important; ba de cele mai multe ori un loc preponderent. Când aceste doctrine sunt propriu dogmatice, cu toate că ele se întâlnesc numai la hotarele dogmei și ale moralei (doctrinele relative la natura omenească, la noțiunile fundamentale ale moralei, la concepțiunea generală a virtuților sau la analiza lor psihologică, etc.); când ele sunt specialmente morale: așà sunt diversele puncte, tratate de Clemente din Alexandria în Pedagogul (detaliile vieții zilnice, luxul, trebuințele corpului, etc.) și în Stromate (abstinența, căsătoria, martirul, etc.)

De acest procedeu a fost atins mai mult Clemente, fiindcă dânsul este mai mult un teolog moralist, așà cel puțin este apreciat de diferiții autori, care s'au ocupat în vremuri cu studiul special asupra lui Clemente din Alexandria. Intre alții, putem cità pe Cognat și Witner în lu-

crările lor: Clemente din Alexandria, cea dintâiu apărută la Paris în 1859, cea de a doua la Lipsca în 1882.

Aceste procedeuri se observă mai puțin la Origen. Când se studiază Origen, este natural ca atențiunea să se îndrepteze de preferință asupra *Apologeticului* său, care se manifestă cu atâta putere și strălucire în disputa contra lui Cels, asupra tendințelor sale de dogmatică sistematică, și în special asupra acelei luminoase concepțiuni despre *Logos*, care îi inspiră desvoltări mărețe și câteodată chiar cutezătoare, dar cu deosebire atențiunea se îndreaptă către metafizica sa, în vârful căreea se pare că sunt așezate câtevà mari concepțiuni care priveghează, comandă și dirijează întreaga epocă: eterna activitate a lui Dumnezeu și libertatea omului. Mai adaogă el apoi preexistența sufletelor și incorporarea lor, asupra cărora este știut cum se rostește Biserica. Totuși preocupațiunile apologetice ale lui Origen, și ideile sale relative la dogma trinitară sunt departe de a constituì întreaga sa operă. O mare parte din metafizica sa cuprinde fundamentele moralei și întreaga sa psihologie este îndreptată spre acest scop. De altfel, mai bine și mai mult decât un judecător prevăzător a știut să recunoască locul său printre teologi moraliști. Batiffol, în scrierea: Vechile literaturi creștine, ne spune următoarele: «Interesul omiliilor origeniste este foarte puțin evidențiat. Origen rămâne, în acestea, exegetul alegorist sistematic, precum este dânsul întotdeauna, dar moralistul și catehistul au acì o parte mult mai mare și care e și mai bună de studiat și aplicat. In fine noi vom învederà mai departe ce influență preponderentă și ce rol inițiator a dat Origen eticei, în planul său asupra unei enciclopedii științifice».

Doctrinele morale și antropologice comune lui Clement și Origen. Din studiile făcute, avem putința să semnalăm un număr de puncte importante, comune la cei doui iluștri

reprezentanți ai școalei. După cum au întărit fundamentele naturale ale teodiceii, tot astfel au apărat și foarte adesea au pus în lumină fundamentele naturale ale antropologiei și moralei.

a) *Antropologia.* Scrierile lor conțin dese și puternice afirmațiuni ale demnității omenești. Omul ocupă în creațiune un loc cu totul special. In fața lui Clemente, ca și a lui Platon și Plutarch, omul este o plantă cerească, o creatură mare și frumoasă între toate celelalte creaturi. Sufletul nu-și trage nicidecum origina din actul generator: «Οὐ κατὰ τὴν τοῦ σπέρματος καταβολὴν γεννώμενον.» Stromatele.

Tot așà de evidențiată este aversiunea pentru doctrinele epicuriene. Clemente nu poate să sufere pe Epicur, nici școala acestuia. Și pe unul și pe cealaltă îi exclude din catalogul său, în care este înșirat numărul filosofilor și al școalelor filosofice. Intr'un pasaj, în care el enumără părerile scriitorilor antici, scrie: «Epicur este singurul, pe care l-am trecut sub tăcere de bună voie. El este care a inventat ateismul. Epicurienii sunt bastarzii filosofiei. La dânșii se gândià sfântul apostol Paul, când îndemnà pe Coloseni, ca să nu se lase să fie induplecați de filosofia înșelătoare.» Origen definește pe om că este un animal rațional, λογικὸν ζῶον, definițiune și privelegiu pe care discipolul său, Grigore de Nisa, le va susține mai târziu cu multă putere. El a profesat pe față deosebirea corpului coruptibil de sufletul trăitor și nemuritor, consecință a imaterialității și nemuririi sufletului, cu toate că se întâlnesc dificultăți serioase și aparența de contradicțiune în oarecare din pasajele sale relative la încorporarea sufletului.

In zadar panteiștii au voit să vadă în Alexandrini partizani ai unității substanței; în zadar au sprijinit vederile lor pe teoria participațiunei (naturală sau supranaturală). Pe când Filone și Plotin identificau sufletul cu substanța divină; Clemente afirmă că sufletul este o creatură a Celui

Atotputernic», *κτίσις τοῦ Παντοκράτορος*. Dacă el ne spune că și noi participăm la aceeace se numește *Logos*, această participare trebue știut că este *κατὰ δύναμιν*, iar nu *κατ' οὐσίαν*.

b) *Libertatea morală*. Pentru a ne convinge asupra acestui punct, este destul să examinăm apărarea pe care o face libertăței umane.

Clement și Origen au susținut în mod puternic existența liberului arbitru, necunoscut sau negat de diferitele rătăciri filosofice și cu deosebire de determinismul gnosticilor. Aceștia nu voiau să vadă decât o diferență fizică între bine și rău și mai ales priviau materia ca un lucru cu desăvârșire rău. In Stromate, Clemente combate această rătăcire: *Οὐ κακὸν φύσει τὸ σῶμα*, și ca și cea mai mare parte a scriitorilor creștini contimporani, el stabilește realitatea libertății noastre morale, considerând ideea meritului și a sancțiunei, care în mod spontaneu se impune oricărei conștiințe omenești. Această insistență, când este vorba de a afirmà libertatea și responsabilitatea individuală la omul decăzut, în cursul polemicii antignostice, l-a condus la o doctrină incomplectă și obscură poate asupra păcatului original. Este incontestabil că noțiunea libertății este fundamentală în sistemul lui Origen. Cu deosebire este contra determinismului gnostic, căruia voește să-i dovedească cum binele moral nu este înăscut în noi, și cum diferitele ființe spirituale au această proprietate comună de a devenì bune sau rele, prin folosința și întrebuințarea liberului arbitru.

c) *Legea naturală*. In sfârșit se întâlnește la cei doi alexandrini o idee care trebue să ocupe un loc important în fundamentele moralei augustiniene, precum și în morala scolastică: ideea unei ordine naturale, regula acțiunilor noastre. Alexandrinii recunoscuseră adevărul important că: a se conformà ordinei înseamnează a se conformà voinței

lui Dumnezeu. Tot astfel şi Origen, în planul enciclopediei sale, voeşte ca fizica să aibă ca obiect cunoştinţa ordinei, care are misiunea să reguleze conduita noastră morală: Naturalis (disciplina) est ea, ubi uniuscujusque rei natura discutitur, quo nihil contra naturam geratur in vita.

Primele concepţiuni ale unei sinteze teologice. Raportul dintre credinţă şi raţiune.

a) *Folosinţa sau întrebuinţarea filosofiei greceşti.*

Grecilor Ionieni le revine onoarea de a fi creatorii filosofiei. Ei s'au ocupat mai cu toate sistemele şi au dat lumii tot ce o minte omenească puteà produce pe acest teren. Să schiţăm în câtevà cuvinte şi în termeni generali diferitele sisteme ce s'au produs în timp şi ce numiri au luat:

Când filosofia s'a ocupat cu cercetarea şi găsirea cauzei primare, a luat numele special de metafizică, ondologie sau filosofie speculativă. Când, însă, a renunţat la această cercetare, părându-i se drumul prea greu de urcat, şi s'a mulţumit numai cu sinteza stinţifică, s'a numit filosofie pozitivă sau pozitivism. In vremuri, pozitivismul s'a bazat numai faptul istoric al contradicţiunilor diferitelor sisteme, adică a avut un fundament pur empiric; sau s'a bazat pe analiza raţionată a înţelesului omenesc: In primul caz a luat numele de scepticism, iar în al doilea de criticism. Scepticismului i-a fost opus dogmatismul, adică credinţa în posibilitatea pentru spiritul omenesc a unei cunoştinţe obiective a lucrurilor şi a cauzei lor primare. Raţionalismul pretinde că poate să ajungă la această cunoştinţă printr'un raţionament *a priori;* empirismul nu admite altă metodă decât observaţiunea şi inducţiunea sau raţionamentul *a posteriori.* Speculaţiunea pură sau a priori este metoda preferată a idealismului, care vede în cugetare faptul primitiv, anterior şi superior oricărei realităţi. Empirismul, din contră, se fundează pe pă-

rerea că cugetarea, departe de a fi cauza primară, derivă dintr'o realitate preexistentă, adică se sprijine pe realism, dacă ne exprimăm în înțelesul modern al cuvântului. Dacă acțiunea cauzei primare este considerată ca inconștientă și involuntară, în opoziție cu activitatea teologică, sau care se produce în vederea unui scop, atunci realismul devine materialism și mecanism. De altă parte, idealismul devine spiritualism când, personificând cauza primară el vede într'însa nu numai o idee care se realizează, dar o ființă care planează de asupra lucrurilor (supranaturalism, transcendență), și le guvernează după libera sa voință (teism), sau prin intermediul legilor invariabile (deism): este dualismul spiritului și al materiei, al creatorului și al naturei, în opoziție cu panteismul, cu naturalismul, cu monismul.

Panteismul, naturalismul ori monismul, asimilând ideea de cauză cu conceptul substanței, consideră cauza primară ca însăși substanța lucrurilor (imanența Dumnezeirei), și unirea la un loc a acestor fenomene, Universul, ca o unitate care trăește (monismul); o singură și aceeași ființă colectivă, guvernându-se de sine urmând legile cari rezultă chiar din natura sa (naturalismul). Monismul este mai absolut ori mai multiplu, după cum el consideră substanța cosmică ca o unitate absolută sau ca o colectivitate de unități ireductibile; atomism sau dinamism după cum aceste unități sunt considerate ca niște lucruri cari sunt infinit de mici în ceeace privește întinderea lor (atomi) sau ca centre fără nici o întindere, care n'au nici o forță (dinamide sau monade). Iată cele câtevà noțiuni generale, asupra filosofiei grecești, pe care le socoteam de absolută trebuință a le clarificà înainte de a vorbi de starea subiectului enunțat în liniile acestui cadru.

* * *

Se recunoșteà ușor chiar de atunci, și se pot recunoa-

şte şi acum studiindu-se şcoala din Alexandria, curentele diferitelor opiniuni, cu privire la valoarea culturei greceşti şi la folosinţa ştiinţei profane. Atunci se ivise o mare neîncredere în orice venià nou pe tărâmul cultural, şi, pe neaşteptate, se ivì o elită intelectuală, care simţià trebuinţa cunoştinţelor profane, şi căutau cu tot dinadinsul să-i facă o parte cât mai largă în învăţământul enciclopedic creştin. Este, însă, foarte greu să stabilim, asupra acestui gingaş punct, o concordanţă absolută între cei doui mari şi iluştri reprezentanţi ai şcoalei creştine, Clemente şi Origen au păreri diferite asupra filosofiei greceşti, şi sunt cu totul deosebiţi în ceeace priveşte folosinţa pe care o fac de această filosofie. Cel dintâiu vorbeşte mai favorabil de dânsa; cel dealdoilea nu-i acordă aproape nici un credit. Cel puţin, ceeace putem susţine cu siguranţă, este faptul că ei n'au o cunoştinţă prea întinsă şi prea amănunţită asupra acestei materii. Acest fapt apare cu multă evidenţă din numeroasele citaţiuni pe care le face Clemente. In ceeace priveşte pe Origen, această dovadă ne-o fac contimporanii săi, cu deosebire Grigorie Taumaturgul. Aceste dovezi, însă, sunt ele oare îndestulătoare ca să facă din Clement şi Origen filosofi de profesiune?, să facă şi să se recunoască în scrierile lor mai mult o metodă filosofică decât teologică, absorbind oarecum ştiinţa sacră în ştiinţa profană? S'ar puteà înşelà cinevà să creadă şi acest lucru, dar numai în urma unui studiu făcut în mod superficial asupra scrierilor acestor doi iluştri scriitori, deoarece se întâlnesc foarte des teorii, sau cel puţin concepţiuni şi puncte de vedere care pun oarecum în evidenţă filosofia veche, oarecare aluziune la sistemele platoniciene sau stoice. De acì au pornit numeroasele studii, ce s'au întreprins de vre-o 50—60 de ani, cu scopul de a lămurì sau de a deosebì partea ce s'a împrumutat sau ce se cuvine fiecărei şcoli, precum şi influenţa lor asupra

desvoltării cugetării alexandrine; studii care'ţi reamintesc următoarale cuvinte ale filosofului Cousin: «studiaţi filosofia greacă şi veţi găsì acolo isvorul dogmelor creştine.»

Dar cercetările, ce s'au făcut în aceastà direcţiune, au dovedit pericolul concluziunilor precipitate. Aşà că s'a pierdut timpul zadarnic, căutându-se să se stabilească, cu o preciziune care nu puteà existà, faptul că Origen ar fi fost adeptul deplin şi desăvârşit al şcoalelor filosofiei greceşti.

Fără îndoială că Origen s'a servit de filosofia greacă în ceeace privesc expresiunile cu care a înveşmântat doctrinele sale şi acest fapt constă nu numai în împrumutarea limbagiului, dar chiar în împrumutarea ipotezelor, însă de acestea din urmă a făcut uz cu o extremă băgare de seamă şi modificându-le aproape în întregimea lor. De altfel Origen s'a servit de dânsele numai pentru a-şi pune oarecum în scenă ideile şi doctrinele sale. Prin urmare nu trebue ca, examinând scrierile lui Origen, să ne coborâm la detalii şi să afirmăm că pe cutare sau pe cutare doctrină, Origen a împrumutat-o dela Plato sau dela Stoici. Nu, doctrinele sunt ale sale şi ale timpului său». Această afirmaţiune ne-o face Denis, în tratatul său. Filosofia lui Origen, paginele 59—61, enunţând aceeaşi idee şi la pagina 613. Cam aceeaşi este şi părerea noului editor al lui Origen, în colecţiunea patrologică, întreprinsă sub auspiciile academiei ştiinţifice din Berlin.

«Origen este îmbibat cu spiritul filosofiei greceşti, dar el se păzeşte foarte mult de a se identificà cu Grecii sau cu spiritul grecesc. In adevăr, în vederile sale filosofice fundamentale, el urmează de aproape pe platonicieni; dar el se desparte de dânşii în orice împrejurare, când credinţa lui creştină îi pune o limită peste care nu se poate trece. Prin urmare, ar fi o greşală neertată dacă s'ar susţine că Origen a fost adeptul unei anumite şcoale filoso-

fice» Dr. Koetschau. In rezumat, tot ce se poate susține este că Origen s'a slujit de filosofie, întrebuințând-o ca instrument numai, fundamentul rămânând creștin întotdeauna. Erorile lui au fost semnalate și condamnate de Biserică, dar Origen n'a rămas pentru dânsa numai un simplu filosof, cum s'au silit mulți să-l califice, ci un ardinte scriitor și analizator al diferitelor principii si doctrine creștine, cari se desbăteau cu aprindere în timpul său. Biserica, însă, l-a pus în locul cuvenit.

B. Mangâru.

Noua organizațiune administrativă a bisericii din Grecia.

Biserica regatului Greciei, în ceeace privește administrațiunea afacerilor sale bisericești, a trecut prin regimul mai multor legi organice.

De odată cu începulul revoluțiunii din an. 1821, când s'a declarat lupta pentru independență, ierarhia din provinciile resculate n'a mai avut, și nici nu puteà să mai aibă, nici un fel de legătură bisericească cu patriarhia din Constantinopol, de care, până atunci, depindeà canonicește.

Starea aceasta de lucruri a dăinuit până în an. 1833; așà încât, în acest interval de timp, Episcopii provinciilor își administrau fiecare eparhia sa în mod cu desăvârșire autonom, corespunzându-se, bine înțeles, numai cu Guvernul revoluționar al Greciei.

După eliberarea de jugul musulman, Grecia, devenind Stat și Regat independent, avù nevoie de o organizațiune politică și bisericească.

Și astfel, în an. 1833, după instituirea regalităței, trebuì a se regulà și mersul afacerilor bisericești, adică, administrațiunea bisericească din noul Regat al Greciei.

Dar în privința organizațiunei ce urmă a se da bisericii din Regat, lumea bisericească, ba chiar și unii diu oamenii politici de stat ai Greciei, voiau ca centrul bisericesc și autoritatea supremă a bisericii regatului, să fie, ca și mai înainte, tot patriarhul din Constantinopol. Alții însă, deși însuflețiți de acelaș ideeal panellenist, erau pentru o autonomie proprie și independentă a bisericei regatului, de ori ce autoritate bisericească din afară. Aceștia erau pentru o administrațiune proprie și deosebită a bisericii din Regat.

Cât a durat Guvernul provizoriu, nu s'a putut luà nici o hotărîre. Discuțiunea erà foarte aprinsă și spiritele împărțite.

Cu venirea Regelui Othon, chestiunea trebuià rezolvită între cele dintâiu, pentru a nu se produce anarhie în biserică. Astfel, pentru a se pune capăt tuturor neînțelegerilor, Regența, în numele Regelui Othon, dădu la 13/25 Martie, 1833, decretul pentru instituirea unei comisiuni care să se ocupe de chestiune și să hotărască asupra stărei de lucruri bisericești în Regat. Din această comisiune au făcut parte: Pănuțiu Notara, Ignatie, Episcopul Avdamirei, Paisie, episcopul de Helea și Loco țiitor al Mesinei, ieromonahul Theoclit Farmachide, Scarlat D. Vizantie și Constantin D. Schina.

Comisiunea s'a constituit, conform decretului, sub președenția lui Pănuțiu Notara în Nauplia.

Cea întâia lucrare a sa, fu de a luà avizul ierarhiei înalte, asupra marei chestiuni, privitoare pe organizațiunea bisericeasca, dacă adică noua administrațiune ce urmà a se da bisericii din Regat, tebuià a fi dependentă de patriarhatul Constantinopolitan, sau să fie de sine stătătoare, ca biserică autocefală și indepentă.

Toți Mitropoliții, Archiepiscopii și Episcopii regatului au fost poftiți la Nauplia. Cei 36, câți au putut veni, au

fost de părere, cu toţii *pentru indcpendeţa* şi *autonomia bisericii Helenice din Regat*, cum şi *pentru instituirea unui Sinod administrativ permanent*. Astfel în urma acestei hotărîri, care reprezentà voinţa aproape unanimă a întregei ierarhii din bis. Regatului, a apărut decretul regal din 23 Iulie (4 August), 1833, dat în Nauplia, cuprinzând prima lege organică, prin care biserica Regatului grecesc se declară independentă de ori ce autoritate bisericească din afară, şi se instituià un Sinod permanent administrativ, ca supremă autoritate bisericească, care să conducă toate afacerile bisericii din regat.[1])

[1]) Această primă lege organică a Bisericii Greciei coprinde 25 articole.

In primul articol se declară că biserica regatului Greciei, este Biserică apostolică Ortodoxă a Răsăritului, autocefală şi independentă de ori ce altă autoritate bisericească, păstrând unitatea dogmatică cu toate bisericile Ortodoxe ale Răsăritului.

Art. 2, arată că cea mai înaltă autoritate bisericească este sfântul Sinod al Regatului Greciei.

Art. 3, arată că Sinodul se compune din 5 membri din cari unul preşedinte. Sinodul poate avea încă doi membri asistenţi, cari pot să înlocuiască la necesitate pre ceilalţi. Guvernul mai poate numi încă unul sau doi membri complimentari, ca membri, sau membri asistenţi, şi cari nu iau parte la Sinod, decât numai când lipseşte unul din membri ordinari. Toţi se numesc de Guvern.

Art. 4. Peşedintele şi membrii Sinodului se iau dintre Mitropoliţi, Arhiepiscopi şi Episcopii Regatului. Membri asistenţi şi complimentari dintre preoţi şi ieromonahi. In fiecare an membrii Sinodului se reînoesc. Cei ce au fost însă se pot numì din nou.

Art. 5, priveşte modul de a lucrà al Sinodului.

„ 6, arată că la Sinod va fi şi un reprezentant al Guvernului numit de el.

Art. 7, arată atribuţiunele represent. Guvernului.

„ 8, arată că Preşed., membrii Sinodului şi membrii asistenţi şi complementari, cum şi toţi funcţionarii Sinodului depun jurământ. Pentru Preşed. şi membrii Sinodului se arată şi textul special al jurământului. Ceilalţi intră în forma comună de jurământ a funcţ. Statului.

Art. 9. In chestiunile privitoare pe afacerile interne ale bisericii, Sinodul lucrează independent de puterea Statului. In cele cu caracter extern, Guvernul are dreptul de a fi încunoştiinţat şi de a aprobà hotărîrile sale pentru a fi aduse la îndeplinire.

Iar prin decretul regal din 25 Iulie (6 August) 1833, dat tot la Nauplia, s'a instituit primul Sinod al bisericii din regat. In acest Sinod au fost numiţi: Preşedinte, Kiril mitropolitul Corintului. Membri: Paisie, Mitropolitul dela Teba, Zaharia, Mitropolitul dela Sandorin, Kiril, fost Mitropolit al Larisei, Locţiitor la Ilia, şi Iosif Episcopul Andrusei. Reprezentant al Regelui a fost numit d-l Constantin D. Schina şi secretar, ieromonahul Teoclit Farmachide.

* * *

Dar această lege organică dată bisericii regatului cum şi instituirea sinodului, n'a adus în totul rezultatul dorit. Ea a provocat îndelungate şi aprinse discuţiuni, mai ales din partea zeloşilor panellenişti, cari nu voiau să rupă legăturile canonice de unitate administrativă bisericească cu Patriarhia Ecumenică din Constantinopol.

Starea aceasta de lucruri a continuat până în an. 1850.

Art. 10—15 arată cari sunt atribuţiunile sf. Sinod în sânul bisericii Regatului.

Art. 16, arată că toţi arhiereii (Mitropoliţi, Arhiepiscopi şi Episcopi) stau sub înalta autoritate şi supraveghere a sf. Sinod, dela care primesc ordinele şi cărui raportează tot ce se raportă la îndatoririle, drepturile şi atribuţiunile lor. Tot aci se arată că numărul eparhiilor regatului se va determina prin lege de Guvern, după avizul sf. Sinod. De asemenea că la caz de vacanţă Sinodul indică trei candidaţi, din cari Guvernul confirmă pe unul ca Arhiepiscop sau Episcop. Sf. Sinod, de acord cu Guvernul se va ocupa şi cu chestiunea regulărei parohiilor.

Art. 17. Arată că sf. Sinod, în chestiunele curat bisericeşti, coprinse în art. 7—10 are suprema autoritate; iar în chestiunele cu caracter mixt şi laic, lucrează în înţelegere cu Guvernul şi hotărîrile sale au nevoie de aprobare.

Art. 18. Enumără chestiunile cu caracter mixt, poilitc şi laic.

„ 19—23, se ocupă de raportul Sinodului, cu administr. bisericeşti eparhiale şi cu celelalte autorităţi ale Statului cum şi cu particulari.

Art. 24. Arată că Arhiereii toţi pomenesc pe Rege şi în urmă pe sf. Sinod. Articolul arată şi formulele de pomenire.

Art. 25. Arată că decretul privitor pe const. sf. Sinod, va fi adus la îndeplinire de departamentul de Stat al Cultelor.

Biserica Patriarhală, căreea s'a comunicat independența bisericii din Regat și textul legii organice, pentru conducerea afacerilor bisericești, cum și instituirea Sinodului administrativ permanent, nu a aprobat noua stare de lucruri bisericească din Grecia.

Biserica Regatului însă, nedând nici o importanță discuțiunilor ce se agitau, și neținând seamă, nici de atitudinea Patriarhiei Ecumenice, care nu voià a recunoaște independența bisericei Regatului și noua stare de lucruri, a continuat să se conducă de legea organică, mai sus amintită, și de dispozițiunile luate de sfântul Sinod al bisericii Regatului. Sinodul lucrà cu deplină putere în toate chestiunile, sub auspiciile și protecțiunea Guvernului Țări.

* * *

Totuș starea aceasta de lucruri nu mulțumeà aproape pe nimeni. Ea erà socotită ca păgubitoare pentuu biserică și nu se puteà suportà. Discuțiunile pe tema raporturilor bisericii din Regat cu Patriarhia din Constantinopol, nu mai încetau. Apoi, biserica din Grecia, erà ca și în schismă cu centrul cel mare al Ortodoxiei, cu Biserica Patriarhiei Ecumenice. Și lucrul erà cu atât mai bătător la ochi, cu cât cearta și neînțelegerea erà în sânul aceluiaș neam. Greci și cei din Regat, Greci și cei din Constantinopol, fie că aci erà centrul cel mare al Ortodoxiei.

Guvernul, pentru a curmà toată neînțelegerea și a pune capăt or cărei discuțiuni, trebuià să se împace cu Patriarhia. Spre acest sfârșit la 30 Mai 1850, consiliul de miniștri, cu asentimentul Coroanei și a Sinodului [1]) a cerut Patriarhului Ecumenic și Sinodului său, să binecuvinteze noua stare de lucruri bisericească, dată bisericii Regatu-

[1]) Sinodul în aceiași zi 30 Mai 1850 a făcut o încheiere prin care roagă Guvernul a mijloci la Patriarhiea Ecumenică ca să binecuvinteze starea de lucruri bisericească, și recunoscând biserica din Regatul Greciei autocefală și Patriarhiea să facă aceasta cunoscut tuturor bisericilor Ortodoxe.

lui. El a cerut ca să se recunoască aceasta biserică *autocefală și independentă* și Patriarhul, conform uzului tradițional și canonic, să facă aceasta cunoscut, tuturor celorlalte biserici Patriarhale și autocefale ale Orientului Ortodox.

In urma acestei mijlociri făcută de întreg Guvernul Țărei, cu asentimentul Coroanei și al Sinodului, Patriarhul de Constantinopol, care eră deja prevenit, și lucrurile se pusese mai dinainte la cale, în mod particular, deliberând cu Sinodul său, spre a hotări asupra bisericii din Grecia, și luând parte la acest Sinod și toți foști Patriarhi paretisiți, cari se aflau în vieață retrași, după obiceiu, în insulele mărei de Marmara, și în apropiere de Constantinopol, a dat tomul sinodic din anul 1850 Iunie 29, prin care se recunoaște sinodicește autocefală și independentă biserica din Regatul Greciei; se recunoaște Sinodul ei, și se bine cuvintează starea de lucruri bisericească din Regat.

Sinodul patriarhal, care a dat această hotărîre este un fel de Sinod local, și are un caracter deosebit, căci pe lângă Patriarhul Ecumenic Antim și cei 12 Mitropoliți ce compuneau Sinodul patriarhal, vedem că au luat parte și toți Patriarhii Ecumenici paretisiți, anume: Constantin I, Constantin II, Grigorie al VI, Gherman, Antim și Chiril Patriarhul sfintei cetăți a Ierusalimului, carele se află în acel timp în Constantinopol.

Tomul sinodic împreună cu gramata patriarhală și sinodală a fost comunicate Sinodului și Guvernului grecesc. Atât Guvernul cât și Sinodul au răspuns cu deosebită bucurie și mulțumire, căci se ajunsese pe cale pacinică și canonică și prin bună înțelegere, la rezultatul mult dorit și așteptat al aplănerei acestui conflict, care scandaliză ellenismul și întreaga Ortodoxie.

* * *

Dar și după această restabilire a păcei, mulți au crezut că prin separarea bisericii din Grecia, de Patriarhia Ecu-

menică, s'a lucrat în paguba panellinismului. Lucrurile însă s'au liniștit și toată discuțiunea pe tema aceasta a încetat.

Intre acestea Episcopia Athenei a fost ridicată în anul 1850, prin hotărîrea Sinodului și decretul regal din 2 Sept. acel an, la demnitatea de Mitropolie, ca fiind biserica din Capitala Regatului. Episcopul ei, devenit Mitropolit, a fost desemnat prin lege de președinte perpetuu al Sinodului permanent al bisericii Greciei.

* * *

Dar în intervalul de timp dela eliberarea Greciei de sub jugul Otoman, și până la recunoașterea autocefaliei, nu mijlocise de cât legea organică din 1833, despre care am amintit mai sus, cu Sinodul ce'l prevedeà. Cearta și discuțiunile ce se urmau în sânul bisericii, alimentate și susținute de clerici din toate treptele ierarhiei și de înalți demnitari ai Statului, nu îngăduiau nici Guvernului, nici Sinodului a se ocupà de o organizare serioasă și temeinică a bisericii. Toți recunoșteau că starea de lucruri bisericească erà păgubitoare, și deci o nouă organizare se impuneà. Aceea ce nu sufereà întârziere erà organizarea eparhiilor. Episcopiile din ținuturile eliberate rămăseseră așà precum erau în timpurile dominațiunei turcești, când depindeau de Patriarhia Ecumenică din Constantinopol, cu numărul cel mare de Mitropolii, Arhiepiscopii și Episcopii. Așà în cât într'o țară, care nu aveà decât un milion și cevà de locuitori, se aflau o mulțime de Mitropoliți, Arhiepiscopi și Episcopi!

Pentru a se pune capăt acestei stări de lucruri, Guvernul a cerut avizul Sinodului și al Corpurilor Legiuitoare, și în urmă s'a procedat la alcătuirea următoarelor legi:

1) Legea pentru fixarea numărului eparhiilor bisericii din Regat.

2) Lege pentru alcătuirea și funcționarea unui Sinod

permanent, pentru conducerea și administrarea afacerilor bisericii Regatului.

Legea privitoare pe Episcopii, din 9 Iulie 1852, a fixat numărul eparhiilor la 24 și a determinat și scaunele episcopale pentru fiecare. De asemenea a hotărît și a determinat drepturile și atribuțiunile Ierarhiilor în biserică și față de sfântul Sinod. S'a fixat și apunctaumentele Ierarhilor, după care Mitropolitul era plătit anual cu 6000 drahme, Arhiepiscopii cu 5000 și Episcopii cu 4000. Legea cuprindeà 18 articole.

Tot în anul 1852 Iulie 9, a fost decretată și legea organică a Sf. Sinod, fixând drepturile și atribuțiunile Sinodului. In această lege sunt multe lucruri dovedite necesarii după experiența făcută cu legea sinodală din anul 1833.

Legea aceasta coprinde 28 de articole,[1])

Amândouă aceste legi sunt făcute după avizul Sinodului și votate de Corpurile Legiuitoare.

*
* *

Cu adăogirea celor 7 insule, numite Ionice, Ierarhia bisericii Greciei s'a înmulțit cu 3 Mitropolii (a Corcirei, Cefaloniei și a Zachintului), cu 2 Arhiepiscopii (a Leucadei și Chythera), și cu două Episcopii (Itaca si Paxu)

Apoi cu anexarea Tesaliei și a unei părți din Epir, s'au adăogat Mitropoliile: de Larisa, Arta, a Fanarului și Farsalon, Demetriadei și Stagonului, și Episcopiile: Platamonului, Gardicului, Trica și Taumacu. Cu modul acesta eparhiele bisericii Creciei s'au ridicat la numărul de 40.

*
* *

Inmulțirea aceasta a eparhiilor, erà iarăși una din pie-

[1]) Un regulament explicativ al acestei legi, a fost făcut abia in anul 1900 Oct. 2. El coprinde 24 articole. (Vezi colect legilor și regul. Sinod bis. reg. Greciei Atena 1901.

dicele care îngreuià bunul mers al afacerilor bisericești. Pentru aceasta și Sinodul și oamenii de Stat ai Greciei au început a se gândì la o nouă organizare a bisericii, sau cel puțin la o reducere a numărului eparhiilor.

* * *

Starea aceasta de lucruri, a continuat până în anul 1900, când o mulțime de eparhii erau vacante, și erau anume lăsate, în vederea reducerii ce urmà a se face. Atunci prin legea din 22 Ianuarie acel an, numărul eparhiilor a fost redus la 32, și prin articolul 3 al legei se impuneà Episcopilor îndatoriri de a vizità o dată pe an, cel puțin, bisericile și clerul din eparhia lor.

* * *

Cu aceasta organizarea bisericii creștină ortodoxă din Regatul Greciei, a mers până în prezent.

Acum în urma ultimului răsboi Balcanic, Grecia dobândind noui teritorii din imperiul Otoman, cu multe eparhii Metropolitane și Episcopale, și astfel s'a simțit nevoia de o nouă organizațiune bisericească.

Spre acest sfârșit, în urma păcii încheiată la București în anul 1913, liniștindu-se lucrurile, Sinodul și oamenii de Stat ai Greciei s'au gândit la o nouă organizare administrativă a afacerilor bisericești.

Pentru aceasta Guvernul Venizelos, cu avizul Sinodului și al Camerii, a întocmit o comisiune, compusă din Episcopi, profesori dela facultatea de teologie și de drept, cari să revizuiască toate legiuirile bisericești și să vină cu un nou proect de lege organică pentru fixarea eparhiilor, drepturile și atribuțiunile Ierarhilor eparhioți, și ale Sinodului bisericii Greciei.

Comisiunea aceasta instituită în anul 1914, terminând lucrarea sa, proectul de organizare generală a bisericei a

fost dejà întocmit, şi după cât aflăm, trimis tuturor Ierarhilor spre a luà cunoştinţă de el şi a propune fiecare observările ce le va crede de făcut.

* * *

După acest proect care va devenì noua lege organică a bisericii creştine ortodoxe a Greciei, numărul eparhiilor se fixează la 46, dintre care 5 Mitropolii, 28 Arhiepiscopii şi 13 Episcopii.

Mitropolii vor fi la Athena, Tesalonic, Ioanina, Creta şi Sparta.

Mitropolitul Athenei, pe viitor, va purtà titlul de: Prea fericirea Sa (Μακαριώτατος) şi pe acela de: Exarch al bisericii Greciei.

Autoritatea administrativă bisericească în biserica Regatului va fi Sinodul permanent, compus din preşedintele sau, care va fi totdeauna Mitropolitul după vreme al Athenei şi din 12 membri, şi îşi va aveà sediul său totdeauna în Athena, Capitala Regatului.

Sinodul, în afară de membrii săi, va aveà un reprezentant al Regelui (ὁ βασιλικός ἐπίτροπος), un secretar, cu ajutorul său, şi personalul de serviciu. El va aveà şi un consilier legist. Legea descrie atribuţiunile tuturor acestora.

Regretăm că nu am putut împărtăşi acest proect cetitorilor Bisericei Ortodoxe decât numai în liniamentele sale generale. Indată însă ce vom puteà dobândì textul, îl vom reproduce în întregul său, în traducere românească, impreună cu cele două legi organe anterioare: Legea din 1833 şi cea din 1852, ca să vază fasele prin care a trecut biserica din Regatul Greciei, în privinţa conducerei sale administrative.

Dr. Drag. Demetrescu.

CÂTEVA CUVINTE ASUPRA ELOCINȚEI [1]).

In fața unui vorbitor improvizator, asupra cărui s'a scoborit Duhul Sfânt, ascultătorul uită pe vorbitor, uită cuvintele, uită locul unde se află, își uită sufletul propriu și nu vede nimic în jurul său, trăind absolut numai în lucrurile pe cari le aude ca venind dintr'altă lume. Dar, precum am spus, astfel de vorbire nu e cu putință decât numai la spiritele mari și pe cari îi luminează și îi aprinde puterea duhului vecinic al Dătătorului de viață. Au avut darul acesta Apostolii, pentrucă le-a fost făgăduit lor și le-a fost dat deadreptul de Hristos, după cum cetim la Mateiu X, 19, 20: «... nu îngrijiți cum, sau ce să vorbiți, căci vi se va dà vouă în ceasul acela ce să vorbiți; căci nu sunteți voi cari vorbiți, ci Spiritul Tatălui vostru este care vorbește în voi», și după cum cetim la Ioan, unde se vorbește despre duhul adevărului, pe care Mântuitorul îl va trimete Apostolilor săi: «.... spiritul adevărului va arătà vouă calea spre tot adevărul, căci nu va vorbì dela sine însuși, ci va vorbì câte le va fi auzit și va vestì vouă cele ce au să vie.»

A avut acest dar de a vorbì improvizat mai ales apostolul Pavel, după cum avem mărturie în multe locuri în Faptele Apostolilor. A avut acest dar Sfântul Vasile și Sfântul Ioan Gură de aur și tot așà și fericitul Augustin. Dumnezeu îi dăduse acestuia multă fantasie și dar poetic

[1]) Vezi No. 8 al Revistei, unde din greșala tipografiei s'a publicat articolul sub un alt titlu.

și în mare măsură putința de a comunică sufletelor ascultătoare căldura sufletului său. Și fiindcă vorbim de el, iată două exemple din viața acestui mare părinte al bisericii Apusului, referitoare la felul său de a vorbi improvizat. Odată își pregătise acasă o predică, în care voià să dojenească oarecare abuz ce-l observase între păstoriții lui. După ce și-a terminat vorbirea, pe care o studiase, și după ce-au încetat aplauzele ascultătorilor[1]), a continuat să vorbească nepregătit, și atât de mult s'a înfierbântat în vorbire și atât de mișcătoare cuvinte a spus, încât întreg auditoriul său a început să plângă; iar Augustin, zece ani după această întâmplare, mulțumià lui Dumnezeu pentru inspirația ce-a avut-o cu această ocasiune, și se socotià fericit că Dumnezeu l-a învrednicit s'o aibă. Altă dată, apoi, se pregătise să explice un psalm scurt, și a pus pe cetitor să-l cetească. Din greșeală însă acesta a cetit alt psalm, 139, care este lung. Fericitul Augustin a rămas întâi încurcat, dar în această eroare a cetitorului el a văzut un semn a lui Dumnezeu, și a început să explice pe nepregătite psalmul 139. La început a fost timid și nesigur, dar apoi și-a luat avânt și a ținut una dintre cele mai admirabile vorbiri improvizate, așà că puține sunt, chiar între vorbirile sale studiate, acelea cari să întreacă în frumusețe și avânt pe aceasta, care a ținut-o, fiind cu totul nepregătit.

Prezența de spirit este de altfel o condițiune esențială pentru acei oratori, cari îndrăsnesc să improvizeze vorbirile lor. Un om timid, ori cât de elocvent ar fi, își pierde numai decât firul ideilor, tot așà de lesne ca și cel ce-și învață predica pe dinafară, în felul cum își învață copiii lecțiile. O întâmplare neașteptată, o întrerupere oarecare

[1]) A aplauda predicile în biserică, era un obiceiu general în primele timpuri. Ioan Gură de aur a dojenit de multe ori pe auditori pentru acest obiceiu; însă obiceiul n'a putut să fie decât târziu desrădăcinat.

CÂTEVA CUVINTE ASUPRA ELOCINȚEI [1].

In fața unui vorbitor improvizator, asupra cărui s'a scoborît Duhul Sfânt, ascultătorul uită pe vorbitor, uită cuvintele, uită locul unde se află, își uită sufletul propriu și nu vede nimic în jurul său, trăind absolut numai în lucrurile pe cari le aude ca venind dintr'altă lume. Dar, precum am spus, astfel de vorbire nu e cu putință decât numai la spiritele mari și pe cari îi luminează și îi aprinde puterea duhului vecinic al Dătătorului de viață. Au avut darul acesta Apostolii, pentrucă le-a fost făgăduit lor și le-a fost dat deadreptul de Hristos, după cum cetim la Mateiu X, 19, 20: «... nu îngrijiți cum, sau ce să vorbiți, căci vi se va dà vouă în ceasul acela ce să vorbiți; căci nu suuteți voi cari vorbiți, ci Spiritul Tatălui vostru este care vorbește în voi», și după cum cetim la Ioan, unde se vorbește despre duhul adevărului, pe care Mântuitorul îl va trimete Apostolilor săi: «.... spiritul adevărului va arătà vouă calea spre tot adevărul, căci nu va vorbì dela sine însuși, ci va vorbì câte le va fi auzit și va vestì vouă cele ce au să vie.»

A avut acest dar de a vorbì improvizat mai ales apostolul Pavel, după cum avem mărturie în multe locuri în Faptele Apostolilor. A avut acest dar Sfântul Vasile și Sfântul Ioan Gură de aur și tot așà și fericitul Augustin. Dumnezeu îi dăduse acestuia multă fantasie și dar poetic

[1] Vezi No. 8 al Revistei, unde din greșala tipografiei s'a publicat articolul sub un alt titlu.

și în mare măsură putința de a comunică sufletelor ascultătoare căldura sufletului său. Și fiindcă vorbim de el, iată două exemple din viața acestui mare părinte al bisericii Apusului, referitoare la felul său de a vorbi improvizat. Odată își pregătise acasă o predică, în care voià să dojenească oarecare abuz ce-l observase între păstoriții lui. După ce și-a terminat vorbirea, pe care o studiase, și după ce-au încetat aplauzele ascultătorilor[1]), a continuat să vorbească nepregătit, și atât de mult s'a înfierbântat în vorbire și atât de mișcătoare cuvinte a spus, încât întreg auditoriul său a început să plângă; iar Augustin, zece ani după această întâmplare, mulțumià lui Dumnezeu pentru inspirația ce-a avut-o cu această ocasiune, și se socotià fericit că Dumnezeu l-a învrednicit s'o aibă. Altă dată, apoi, se pregătise să explice un psalm scurt, și a pus pe cetitor să-l cetească. Din greșeală însă acesta a cetit alt psalm, 139, care este lung. Fericitul Augustin a rămas întâi încurcat, dar în această eroare a cetitorului el a văzut un semn a lui Dumnezeu, și a început să explice pe nepregătite psalmul 139. La început a fost timid și nesigur, dar apoi și-a luat avânt și a ținut una dintre cele mai admirabile vorbiri improvizate, așà că puține sunt, chiar între vorbirile sale studiate, acelea cari să întreacă în frumusețe și avânt pe aceasta, care a ținut-o, fiind cu totul nepregătit.

Prezența de spirit este de altfel o condițiune esențială pentru acei oratori, cari îndrăsnesc să improvizeze vorbirile lor. Un om timid, ori cât de elocvent ar fi, își pierde numai decât firul ideilor, tot așà de lesne ca și cel ce-și învață predica pe dinafară, în felul cum își învață copiii lecțiile. O întâmplare neașteptată, o întrerupere oarecare

[1]) A aplaudà predicile în biserică, erà un obiceiu general în primele timpuri. Ioan Gură de aur a dojenit de multe ori pe auditori pentru acest obiceiu; însă obiceiul n'a putut să fie decât târziu desrădăcinat.

în sală, ori în biserică, un fapt de puțină importanță pentru alți oameni, ajunge ca să tulbure sufletul vorbitorului. Dar pe cât de trebuincioasă este prezența de spirit, pe de o parte, tot atât de stricăcioasă este pe de altă parte prea multă îndrăsneală sau supraabundența prezenței de spirit, pentrucă face pe vorbitor să apară arogant față cu ascultătorii și pentrucă poate cădeà în păcatul vorbirii goale, și atunci să displacă. Cazuri de atare supraabundență de îndrăsneală se văd destule în viața zilnică, la acei oameni cu nesecată stăruință de a vorbì cu orice ocaziune și de a-și pune în evidență talentele umilei lor persoane.

Partea prin care excelează mai ales vorbitorii cari improvizează, este fantasia. Model în această privință ne este Sf. Grigore și fericitul Augustin. Varietatea imaginilor și coloritul fraselor captivează pe auditor și-l răpesc într'o lume superioară celei de toate zilele. Unde. e avânt sufletesc, acolo e foc spiritual, și unde e foc spiritual, acolo e poezie, și pe cât e de adevărat că farmecul poeziei ne transpune într'o lume ideală, tot atât de adevărat este, că un predicator lipsit de poezie, va fi totdeauna rece și sec în predicile sale. Intre omiliile lui Ioan Gură de aur sunt unele cari au părți poetice atât de expresive, încât poate numai ritmul și rima le lipsesc, ca să fie curate poezii lirice. Cât de poet a fost Sf. Grigore, nu e nevoe să o spunem; el a scris și poezii religioase, și e explicabil lucru că poetul din sufletul predicatorului n'a încetat a fi poet și când predică în proză. Confesiunile fericitului Augustin, deși nu sunt predici, dar au caracterul de predici; ele sunt o poezie lirică dela început până la sfârșit. Acel pasagiu vestit, în care el vorbește cu mama sa despre viața viitoare, este și va fi, cât va trăi omenirea, un exemplu de sublimitate poetică, și ar fi greu de dovedit, că vre-un poet oarecare al literaturii universale, afară de autorul Psalmi-

lor, ar fi scris cândvà o poezie mai plină de sentiment și de etern adevăr decât acel capitol a lui Augustin.

Adevărurile vecinice ale revelațiunii se pot cunoaște de oameni în felurite chipuri, după gradul clarității cu care sunt văzute. «Drepte sunt mărturiile tale în veac; dă'mi pricepere și voiu fi viu» zice psalmistul (118, V. 144). O pricepere teoretică a adevărurilor o poți aveà de multe ori în așà fel, încât să crezi că o ai deplină. Dar de atâtea ori se întâmplă, că un adevăr relevat, pe care l-ai știut și despre care ai fost convins că-l înțelegi, ți se arată cu totul altfel, într'o lumină nouă, în urma unei cetiri poetice, o scriere, ori o vorbire frumoasă, plină de avânt și de căldură, îți luminează cunoștința adevărului avut cu atâta putere, încât acum bagi de seamă că acest adevăr e altcevà, mai profund, mai frumos, mai divin decât cum îl credeai, și l vezi în toată limpezimea lui și plin de atâta căldură, care îți robește și sentimentele și voința. Această pricepere a adevărului o cere psalmistul dela Dumnezeu: «dă'mi pricepere și voiu fi viu». Iar o astfel de pricere a adevărului și a cuvântului dumnezeesc nu ți-o poate dà o predică rece, ori cât ar fi de profundă și de puternică în argumente logice și dogmatice, pentrucă acestea îți pot captivà mintea, dar nu sentimentul și voința. Pe acestea două ți le captivează vorbirea poetică sau inspirată cu strălucirea imaginilor sale. Prin această putere a imaginațiunii, sufletul transpus ajunge la o intuițiune internă și mistică a adevărurilor, la o siguranță a concepțiunii lor, pe care rareori o poate câștigà mintea care judecă numai logic și sistematic.

De aceea predicatorul, care vrea să aibă sufletul și inima credincioșilor, trebue să se ferească, după putință, de a vreà să fie prea mult artist al legilor oratorice, adecă de a-și întocmì predica după toate regulile pe cari i le dau manualele de stilistică, temându-se de a nu a-

veà exact, după măsura teoriei, lungimea introducerii și a tratării subiectului și a încheierii discursului. Și să nu fie prea migălos în cele cerute de legile logicei. Unul care umblă cu prea multă logică, e searbăd în expunere, chiar prin această aplicare a schemei logice, și să expune să devie neînțeles de ascultători. Neînțeles din causă că nu toți ascultătorii au destulă deprindere de a cugetà exact după legile logicei, și din causă că chiar și acei ce-au aceastá deprindere, se obosesc, urmărind dovezile cari curg greoaie din argumentări și consecinți și silogisme și concluziuni și din toate celelalte arme ale logicei. Toate acestea dau un aer prea filosofic predicii sau vorbirii și obosesc atențiunea chiar și dacă aceasta ar fi destul de binevoitoare. De aceea, decât să fii prea logic, mai bine este să fii chiar puțin mai depărtat de logică și mai apropiat de inima ascultătorilor, așà cum a fost Sf. Vasile și Sf. Grigore, cari au știut să vorbească și fantasiei auditorilor «robind ori și ce minte spre supunere la Hristos» (II Cor. X, 5). Aceasta însemnează a vorbì în spirit, și poate că aceasta este și ceeace se chiamă a proorocì. Căci și proorocii unde sunt puternici în vorbirile lor, nu prea știu de multă logică rece.

Dar, natural, că tot Duhul Sfânt pune ordine și în vorbirile acelora cari—fie că improvizează, fie că compun cu mult studiu predicile—se luptă cu armele fantasiei. Pentrucă unde nu e Duh Sfânt, focul fantasiei este o primejdie cu mult mai mare decât gheața logicei. Cei cu fantasia prea bogată pot cădeà în multe erori. Pot cădeà în sentimentalism bolnav și în bombasticism ridicol. Dacă vorbitorul are o fantasie desordonată, el îngrămădește figuri peste figuri și imagini peste imagini, cari se succed cu iuțeala și cu rotirea vârtejului de vânt, astfel că produc adevărat vârtej de vânt în mintea ascultătorilor, ce stau uluiți de atâta mișcare vehementă de tablouri. Lucrul a-

cesta i se întâmplă cuivà nu numai când aude, ci și când citește o vorbire sau o predică a unui atare fantastic. Imaginile și figurile se înșiră una după alta, așà că se încalecă, se luptă să se întreacă în fugă ca valurile la malul mării; iar ascultătorul sau cetitorul nu mai poate reține nimic fix în fața ochilor minții; nicăeri el nu găsește punct de odihnă, mintea i-se zăpăcește și discernământul i-se tulbură, și în urmă se pierde în labirintul imaginilor. Nici o ordine, nici un plan; cuvinte fără idei, sunete fără armonie, haos fără știință, descrieri fără realitate, scântei fără lumină, meteori ce dispar repede, un final care te face să'ți pierzi mintea.

Acesta e fantasticul. Cât de departe stă el de adevărata căldură a marilor oratori creștini; cât de departe de simpla dar sublima învățătură a Apostolilor. Cine nu admiră între altele capitolul XIII al sfântului apostol Pavel din scrisoarea I către Corinteni, în care face apologia dragostei creștinești într'o formă așà de simplă și de înalt poetică!

Pe lângă acestea vorbitorul cu fantasia bogată poate devenì un patetic excesiv. Nu încape nici o îndoeală că predicatorul trebue să aibă și o parte patetică în vorbirile sale, pentrucă aceasta este și ea o pârghie puternică ce mișcă sufletele. Dar cine trece măsura dreaptă, devine deoparte o sperietoare de prisos, iar de altă parte un negustor de dulcegării imposibile. Și într'un caz și într'altul e afectat și nenatural și revoltă bunul simț. Am zis că devine sperietoare de prisos în ce privește grozăviile păcatului și cumplitele chinuri ale Iadului; iar negustor de dulcegării în ce privește descrierea fericirilor din Rai. Intre aceste două extreme se învârtește tot patosul predicatorilor. Când au să descrie Iadul, îngrămădesc atâtea grozăvii, descrise cu atâtea amănunte, că te simți înspăimântat. Dar acestea produc de cele mai multe ori efectul nedorit de predicator: în loc să producă groază de păcat,

învederează mai mult lipsa de bun simț al vorbitorului. Și produc apoi un alt rău și mai mare, căci introduc în multe suflete desnădejdeà și lipsa de încredere în marea milostivire a lui Dumnezeu. Mare adevăr este că în Evanghelii și în scrisorile apostolice se vorbește cu mult mai mult de mila și bunătatea unui Tată, decât de dreptatea și de răzbunarea unui Judecător ultragiat. Iar acel Tată și acel Judecător sunt aceeași persoană. Și sunt mulți păcătoși cari ar aveà dorința să se îndrepteze, și ale căror păcate nu merită judecată aspră, dar aceștia când aud de atât de grozave răzbunăsi ce le are în vedere Dumnezeu, chiar și pentru păcate mai ușoare, și când aud că acest Judecător nu iartă în veac și că bate până într'al șaptelea neam pe cine greșește, atunci acești oameni îngroziți își pierd bunul cumpăt și credința într'un Tată iertător și-și socotesc păcatele lor ca ne iertate în veac și cu aceasta pierd nădejdea în mântuire, pierd și puțina dragoste ce o mai au, pierd și încrederea în existența Milei dumnezeești și leapădă dela ei orice încercare de a merge pe un drum pe care—după spusele predicatorului—el va face calea de prisos, căci prea, e păcătos, ca Dumnezeu să se mai îndure și să-l ierte.

Iar de altă parte, când descriu Raiul și bucuriile cerești, pateticii aceștia știu să spue atâtea lucruri frumoase, vorbesc de atâtea plăceri, și cu atâtea suspine dulci însoțesc descrierea stării sfinților, în cât în mintea ascultătorilor mai simpli dau naștere la reprezentări cu totul contrarii decum le cere învățătura creștină. Iar în mintea celor mai luminați nu lasă nimic, nici o reprezentare de fericire divină și absolut intelectuală, ci numai potop de vorbe, cari curg necontenit și din cari ascultătorul prinde unele ce se repetă mereu ca fericire, vecinicie, laudă, mărire, Savaot și amin! Cuvinte de prisos, cari nici mintea n'o luminează, nici sufletul nu-l încălzesc, nici inima n'o mișcă, și nu ajută nimic nici credinței, nici dragostei, nici nădej-

dei în viața viitoare. Însă vorbele curg, curg cu patosul lor deșert, și vorbitorul se ridică sus și sboară prin văzduh, trece în lumile transcedentale, în lumea fantastică și vorbește cu vântul și cu marea și apostrofează spațiurile infinite și secolii veciniciei. Iar ascultătorul nu se alege cu nimic, ceeace totuș e un bine; căci dacă s'ar alege cu cevà, acesta ar fi un rău. De obiceiu cei ce ascultă sau citesc cu drag acest fel de predici, devin vizionari și vânători de stele, mereu se plimbă prin lumi metafisice și astfel pierd cu totul de sub picioare terenul vieții reale și a acelei vieți de virtuți practice pe cari iarăși și iarăși ne o recomandă acel ce este din vecinicie Calea, Adevărul și Viața.

Că acești patetici sunt învârtitori de frase goale, îndată ce-au pierdut măsura bunului simț, aceasta e o urmare naturală și cu neputință de evitat a lipsei de conținut în vorbirile lor. Cel ce vreà să dea învățături sănătoase și adevărate, n'are nevoe de îngrămădire de patos. Cât de simplu e puțina parte patetică în vorbirile scurte ale Mântuitorului, mai ales când vorbește contra Fariseilor, introducându și ideia cu un «vai vouă!» (Matei Cap. XXIII, 13—39) și cât de patetică și de simplă este strigarea sa: «Ierusalime, Ierusalime, care omori pe proroci și ucizi cu pietre pe cei trimeși la tine! De câte ori am voit să adun pe copiii tăi, după cum adună pasărea puii săi sub aripi, dar voi n'ați voit!» Acì e și patos, e și poezie și o fulgerătoare improvizație. Și atât de scurtă și atât de limpede.

M. P.

SEMINARIILE DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ.

(Vezi Biserica Ortodoxă Română, anul XXXIX No. 8.)

III.

Pe lângă Episcopia Buzăului, Seminariul s'a inaugurat în ziua de 15 August 1836. Episcopul Chesarie n'a putut să ià parte la această serbare scumpă sufletului său, fiind reţinut în Bucureşti. El făceà parte din locotenenţa Mitropolitană. A trimis însă la Buzău să citească o scrisoare adresată primilor seminarişti pe *Eufrosin Poteca*, egumenul mănăstirii *Gura Motrului.*[1])

Iată scrisoarea lui Chesarie:

Tinerilor seminarişti, iubiţi ai noştrii fii duhovniceşti, părintească binecuvântare din inimă vă trimitem.

Negrăită bucurie am luat, când ni s'au vestit că s'au gătit toate ale Seminarului, şi cum că hotărâţi sunteţi ca să începeţi învăţăturile regulat întru însăşi ziua praznicului Sfintei Episcopii, şi cu toate că foarte doritor eram ca să ne aflăm aci de faţă şi noi la un acest fel plin de bucurie praznic (sărbătoare), dar din porunca Prea Inălţatului nostru Domn, m'a oprit aici, nu lipsim, datorie părintească împlinind, printr'aceasta arhiereşte să vă scriem şi părinteşte să vă sfătuim: ca să începeţi învăţăturile, şi

[1]) Eufrosin Poteca s'a născut în 1786 şi a murit în 1849, fiind înmormântat în curtea mănăstirii Gura Motrului, în dreapta bisericii. Unul din cei mai învăţaţi bărbaţi ai bisericii noastre în veacul al XIX-lea. Aveà doctoratul în filosofie. A fost profesor la Sf. Sava sub direcţia lui G. Lazăr şi I. El. Rădulescu.

să le începeți bine. Dar oare a începe bine ce este? Cu adevărat socotim că nu este decât a începe dela Dumnezeu: «Tot lucrul să'l incepem dela Dumnezeu și la Dumnezeu să'l sfârşim», zice marele întru teologie Grigorie Nazianzineanul.

Dela Dumnezeu, dar, o iubiții noștrii fii, să începeți pre Dumnezeu să'l chemați întru ajutorul vostru, pre Dumnezeu să'l rugați ca să vă trimită din ceruri luminele Sale, și să vă lumineze mintea ca să înțelegeți cuvintele Lui și să umblați în cărările poruncilor Lui. Pre Dumnezeu să'l aveți pururea in mintea voastră. Dumnezeu să fie resuflarea voastră, frica Acestuia să pătrunză cărnurile voastre, ca nu abătându vă dela voile Lui, întunericul să vă cuprindă pre voi și să vă depărteze dela Darul Său. Frica Acestuia, o iubiții noștrii fii, să o aveți totdeauna în inimile voastre, căci începutul înțelepciunei, frica Domnului este, și pre acea frică să o puneți temelie tuturor învățăturilor voastre. In zadar, o iubiții noștrii fii, este de a a zidi cinevași un palat frumos și a-i pune temelie putredă și așezată pe nisip, pe care un mic vânt al nevoilor lumești viind, îl va spulberà de pre fața pământului; așișderea și voi neavând temelie pre frica lui Dumnezeu, toate învățăturile ce veți luà vor fi deșarte și nefolositoare.

Iubiții noștrii fii! Iată alergarea s'a deschis, vremea a sosit, lupta stă de față, începeți de vă luptați, și nu perdeți vremea, prețuiți o pre aceasta și nu o păgubiți; căci trece anul, trece luna, trece săptămâna, trece ziua, trece ceasul, trece minutul, și nu se mai întoarce inapoi, folosiți-vă de toate acestea. Iată vreme bine primită, iată vremea pocăinței, zice marele apostol, fericitul Pavel; acea stă vreme, o iubiții noștrii fii, este cea mai scumpă și mai folositoare pentru voi; această vreme este potrivită ca să lepădați toate lucrurile copilăriei și să uitați tinerețele voastre; acum este vremea ca să lepădați deșertăciunea tinerețelor și să luați simțiri bărbătești; simțiri nobile, simțiri iubitoare de Dumnezeu și de aproapele, simțiri sfinte și dumnezeești, simțiri de slujitori îndumnezeiți. Să nu puneți în inimile voastre, o iubiții noștrii fii întrebarea: oare ce va fi nouă după ce ne vom strădui atâțea ani? După ce vom câștigà aceste învățături ce au a se predà într'acest Seminar?!

Noi iată vedem în ziua de astăzi că preoția este defăimată și necăutată, preoția este neprețuită și nebăgată în seamă; nu, și iar nu, o iubiții noștrii fii! Să nu treacă prin inimele voastre cugetele acestea, ci mai vârtos să căutați împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, și apoi toate celelalte se vor adaoge vouă, adică să îngrijiți din toată inima a vă face preoți buni, preoți îmbunătățiți, preoți învățați, preoți cu frica lui Dumnezeu, folositori poporului, folositori Patriei, și atunci negreșit toate celelalte se vor adaoge vouă, zice Sf. Evanghelie; căci vrednic este lucrătorul de plata sa, după zisa fericitului Pavel. Atunci cu adevărat veți vedeà, că casele voastre se vor umplea de grâu, de vin și de untdelemn, căci poporul cu nerăbdare așteaptă numai să vază între dânșii preoți învățați, preoți îmbunătățiți, preoți vrednici, preoți iscusiți, doftori ai sufletelor lor, și apoi îndată gata sunt a jertfi cea mai multă parte din avutul lor spre hrana, încălzirea și mângăerea acelora. Iubiții noștrii fii! Nu vă trebue decât să îngrijiți a vă face buni, a vă face vrednici miniștri ai lui Dumnezeu, și o! ce bucurie va fi poporului, părinților voștri, rudeniilor voastre, și în cele după urmă Nouă duhovnicescului vostru părinte, carele poate, cu lacrămi ale dorinței părintești în ochi, așteaptă cu nerăbdare procopseala voastră, și carele nu încetează a rugà pre Dumnezeul milelor ca să trimită Darul Său din înălțime și să ogorască pământul cel bun al inimelor voastre, ca căzând sămânța cuvântului lui Dumnezeu pre acest pământ să'l facă să rodească și să dea una *treizeci*, alta *șasezeci* și alta *o sută*. Iubiții noștrii fii! Să nu fiți nebăgători de seamă ai dragostei lui Dumnezeu, nici să suferiți a se defăimà tinerețele voastre din pricina vre unor neorânduelî și răsvrătiri ce din neluare aminte-vă ar putea urmà între voi; socotiți pururea care este chemarea voastră; socotiți unde vă aflați astăzi; ați venit aici cu adevărat ca să învățați carte bisericească, să vă faceți mădulare folositoare la toată plinirea poporului celui bine credincios. Grăbiți dar, o iubiții noștrii fii, de lepădați somnul lenevirei, curățiți-vă simțirile voastre și vă aruncați ochii cei gânditori ai sufletelor voastre la munții faptelor celor bune. Faceți-vă alt Ilie rîvnitorul, și lepădând toată deșertăciunea, căutați

cu mare luare aminte, și înălțându-vă mintea vedeți, vă rugăm, de ce Dar mare aveți să vă învredniciți, de Darul preoției, zic!

Preoția este lucrarea îngerească, preoția este săvârșitoare a altor mari taine ale lui Dumnezeu; preoția este care face pre om a păzi cea după chipul lui Dumnezeu nestricată, preoția înalță pre om până la Scaunul lui Dumnezeu; preoția face pre om să vadă pre Dumnezeu pururea, nu ca prin oglindă, ci aevea, și chiar să'L aibă în toate zilele în mâinile sale, săvârșind taina cea pentru mântuirea omenească.

O iubiții noștrii fii! Multe ași fi voit a vă mai scrie, dar pentru tinerețele, slăbiciunea și puțina înțelegere a voastră acum, încetez de a vă mai vorbì, și numai vă zic: că întru toate lucrările voastre să nu uitați pre Dumnezeu, ci pururea și în tot ceasul să'L chiemați spre ajutorul vostru, totdeauna împreună cu voi petrecând, să vă învețe cele bune și să vă povățuiască a umbla în cărările dreptăței Lui. Făceți-vă inimile voastre lăcaș vrednic spre sălășluirea Duhului Sfânt, ca ajutoriți fiind de cea preste fire luminare a Acestuia, să vă faceți vase vrednice de primirea Darului Preoției, și uimiți fiind cu uimirea cea bună a Marelui Pavel, să strigați în toate zilele și in tot ceasul: «Împărate Ceresc mângâitorule! Duhul Adevărului, carele pretutindenea ești și toate le împlinești. Vistierul bunătăților și dătătorule de viață vino și te sălășluește în inimile noastre, și ne curățește pre noi de toată spurcăciunea», ca să putem înțelege cuvintele Tale și să ne folosim de învățăturile ce au să ni se pue înainte, ca să ne facem vrednici slujitori ai tainelor Tale; Așà, așà fie Părinte Doamne al Cerului și al Pământului; Așà sfinte ne blagoslovește și întărește neputințele tinereților noastre. Așà, o iubiții noștrii fii! și Noi nevrdnicul Arhiereu și slujitorul al Acestui Părinte, cu starea Noastră de față cea gândită vă blagoslovim din inimă, și totdeeuna să fiți blagosloviți. Amin, Amin, Amin.

Suntem Al vostru Părinte duhovnicesc și ferbinte către Dumnezeu rugător.

Primul director al acestui Seminar a fost *Gavril Mun-*

leanu, născut în Transilvania în 1812 și mort în Decemvrie 1869 tot în Transilvania. Dela Buzău s'a dus ca profesor la Seminarul din Râmnicul Vâlcei, iar în 1849 îl găsim ca profesor și director al gimnaziului român din Brașov. A publicat numeroase scrieri.

G...

DOI CĂRTURARI BRAȘOVENI DIN SEC. XVIII

— IOAN ȘI RADUL DUMA —

In legătură c'un ms. din biblioteca Internatului teologic din București, o traducere din grecește a scrierii lui Toma de Kempis: «De imitatione Christi», d. D. Furtună a dat de curând câteva nouă contribuțiuni literare asupra traducătorului,—dascălul brașovean Ioan Duma [1]). In legătură cu alte două mss. ale acestui modest slujitor de altar, o Tâlcuire la Apocalipsul Sf. Ioan Bogoslovul din biblioteca Academiei Române [2]) și o Psaltichie românească din biblioteca răposatului Mitropolit Iosif Naniescu [3]), întregim aci, în cele următoare, contribuțiile d-lui Furtună.

* * *

Mai întâiu însă câteva cuvinte asupra scriitorului.

Din faptul că într'un al patrulea ms. al său, un miscelaneu de învățături dogmatice din biblioteca Academiei Române [4]), își zice: Ioan sin Radul Duma, s'a dedus [5]) c'ar fi fiul cunoscutului dascăl și scriitor brașovean cu acest nume din a doua jumătate a sec. XVIII [6]). Dar presupunerea nu se poate menține, întru cât Ioan Duma trăește cel puțin c'un sfert de veac înaintea lui Radul Duma, precedându l în slujba de cântăreț al bisericii Sf. Nicolae din Scheii Brașovului. Căci, pe când Ioan e an-

[1]) O traducere a dascălului ardelean Ioan Duma, în Revista istorica, 1915, 69–73.

[2]) Ms. No. 2489. Cf. mai jos, p. 6, n. 1.

[3]) Azi în bib. Academiei Române, ms. No. 4305.—V. anexa IV.

[4]) Ms. No. 2467. V. anexa III.

[5]) Furtună, art. cit., 71.

[6]) Cf. N. Iorga, Istoria literaturii române în sec. XVIII, II, 324 și Acelaș, Istoria bisericii române, II, 209.

gajat ca dascăl la 1759[1]), Radul e angajat ca atare numai la 1776[2]). Tatăl lui Ioan Duma trebue să fie aşa dar un alt Radul. Şi într'adevăr, din «Istoria bisericei Scheailor Braşovului» şi din «Documentele privitoare la trecutul Românilor din Schei», publicate de d. St. Stinghe, se constată că între 1723—1740[3]), îndeplinia un important rol în viaţa social-bisericească a Românilor Braşoveni un Radul Duma, care, în ca'itatea lui de «gociman» (Gottesmann), epitrop al bisericii Sf. Nicolae, a reprezentat interesele comunităţii în diferite afaceri de ordin spiritual şi material: în Ardeal pe lângă Episcopul Ioan Pataki[4]) şi generalii guvernatori ai ţării Tige şi Wallis[5]), în Oltenia austriacă pe lângă Episcopul Inochentie şi Gheorghe Cantacuzino[6]), în Belgradul sârbesc şi Carlovitz pe lângă Mitropolitul Vichentie Ivanovici[7]) şi în Moldova pe lângă Grigorie-Vodă Ghica[8]). Acest Radul Duma e, foarte probabil, tatăl dascălului Ioan[9]), menţionat între 1751 şi 1774[10]), iar Radul Duma, menţionat între 1774 şi 1790[11]), e, cum

---

[1]) La 20 Mai. Actul de angajament («Tocmeala dascălului de cântări Ioan sin Radul Duma», din «Catastiful pentru rânduiala dascălilor [bisericii Sf. Nicolae din Schei]») la A. Bârseanu, Istoria şcoalelor centrale române gr. or. din Braşov, Braşov 1902, 12 a.

[2]) La 1 Ianuarie. Actul („Legătura dascălului Radul Duma", din acelaş catastif), ibidem, 15-a.

[3]) St. Stinghe, Istoria, Braşov 1899, 65 şi 218.

[4]) La Făgăraş, în 1723: Stinghe, Istoria, 65 sq. Cf. Acelaş, Documente I (Braşov 1901), 71.

[5]) La Sibiiu. Intâia oară, în Ianuarie 1729: Stinghe, Istoria, 87-8. A doua oară, în primăvara a. 1733: ibidem, 119. A treia oară, în toamna a. 1736: ibidem, 138.

[6]) La Craiova, în Noemvrie-Decemvrie 1732: Stinghe, Istoria, 114.

[7]) Intâia oară, în August 1735: Stinghe, Documente I, 173—4 şi 177—9 şi Acelaş, Istoria, 127—8. A doua oară, în Iunie-Noemvrie 1736: Stinghe, Istoria, 144 şi Acelaş, Documente I, 188—9 şi 191.

[8]) La Iaşi, în Iulie 1731: Stinghe, Istoria, 97.

[9]) De notat că Ioan Duma nu se numeşte nici odată „sin *dascălul* Radul Duma", ci numai „sin Radul Duma".

[10]) Cf. mai jos, p. 957, n. 2 şi 7.

[11]) Pentru data întâia, Furtună, l. c., 70; pentru cea de a doua, N. Iorga, Studii şi Documente XIII, 31.

am arătat cu alt prilej [1]), fiul preotului Dimitrie, menţionat între 1725 şi 1767 [2]).

*
* *

Din aceşti patru membri ai familiei Duma, cu rol mai însemnat în viaţa Românilor din Braşov în sec. XVIII, doi —dacălii Ioan şi Radul — au fost cărturari în înţelesul deplin al vremii. Activitatea literară a celui din urmă, ca mai importantă, e mai bine cunoscută. A fost cercetată mai întâiu — după unica sa tipăritură: «Preoţia sau îndreptarea preoţilor» din 1786 [3])—de d. N. Iorga [4]), iar acum în urmă — după manuscrisele sale din biblioteca Academiei Române: «Raiul nou» din 1774 [5]), «Păşunea oilor cuvântătoare» din 1780 [6]) şi a «Piatra credinţii» din 1787 [7]) —de d. Furtună [8]).

---

[1]) Un început de traducere a Mineielor la Braşov, în Revista istorică, 1915, 113 n. 3.

[2]) Ibidem.—La menţiunile de acolo despre popa Dimitrie Duma, adaog aci: N. Iorga, Studii şi Documente XIII, 256 (a. 1756) şi 263 (a. 1767).—Radul Dascălul a avut fiu pe un Dimitrie, menţionat, tot ca cântăreţ, dar nu la Braşov, ci la Bucureşti, în 1795, într'o notă pe unul din mss. lui Ioan Duma —V. anexa III şi Furtună, l. c., 71.—Un Gheorghe Duma, de sigur din aceiaşi familie, se înseamnă, la 1804, pe unul din mss. Raiului nou, v. anexa I şi N. Iorga, Două biblioteci de mănăstiri: Ghighiu şi Argeş, Bucureşti 1904, 46.

[3]) Invăţături către preoţi şi diaconi cu privire la rânduiala şi îndeplinirea serviciului divin, traduse din slavoneşte şi greceşte. S'a tipărit mai întâiu la Viena, in 1786 (Bianu-Hodos, Bibliografia veche românească II, 315). Nu se cunosc însă exemplare decât din ed. 2-a, tipărită la Sibiiu, în 1789 (Bianu-Hodos, ibidem, 330-1).

[4]) Mss. No. 1314 (originalul traducerii, din 1774), 2481 (copie a preotului Stefan Ivanovici din Braşov, din 1777) şi 2485 (copie autografă a traducătorului, din 1780). Cuprinde o culegere de vieţi ale sfinţilor, traduse din latineşte şi greceşte. Traducerea din latineşte e a lui Radul Duma, cea din greceşte a unui episcop „Neofit de Cernavoda" (!?), refugiat, pe timpul războiului ruso-turc dela 1768-74, la Braşov. V. anexa I.

[5]) Ms. No. 1431 (copie din 1784 a unui popă Nica din Cernatul Săcelelor). Cuprinde sfaturi către păstorii duhovniceşti cum să pască turmele cuvântătoare, traduse din greceşte. V. anexa II.

[6]) Ms. No. 2556 (autograf al lui Radul Duma). Titlul şi descrierea la N. Iorga, Două biblioteci de mănăstiri, 44—5.

[7]) Mai sus, p. 952, n. 1.

Insu-mi am arătat apoi, că acest zelos dascăl—despre care un contimporan ne spune că «neavând parte de preoţie, au rămas dascăl şi cântăreţ, la această biserică (Sf. Nicolae din Braşov) şi că fiind cu mare osârdie şi având mare dar de la Dumnezeu, multe cărţi au tălmăcit de pe limba latinească, grecească şi sârbească pe limba românească» [1])—începuse chiar traducerea Mineielor, dar că nu avù parte să ducă la capăt această mare lucrare literară a timpului [2]), de oare ce tocmai când termină traducerea Mineiului pe Septemvrie, apărù de sub tipar intâiul Mineiu (pe Octomvrie) a lui Chesarie, astfel că, faţă de lucrarea învăţatului episcop râmnicean, modestul dascăl braşovean conteni pe a sa, desigur nu fără regretul de a fi întrerupt o operă cu care voia, poate, să-şi încheie activitatea sa de traducător. [3])

Pe lângă această lucrare a lui Radul Duma, menţionăm aci alte două, de cuprins istoric: a) viaţa lui Petru cel Mare şi b) viaţa marelui cneaz Dimitrie Ivanovici, traduse, ambele, din ruseşte, întâia înainte de 1783[4]), a doua la 1785[5]). Izvodul original al traducerilor nu ni s'a păstrat, ci numai o copie a lui, din 1788, datorită unui oare care Zamfir Marcu Căpitanul din Braşov[6]). In această copie, traducătorul e numit, după moda rusească, «Rodion (Radu) *Popovici*. D-l N. Iorga a identificat pe acest *fiu de popă* cu Radul Tempea, autorul cunoscutei Gramatici de la 1797[7]). Că nu e vorba însă de Tempea, ci de Duma, o

[1]) Articolul meu din Revista istorică, l. c.

[2]) Săvârşită între 1776 şi 1780 de Chesarie şi Filaret, episcopii Râmnicului. Bianu-Hodos, Bibliografia românească veche II, sub anii 1776, 1779 şi 1790, iar pentru analisa literară a prefeţelor, N. Iorga, Istoria literaturii române în sec. XVIII, II, 525—30.

[3]) Articolul meu citat, l. c.

[4]) Un ms. din 1784, copiat tot la Braşov, de Ioan Zacionea, menţionează d. N. Iorga în Două biblioteci de mănăstiri, 29, iar o notiţă din 1783 pe un ms. braşovean (No. 3811 din biblioteca Academiei Române) spune „am dat chir Savei tom împăratului Petru Alexievici să-l scrie".

[5]) Data o dă copistul. Cf. nota ce urmează.

[6]) Biblioteca Academiei Române, ms. No. 3161. Titlurile scrierilor cuprinse în el, la N. Iorga, Studii şi documente VII, 46, n. 3, no. 4.

[7]) Studii şi Documente, l. c. şi Două biblioteci de mănăstiri, l. c.

arată atributul «dascălul oraşului cetăţii Coronii», pe care copistul îl dă traducătorului[1]), ceia ce n'ar fi putut face, dacă era vorba de Tempea, care era mult mai mult de cât un dascăl, — protopop al Braşovului. Ms. lui Zamfir Marco mai cuprinde şi o «istorie a războiului dela cetatea Beciului pe care o au înconjurat Turcii şi cu alte limbi», care este, cred, traducerea vreunuia din memorialele sau istoriile ce s'au publicat în Austria şi Germania imediat după ridicarea asediului Vienei dela 1683[2]). Traducerea nu e însă a lui Radul Duma, fiind mult mai veche, anterioară a. 1766, cum dovedeşte o copie făcută în acest an după un izvod identic cu acel al copiei braşovene[3]).

*
* *

Ce priveşte activitatea literară a lui Ioan Duma, ea a fost, până de curând, total ignorată. D-l Furtună a relevat-o, cum am arătat, cel dintâiu, după un ms. miscelaneu de cuprins dogmatic, copiat la 1761[4]), şi după traducerea din greceşte a scrierii lui Toma de Kempis: De imitatione Christi, făcută la 1774[5]). Aceasta nu e însă totul. Căci dela Ioan Duma mai avem: o copie de pe traducerea «Tâlcuirea lui Andreiu, arhiepiscopul Chesariei-Capadociei, la Apocalipsul Sf. Ioan Bogoslovul», făcută din slavoneşte, la 1704, din ordinul Mitropolitului Teodosie al Ungro Vlahiei, de ve-

[1]) N. Iorga, Studii şi Documente VII, l. c.

[2]) V. pentru ele: H. Kábdebo Bibliographie zur Geschichte der beiden Türkenbelagerungen Wien's, Wien 1876, 43 şi urm. După sumarele relaţii bibliografice ce găsesc în această carte, presupun că textul românesc al „Istoriei războiului dela cetatea Beciului" e traducerea memoriului lui Reuss: Wahrhaffte und gründliche Relation ueber die den 14 Iulii anno 1683 angefangene, den 12 Septembris aber glücklich auffgehebte Belaegerung der Kaeys. Haupt-und Residenz Stadt Wienn, tipărit la Viena în 1683 (Kábdebo, 46—7). Cartea nu există în bibliotecile noastre, ca să văd dacă presupunerea mea e întemeiată sau nu.

[3]) Bib. Acad. Rom., ms. No. 3151. Cuprinde şi vieaţa lui Petru cel Mare, versiunea mai veche, tradusă din italieneşte în greceşte şi din greceşte în româneşte la 1749. V. N. Iorga, Istoria literaturii române în sec. XVIII, I, 504—6 şi D. Russo, Studii şi Critice, 113 nota.

[4]) Teologia Sff. Părinţi. Ms. No. 2467, în biblioteca Academiei Române. V. anexa III.

[5]) D. Furtună, Revistă istorică, l. c.

stitul Damaschin episcopul şi dascălul[1]), cum şi o Psaltichie românească din 1751[2]). Ms. acêsta din urmă, unul din cele mai frumoase exemplare de acest fel de scrieri ce ne-au rămas din trecut, e important şi prin faptul că ne descopere unde şi-a făcut Ioan Duma şcoala muzicală şi şi-a insuşit limba grecească şi învăţătura teologică ce posedă.

Intr'adevăr, din titlul Psaltichiei sale româneşti, vedem că el şi-a întocmit scrierea în Ţara Românească, «în zilele prea luminatului Domn Ioan Grigorie Ghica Voevod, păstorind în arhierescul scaun al Mitropoliei prea sfinţitul şi de Dumnezeu trimisul chir Neofit»[3]). Aci dar, în mediul superior de cultură din Ţara Românească, poate chiar la curtea Mitropolitului Neofit, pentru care a întocmit Psaltichia[4]), şi-a făcut Ioan Duma şcoala de muzică şi şi-a însuşit limba grecească şi cunoştinţele teologice trebuitoare, pentru ca, întors acasă, la Braşov, în 1759, să ne dea: 1) la 1761 «Teologia Sfinţilor Părinţi», un miscelaneu de scrieri privitoare la deosebirile dogmatice ce făceau obiectul disputei dintre cele două biserici, de Apus şi de Răsărit[5]), dispute ce au preocupat în mod deosebit pe Braşoveni în lupta lor împotriva unirei cu biserica Romei în mai tot cursul sec. XVIII[6]); 2) la 1774, traducerea din greceşte a scrierii, de mai multe ori menţionate până acum, «De imitatione Christi» a lui Toma de Kempis[7]).

---

[1]) Ms. No. 2489, bib. Acad. Rom. Titlul şi stihurile dela sfârşit ale lui Ioan Duma, la N. Iorga, Două biblioteci de mănăstiri, 25—29. Pe lângă Apocalips, ms. mai cuprinde: 1) Cazania sfântului părintelui nostru Efrem Sirul la preobrajenia Domnului Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Is. Hs. 2) Omilia şi învăţătura sfântului părintelui nostru Ioan Zlatoust, Arhiepiscopul Constantinopolei, la sfânta şi marea Piatdesiatniţă, cum că o puteare intocma au dat Hs. prin duhul sfânt tuturor Apostolilor şi de biserică şi de credinţă, pe carea au întemeiat Hs. biserica sa.—Pentru traducerea în româneşte a Apocalipsului şi alte mss. ce o mai cuprind, v. Alex. Lăpĕdatu, Damaschin episcopul şi dascălul, Bucureşti 1906, 12.

[2]) Ms. No. 4305, bib. Acad. Rom. V. anexa IV.

[3]) Anexa IV.

[4]) Se vede aceasta din faptul că fiecare foaie are imprimată pe dânsa pecetea Mitropolitului, un fel de „ex libris" al timpului.

[5]) Cuprinsul în anexa III.

[6]) N. Iorga, Istoria Românilor din Ardeal şi Ungaria I, cap. XVI şi XVII.

[7]) D. Furtună, l. c.

Aceste sunt scrierile lui Ioan Duma. Terminând înşirarea lor, trebue să mai arătăm că autorul lor se vede a fi avut o deosebită predilecţie pentru stihuire, căci toate ms. rămase dela dânsul (traducerea din Toma de Kempis n'am văzut-o) cuprind, la sfârşit, stihuri originale. D-l N. Iorga a tipărit stihurile alcătuite de Ioan Duma «după suma capetelor ce se află la Apocalips»[1]), iar în anexele ce urmează se publică stihurile lui «către iubitorii de Hs. cântăreţi şi către celălalt pravoslavnic norod a Ţării Româneşti» din Psaltichie [2]).

Alex. Lăpedatu.

ANEXE.

I.

Prologul cărţii Raiului nou ce să numeşte Limonarion.

1. Ms. No. 1314, bib. Acad. Rom. La sfârşit (f. 96 v.), înaintea scării:

«Sfârşitul cu ajutoriul lui D(u)mn(e)zeu a cărţii lui Ioan Mosh, care carte să chiamă Livade d(u)hovniciască (metaforiceaşte într'acest chip să înţeleage) că precum din lunca sau livadea cea bine înflorită cu tot feliul de flori, albinile multe feliuri de dulceţuri strâng şi adună roadă dulce în stupina cea pementească, aşa dară şi câţi vor ceti aciastă carte din vieţile sfinţilor, ca din nişte flori vor culege roadă d(u)hovniciască şi îndeletnicire d(u)mnezeiască, carii cei ce o vor săvârşi în locul cei pemintești va dobândi înpărăţia cea cerească. Această carte s'au aflat în vivliothica părinţilor celor vechi sau scriitorilor bisericești, în tomul al doilea, greceşte şi latineşte, şi fiind că greceşte nu să află cu numărul întreg, cum este latineşte, şi văzând râvna sfinţii sale părintelui Ştefan Ivanov del(a) Braşov că pohteaşte a fi întreagă, nevoindu-să foarte mult şi sf. părintele episcopul del(a) Cernavod(a) Neofit la tălmăcirea limbii greceşti, cât au fost şi mie prin putinţă, am silit de am tălmăcit de pe latineşte, ca să fie desăvârşit

---

[1]) Două biblioteci de mănăstiri, 26-8.
[2]) Anexa IV.

spre folosul celor ce vor ceti și noao lesne ertători. 1774 Sept(emvrie) 20.

«Cucernic și plecat, D(ascalul) *Radul Duma* ot Brașov».

2. Ms. No. 2481, bib. Acad. Rom.

La sfârșit (f. 124 v.), înaintea scării, însemnarea de la ms. precedent, cu sfârșitul asfel completat:

«Și văzându-să râvna sfin. păr. Stefan Ivanovici ot Bolgarseg, fiind preot la aciastă sfă(n)tă besearică ce iaste hramul sfă(n)t. făcătoriului de minuni Nicolae, că pohteaște a fi întreagă, nevoindu-să foarte mult și prea osfințitul episcopul de la Cernavodă chiriu chir Neofit, întâmplându-să a fi la Brașov, din întâmplarea vremilor, fiind oaste Turcii cu Muscalii la aceale țări, fiind acea oaste șapte ai, păn' iar s'au făcut pace, care acest prea cuvios episcop au fost tălmăcitor la limba grecească de s'au scris de acest cuvios preot, fiind silitor la limba latinească și dum. chir dascal Radul Duma, de s'au putut desăvârșit a să tălmăcî pe limba rumânească. Și eu cetind la această carte și văzând lucru prea cuvios m'am îndemnat și o am scris: 1777 Ianuar 27».

La încheierea scării (f. 128) se arată că au scris: «Păr. Stefan Ivanovici ot Bolgorseg». Iar după scară (f. 128 v.), cetim următoarea «Voroavă pe scurt», pe care, pentru interesul ei, o dăm în întregime:

«Nu iaste lucru mai cuvios și vrednic de laudă de cât a iubi ori cine învățătura și a avea osârdie la ceale folositoare. Precum Impăratul Eghipetului Ptolomei, fiind foarte cu mare osârdie întru stăpânirea sa, ca să lase vre-o pomenire vreadnică de laudă după sfârșitul vieții sale, și așà, având silință, au stâns o sumă mare de cărți, ca la 40 de mii, cu de tot feliul de învățături. Mai în urmă s'au sfătuit cu sfiatnicii săi, fiind toți filosofi, ce lucru ar face să fie mai vriadnic de laudă, și așà sfiatnicii lui l-au sfătuit ca ce s'ar puteà face, să să tălmăcească Biblia de pe limba ovreiască pe limba elinească. Și pentru aceasta foarte s'au bucurat și, având multă silință, s'au isprăvit (precum scrie la istoria împărăţii sale). Și aceasta au rămas o pomenire vriadnică întru toate neamurile și

limbile. Bine ar fi când s'ar silì toți care au dar dela D-zeu ca să poată și pe alți' a-i învăță, mai vârtos cari au darul preoției.

«Numai să viade un lucru necuvios la neamul nostru, că foarte puțini sânt cari au avut și ar putea avià silință a învăță pe alții la ceale folositoare și vriadnice de pomenire. Că întâiu la acest oraș, ce să numește Bolgarseg, ce iaste lângă cetatea Brașovului, la acest oraș iaste o biserică ce iaste hramul sfă(n)t. Nicolae făcătoriul de minuni, care această bisearică s'au zidit la anul 1492. De la acea vreame păn' acum, la anul 1777, nu să află ca să fie fost din preoții care au fost la această sfă(n)tă biserică mai mulți de cât trei, care ar fi avut osârdie a tâlmăcì și a scrie cărți, care sânt la trebuința și slujba bisearicii, ca să poată înțeleage norodul în limba lor cea rumânească. Căci mai nainte vreame au fost tot cărți pe limba sârbească, iar de vre-o câți va ai încoace s'au început a să 'da în stambă cărți bisericești în limba rumânească, care aceale cărți s'au tipărit în Țara Rumânească și țara Moldovii, fiind osârduitori Prințipii acelor țări și arhipăstorii bisearicii, de s'au dat în stambă pentru înțeleagerea neamului rumânesc. Numai puțin folos arată, neavând osârdie neamul nostru a să îndemnà la mai multe și a să sporì, precum să află la alte limbi, că au osârdie la învățătură și a dobândì pomenire și laudă. Numele acelor trei preoți ce au fost la această sfă(n)tă bisearică: cel dintâiu protopop Radul Tiampea, ce s'au pristăvit la anul 1742 Mai 14; al doilea păr. Theodor, fiul protopop Florea Băra(n), ce s'au pristăvit la anul 1742 Ianuarie 5; al treilea păr. Stefan Ivanovici, care acum să află cu viață. Acești trei au fost. Care după aceasta, pre care îi va orândui D-zeu la aciastă vrednicie, să-i lumineze și să-i întărească întru pravoslavnica credință și a paște turma cea cuvântătoare..... Amin. Anul 1777 Ianuarie 30».

3. Ms. No. 2485, bib. Acad. Rom.

La sfârșit (ff. 172 v. și 173), înaintea scării, însemnarea de la ms. 1314, cu următoarele mici deosebiri în text: «sf. parohului Stefan d(u)hovnicului del(a) Brașov», în loc

de «sfinţii sale părintelui Stefan Ivanov del(a) Braşov» şi «Braşov 1780 Iun(ie) 2, Dascălul Rad(ul) Duma», în loc de «1774 Sept(emvrie) 20, cucernic şi plecat D(ascălul) Radul Duma».

II.

Păşunea oilor celor cuvântătoare.

Ms. No. 1431, bib. Acad. Rom.

«Păşunea oilor celor cuvântătoare sau pentru datoriia păstoriului d(u)hovnicesc şi cum să cade a-ş paşte încredinţata lui turmă cuvântătoare, întâi tălmăcită de pe limba greciască în cea părintească limbă a noastră românească, de zmeritul între clirici, didascălul Radul Duma, cântăreţul sf(in)tei bisearici Braşovului, unde să prăznuiaşte hramul sf. Nicolae arhiereul del(a) Miralichiia făcătoriul de minuni, la anii de la zidirea lumii 7288, iar de la naşterea D(o)mnului Is. Hr. 1780 Decem(vrie) 1».

La sfârşit (f. 138 v.), înainte de scară, nota copietorului: «Sfârşit şi lui D(u)m(ne)zeu laudă, ca celui ce mi-au ajutat de am început şi am şi sfârşit, anul 1784 Noem(vrie) 7, zmerit între preoţi: popa Nica(?), paroh Cernat».

Ms. mai cuprinde: «Insemnare pentru câteva capete de la pravilă pentru mai lesne aflare» (ff. 141—2)».

III.

Teologiia S(fi)nţilor Părinţi.

Ms. No. 2467, bib. Acad. Rom. Cuprinde:

«Pentru cum seamănă copii tătâni-său sau maică-sa şi de unde să hrăneşte coconul în pântecele măini-sa şi pentru copii ce să nasc ologi sau într'alt chip betegi şi schimonosiţi şi de ce lucru să află aşă». (ff. 2 v.-3).

«Vorova dela Bela Ţrcov, adecă de la Biserica Albă— a cinstitului părinte a lui Ioanichie Galeatovschii, carele iaste de rânduiala lui S-tăi Vasilie cel Mare, ritorul de Kiev, cu dumnealui Csionzul hatriian Piecarschii Ezovitul, spuitoriul de cazanii al lui Cazimir craiul leşesc. Pentru eparhiia beserecii care o au avut-o la gazda Canţelariului celui mare a Corunii şi de o seamă de slujitori a credin-

ţei catholiceşti cu deadinsul ascultată şi însemnată, iar după aceia pre rând scrisă şi tipărită pre limba leşească; deacii mai pre urmă tălmăcită şi rumâneşte, leat 7188, iar de la întruparea lui Hs. Dumnezeu 1600 (sic)» (ff. 6-19).

«Cuvânt înainte la cartea cia de răspuns în protiva Râmlenilor a celui dintru sf(i)nţi părintelui nostru Nilu, arhiep(i)scopul Solunului, că nu fieşte cum, nici după întâmplare, ci după cea de mult descoperire a lui Dumnezeu, s'au făcut depărtarea lor de la sf(ă)nta săbornicească şi apostolească bisearică a Răsăritului şi de la dreapta credinţă creştinilor» (ff. 20—43).

«Intrebări şi răspunsuri pentru leagea a treia ce s'au izvodit, adecă Uniea» (ff. 44—66).

«Dovediri pentru purcederea D(u)hului sf(ă)nt de la Tatăl numai, iar nu şi de la Fiiul» (ff. 70—80).

«Cazanie pentru cei ce stau înprotiva obiciaiurilor legii ce ţine bisearica Răsăritului» (ff. 81—89).

«Pentru ungerea cu sf(ă)ntul mir» (ff. 89—92).

«Pentru ispovedanie» (ff. 93—94).

«Pentru maslu» (f. 94).

«Taina preoţiei» (ff. 94 v.—96).

«Pentru cinstea sfintelor icoane» (ff. 96 v.—97 v.).

«Pentru cinstea sfintei cruci» (ff. 96 v.—99).

«Pentru cinstea prea curatei fecioare Mariei maicii D(o)mnului» (ff. 99—100 v.).

«Pentru cinstea sfinţilor» (ff. 100 v.—102).

«Cum că sfinţii să roagă pentru noi» (ff. 102 v.—103 v.).

«Pentru sf(ă)ntul post» (ff. 103 v.—105 v.).

«Pentru ruga bisearicii carea să face pentru vii şi pentru morţi» (ff. 105 v.—107 v.).

«Pentru protivnicii că nu cred că vor merge în Iad» (ff. 107 v.—108).

«Căci mânecămu la bisearică» (ff. 108—109).

«Pentru căci stăm în bisearică în picioare» (f. 109).

«Pentru căci cădeşte preotul în bisearică» (ff. 109 v.-110).

«Pentru aprinderea lumânărilor în bisearică» (f. 110).

«Pentru metanii ce facem noi» (f. 110 v).

«Pentru sfinţirea apei» (f. 111).

«Pentru prescuri şi colivă ce aducem la bisearică» (f. 111 v).

«Pentru oltariu» (f. 112).
«Pentru blago-lovenia ce blago(slo)vesc preoții cu mâna» (f. 112 v.).
«Pentru odejdii» (f. 113).
«Pentru că noi ne numim fii Ierusalimului» (f. 113 v.).
«Protivnicii să numesc unii liuterani alții calvini» (f. 114).
«Pentru cinstea a șapte sf(i)nte săboară» (f. 114 v.).
«Șapte taine ale bisearicii» (f. 117 v.).
La sfarșit (f. 120 v.): «Mulțămită, laudă lui Dmnezeu nemărginită, celui ce ni-au ajutat de am văzut aceasta isprăvită. Folos, m(i)lă del(a) cel de sus celui ce va vreà să citească, cu mângăere întru ceale sufletești să se înoiască. Luat-au sfârșit această carte de scris de plecatul și smeritul întru dascăli Ioan sin Radul Duma. 1761 Avg(u)st 11 dni».

Notiță (f. 121 v.): „Această carte este a mea: Dumitru, feciorul dascălului Radu, ce au fost la Brașov cântăreț la biserică. Și de s'ar întâmplà ca să o fure cineva și nu o va da, să fie afurisit de toți sfinții părinții și de toți vlădicii din București, iar de o va aduce să fie ertat și blagoslovit. *Dumitru Cântăreț—1795*".

IV.

Psaltichie românească.

Ms. No. 4305, bib. Acad. Rom.

«Psaltichie rumânească, carea cuprinde întru sine: Anastasima cu propediia și cu tot meșteșugul, cu eothinale și cu checatrare; Stihirariul cu toate samoglasnicile praznicelor celor stăpânești și ale sfinților celor mari, carii să prăznuesc peste tot anul; Stihariul Penticostarului cu sărbătorile Paștilor, de la Sâmbăta lui Lazăr până la Dumineca mare; Catavasiiarul cu toate trebuincioasele cântări ale bisearicii ce să cântă preste tot anul. Așezate cu meșteșugul Psaltichiei pre glasurile grecești, în zilele prea luminatului Domnu Ioan Grigorie Ghica Voevod, păstorind în arhierescul scaun al Mitropoliei prea sfințitul și de Dumnezeu trimisul chir Neofitu, la anii de la facerea lumii 7259, iar de la Hs. 1751, luna lui Avgust 1 dni».

Urmează predeslovia:

limbile. Bine ar fi când s'ar silì toţi care au dar dela D-zeu ca să poată şi pe alţi a-i învăţà, mai vârtos cari au darul preoţiei.

«Numai să viade un lucru necuvios la neamul nostru, că foarte puţini sănt cari au avut şi ar putea avià silinţă a învăţà pe alţii la ceale folositoare şi vriadnice de pomenire. Că întâiu la acest oraş, ce să numeşte Bolgarseg, ce iaste lângă cetatea Braşovului, la acest oraş iaste o biserică ce iaste hramul sfă(n)t. Nicolae făcătoriul de minuni, care această bisearică s'au zidit la anul 1492. De la acea vreame păn' acum, la anul 1777, nu să află ca să fie fost din preoţii care au fost la această sfă(n)tă biserică mai mulţi de cât trei, care ar fi avut osârdie a tălmăci şi a scrie cărţi, care sănt la trebuinţa şi slujba bisearicii, ca să poată înţeleage norodul în limba lor cea rumânească. Căci mai nainte vreame au fost tot cărţi pe limba sărbească, iar de vre-o câţi va ai încoace s'au început a să da în stambă cărţi bisericeşti în limba rumânească, care aceale cărţi s'au tipărit în Ţara Rumânească şi ţara Moldovii, fiind osârduitori Prinţipii acelor ţări şi arhipăstorii bisearicii, de s'au dat în stambă pentru înţeleagerea neamului rumânesc. Numai puţin folos arată, neavând osârdie neamul nostru a să îndemnà la mai multe şi a să sporì, precum să află la alte limbi, că au osârdie la învăţătură şi a dobândi pomenire şi laudă. Numele acelor trei preoţi ce au fost la această sfă(n)tă bisearică: cel dintâiu protopop Radul Tiampea, ce s'au pristăvit la anul 1742 Mai 14; al doilea păr. Theodor, fiul protopop Florea Băra(n), ce s'au pristăvit la anul 1742 Ianuarie 5; al treilea păr. Stefan Ivanovici, care acum să află cu viaţă. Aceşti trei au fost. Care după aceasta, pre care îi va orândui D-zeu la aciastă vrednicie, să-i lumineze şi să-i întărească întru pravoslavnica credinţă şi a paşte turma cea cuvântătoare..... Amin. Anul 1777 Ianuarie 30».

3. Ms. No. 2485, bib. Acad. Rom.

La sfârşit (ff. 172 v. şi 173), înaintea scării, însemnarea de la ms. 1314, cu următoarele mici deosebiri în text: «sf. parohului Stefan d(u)hovnicului del(a) Braşov», în loc

de «sfinţii sale părintelui Stefan Ivanov del(a) Braşov» şi Braşov 1780 Iun(ie) 2, Dascălul Rad(ul) Duma», in loc de 1774 Sept(emvrie) 20, cucernic şi plecat D(ascălul) Radul Duma».

II.

Păşunea oilor celor cuvântătoare.

Ms. No. 1431, bib. Acad. Rom.

«Păşunea oilor celor cuvântătoare sau pentru datoriia păstoriului d(u)hovnicesc şi cum să cade a-ş paşte încredinţata lui turmă cuvântătoare, întâi tălmăcită de pe limba greciască în cea părintească limbă a noastră românească, de zmeritul între clirici, didascălul Radul Duma, cântăreţul sf(in)tei bisearici Braşovului, unde să prăznuiaşte hramul sf. Nicolae arhiereul del(a) Miralichiia făcătoriul de minuni, la anii de la zidirea lumii 7288, iar de la naşterea D(o)mnului Is. Hr. 1780 Decem(vrie)1».

La sfârşit (f. 138 v.), înainte de scară, nota copietorului: «Sfârşit şi lui D(u)m(ne)zeu laudă, ca celui ce mi-au ajutat de am început şi am şi sfârşit, anul 1784 Noem(vrie) 7, zmerit între preoţi: popa Nica(?), paroh Cernat».

Ms. mai cuprinde: «Insemnare pentru câteva capete de la pravilă pentru mai lesne aflare» (ff. 141—2)».

III.

Teologiia Sf(i)nţilor Părinţi.

Ms. No. 2467, bib. Acad. Rom. Cuprinde:

«Pentru cum seamănă copii tătâni-său sau maică-sa şi de unde să hrăneşte coconul în pântecele măini-sa şi pentru copii ce să nasc ologi sau într'alt chip betegi şi schimonosiţi şi de ce lucru să află aşà». (ff. 2 v.-3).

«Vorova dela Bela Ţrcov, adecă de la Biserica Albă— a cinstitului părinte a lui Ioanichie Galeatovschii, carele iaste de rănduiala lui S-tăi Vasilie cel Mare, ritorul de Kiev, cu dumnealui Csionzul hatriian Piecarschii Ezovitul, spuitoriul de cazanii al lui Cazimir craiul leşesc. Pentru eparhiia beserecii care o au avut-o la gazda Canţelariului celui mare a Corunii şi de o seamă de slujitori a credin-

ţei catholiceşti cu deadinsul ascultată şi însemnată, iar după aceia pre rând scrisă şi tipărită pre limba leşească; deacii mai pre urmă tălmăcită şi rumâneşte, leat 7188, iar de la întruparea lui Hs. Dumnezeu 1600 (sic)» (ff. 6-19).

«Cuvânt înainte la cartea cia de răspuns în protiva Râmlenilor a celui dintru sf(i)nţi părintelui nostru Nilŭ, arhiep(i)scopul Solunului, că nu fieşte cum, nici după întâmplare, ci după cea de mult descoperire a lui Dumnezeu, s'au făcut depărtarea lor de la sf(ă)nta săbornicească şi apostolească bisearică a Răsăritului şi de la dreapta credinţă creştinilor» (ff. 20—43).

«Intrebări şi răspunsuri pentru leagea a treia ce s'au izvodit, adecă Uniea» (ff. 44—66).

«Dovediri pentru purcederea D(u)hului sf(ă)nt de la Tatăl numai, iar nu şi de la Fiiul» (ff. 70—80).

«Cazanie pentru cei ce stau înprotiva obiciaiurilor legii ce ţine bisearica Răsăritului» (ff. 81—89).

«Pentru ungerea cu sf(ă)ntul mir» (ff. 89—92).

«Pentru ispovedanie» (ff. 93—94).

«Pentru maslu» (f. 94).

«Taina preoţiei» (ff. 94 v.—96).

«Pentru cinstea sfintelor icoane» (ff. 96 v.—97 v.).

«Pentru cinstea sfintei cruci» (ff. 96 v.—99).

«Pentru cinstea prea curatei fecioare Mariei maicii D(o)mnului» (ff. 99—100 v.).

«Pentru cinstea sfinţilor» (ff. 100 v.—102).

«Cum că sfinţii să roagă pentru noi» (ff. 102 v.—103 v.).

«Pentru sf(ă)ntul post» (ff. 103 v.—105 v.).

«Pentru ruga bisearicii carea să face pentru vii şi pentru morţi» (ff. 105 v.—107 v.).

«Pentru protivnicii că nu cred că vor merge în iad» (ff. 107 v.—108).

«Căci mânecămu la bisearică» (ff. 108—109).

«Pentru căci stăm în bisearică în picioare» (f. 109).

«Pentru căci cădeşte preotul în bisearică» (ff. 109 v.-110).

«Pentru aprinderea lumânărilor în bisearică» (f. 110).

«Pentru metanii ce facem noi» (f. 110 v).

«Pentru sfinţirea apei» (f. 111).

«Pentru prescuri şi colivă ce aducem la bisearică» (f. 111 v).

«Pentru oltariu» (f. 112).
«Pentru blago·lovenia ce blago(slo)vesc preoţii cu mâna» (f. 112 v.).
«Pentru odejdii» (f. 113).
«Pentru că noi ne numim fii Ierusalimului» (f. 113 v.).
«Protivnicii să numesc unii liuterani alţii calvini» (f. 114).
«Pentru cinstea a şapte sf(i)nte săboară» (f. 114 v.).
«Şapte taine ale bisearicii» (f. 117 v.).
La sfarşit (f. 120 v.): «Mulţămită, laudă lui Dmnezeu nemărginită, celui ce ni-au ajutat de am văzut aceasta isprăvită. Folos, m(i)lă del(a) cel de sus celui ce va vrea să citească, cu mângâere întru ceale sufleteşti să se înoiască. Luat-au sfârşit această carte de scris de plecatul şi smeritul întru dascăli Ioan sin Radul Duma. 1761 Avg(u)st 11 dni».

Notiţă (f. 121 v.): „Această carte este a mea: Dumitru, feciorul dascălului Radu, ce au fost la Braşov cântăreţ la biserică. Şi de s'ar întâmplă ca să o fure cineva şi nu o va da, să fie afurisit de toţi sfinţii părinţii şi de toţi vlădicii din Bucureşti, iar de o va aduce să fie ertat şi blagoslovit. *Dumitru Cântăreţ—1795*".

IV.

Psaltichie românească.

Ms. No. 4305, bib. Acad. Rom.

«Psaltichie rumânească, carea cuprinde întru sine: Anastasima cu propediia şi cu tot meşteşugul, cu eothinale şi cu checatrare; Stihirariul cu toate samoglasnicile praznicelor celor stăpâneşti şi ale sfinţilor celor mari, carii să prăznuesc peste tot anul; Stihariul Penticostarului cu sărbătorile Paştilor, de la Sâmbăta lui Lazăr până la Duminеca mare; Catavasiiarul cu toate trebuincioasele cântări ale bisearicii ce să cântă preste tot anul. Aşezate cu meşteşugul Psaltichiei pre glasurile greceşti, în zilele prea luminatului Domnu Ioan Grigorie Ghica Voevod, păstorind în arhierescul scaun al Mitropoliei prea sfinţitul şi de Dumnezeu trimisul chir Neofitu, la anii de la facerea lumii 7259, iar de la Hs. 1751, luna lui August 1 dni».

Urmează predeslovia:

Către cântăreţii aceştii cărţi şi către celalalt norod pravoslavnic.

Dovediri din sfânta Scriptură, cum că iaste mai de folos fieşte căruia neam creştinesc a cântà şi a sărută pre limba sa, de cât pre limba altuia, care n'o înţelege. Sfântul Apostol Pavel, la întâia poslanie către Corintheni, cap. 14, sh. 6, zice: Iar acum, fraţilor, de voi venì la voi grăind în limbi străine, ce voi folosì voao? şi altele. Şi iarăş mai jos, sh. 11, zice: Iar de nu voi cunoaşte puterea glasului (carea iaste cuvântul), fi-voi eu celui ce-m grăiaşte ca un varvar. Aşijderea şi cel ce îmi grăiaşte mie, fi-m-va el mie ca un varvar, adecă el mie grăind şi el neînţelegând. Sh. 13: Pentru aceasta, cel ce grăiaşte în limbă străină, roagă-se ca să le şi tălmăciască, să ştie ce au zis. Sh. 14: De mă voi rugà în limbă streină, d(u)hul mie să roagă, iar mintea mea fără de roadă iaste. Sh. 15: Dar cum trebuiaşte ruga-mă-voi cu d(u)hul, ruga-mă-voi şi cu mintea. Sh. 16: Pentru că de voiu bine cuvântà cu duhul (într'altă limbă), dacă cel ce plineşte locul celui prost, cum va zice amin, spre mulţumirea ta, de vreme ce nu ştie ce au zis. Sh. 17: Tu adecă bine mulţămeşti în limbă streină, ci celălalt neînţelegând nu să foloseaşte. Sh. 18: Mulţămescu lui D(u)mnezeu că mai vârtos de cât voi de cât toţi grăescu în limbi ce în bisearică voesc a grăi 5 cuvinte cu înţeles ca şi pre alţii să îi folosescu, decât zeci de mii de cuvinte în limbă streină. Sh. 23: Deci de se va adunà tot săborul împreună şi toţi vor grăi în limbi şi vor întrà şi cei proşti şi cei necredincioşi, au nu vor zice că aţ nebunit? Şi mai tot capul acesta pentru aceasta scrie. De unde se cunoaşte cât sânt mai de folos dmnezeeştile laude şi rugăciunile ceale cu înţeles de cât ceale făr' de înţeles. Şi precum zice şi sfântul apostol Iacov, fratele Domnului: că pre cum trupul făr' de suflet, iaste mort şi nesimţit, aşà şi ruga şi cântarea cea făr' de înţeles către lauda şi cinstea lui D(u)mnezeu înaintea celor ce nu o înţeleg, moartă iaste şi nesimţită. Că au trecut lauda lui D(umne)zeu şi cântarea şi fiind închisă în limbă streină, nu ştie ce au zis nici s'au îndulcit de dumnezeeştile cuvinte, care sânt hrana, bucuriia şi mângâerea sufletelor celor iubitoare de D(u)mnezeu.

Şi alte multe mărturii spre aceasta se află în sf(i)ntele Scripturi, carea pentru scurtaria le las. Numai puţine am a zice pentru oarii carii defaimă şi hulesc limba noastră cea rumânească, zicând că iaste grozavă şi necuvioasă. De care lucru de vreme ce pizma nu sufere ciale de folos, unii ca aceiia bine să ştie că fieşte care om limba lui întru carea s'au născut i să pare a fi mai frumoasă şi mai lesne de cât toate limbile, pentru că D(u)mnezeu nu caută la frumuseţia limbii, nici îi trebuează aciasta, ci la înţelesul minţii şi la umilinţa inimii; să nu il cinstim cu buzele şi cu limba, iar inima şi mintea să rămâe deşarte şi fără de roadă, după cuvântul sf(ă)ntului Pavel ce zice mai sus. Primiţi dar, o, iubitori de dmnezeeştile laude, cinstiţi părinţi şi de bun neam boiari şi aceiia ce v-a împodobit Dmnezeu cu veselitoarea şi de suflet folositoarea musichie, acest dar mare, prin smerita osteneală a unui nevreadnic şi mai mic frate al cinstei voastre cei mari, spre a norodului rumânesc măngâiare şi, căutând pre dănsa cu înţelegere şi cu dulciaţă sufletească, lăudaţi pre cel în ţroiţă slăvit Dmnezeu şi pre sf(ă)nta maica lui Dmnezeu. Şi cu smerenie vă rog, ce aţi afla greşit, au în cuvinte sau în glasuri, cu d(u)hul blândeaţii îndreptaţi şi pre noi ertării ne învredniciţi, ca şi înşi-vă desăvârşit ertare să luoaţi, că mână păcătoasă şi minte neputincioasă, neînvăţată şi nevreadnică s'au apucat de lucrul cel vreadnic şi lăudat. Deci precum noi am nevoit de l.-am aşezat după putinţă într'acestaş chip, aşà şi cinstea voastră să nu pregetaţi a învăţarea pre câţi le vor pohtì, pentru că înm lţindu-se acest dar de D(u)mnezeu talant, împreună să ne învrednicim şi platei de la D(o)mnul şi a tot stăpânitoriul D(um)zeu, ca să auzim acel fericit glas, carele au zis către sluga aceiia ce luoase doi talanţi, zicând: slugă bună şi credincioasă, spre puţin mi-ai fost credincios, spre mai mult te voi pune; intră în bucuriia D(o)mnului tău. Aceluia să cuvine toată mărirea, slava, lauda, cântarea, mare cuviinţa, puteaoria, stăpânirea, cinstea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiiului şi Sf(ă)ntului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor, amin.

Tuturor preoţilor, smerit şi plecat: Ioan sin Radului Duma Braşovean.

La sfârşit, următoarele stihuri:

Cătră iubitorii de Hs. cântăreţi ai aceştii vlaho-musichii şi cătră celălat pravoslavnic norod a Ţării Rumâneşti.

O, iubitori de Hs., cinstiţi musicotaţi,
Cuvioşilor părinţi şi întru Hs. fraţi.
Pravoslavnice norod, limbă rumânească,
Păzită de Dumnezeu ţară creştinească.
In D(o)mnul să vă bucuraţi prin sfânta cântare,
Cu credinţă, cu nădejde, cu dragoste mare.
Că iată s'au tâlmăcit, spre al vostru folos,
Care cu nevoinţă de pe grecie s'au scos.
Prin cuvinte rumâneşti şi prin glasuri greceşti,
Inima şi sufletul să ţi le 'ndulceşti.
Cântând, slăvind, lăudând pe Dumnezeu cel mare,
Cu dragoste, cu frică, că este Impărat mare.
Şi pre sf(ă)nta Stăpână să o lăudaţi,
Cu tot feliul de cinste slavă mare să-i daţi.
Ca unii Impărătese şi Doamne cereşti,
Impreună cu mulţimea oştilor îngereşti.
Că ia tuturor iaste folositoare mare,
Acoperemânt, scăpare şi nădejde mare.
A sfintelor praznice taină cinstiţi,
Cântând cu înţelegere şi să o proslăviţi.
Pentru care dragoste vă veţi învrednici,
Impărăţie ceriului şi veţi îndulci.
In desfătăciunea raiului in veac odihnindu-vă,
Cu toţi sfinţii împreună şi veselindu-vă.
Luând plata ostenelii voastre însutit,
Pomeniţi-ne şi pre noi carii ne-am ostenit.
Şi marele Dumnezeu să vă dăruiască,
Pace, sănătate întreagă şi să vă spăsească.
Că a lui iaste mărirea, slava şi puterea,
Stăpânirea, cinstea şi toată ţinerea.
Tatălui şi Fiiului şi Duhului celui Sfânt,
Laudă şi cântare în ceriu şi pre pământ.
Acum şi pururea şi in veac făr'de început,
Şi-n vecii vecilor celor fără sfârşit.

Amin !

ȘTIRI NOI DESPRE MACARIE IEROMONAHUL, DASCALUL DE CÂNTĂRI ȘI DIRECTORUL TIPOGRAFIEI DIN MĂNĂSTIREA CĂLDĂRUȘANI

(Vezi Biserica Ortodoxă Română, anul XXXIX No. 8).

II.

Inainte cuvântare[1]) *către cântărețul român, să se bucure în Domnul*[2]).

Podoaba și buna norocire a unui neam vine din paza legilor strămoșești[3]) și din râvna cea cu fierbințeală spre sporirea împodobirii neamului. Pre care aceasta o înțelege nu numai cel pedepsit și învățat ci și cel fără învățătură, ajunge numai să nu fie lipsit de dreapta fireasca socoteală.

Căci legile ca niște izvoară adapă lucrările, înmulțesc și hrănesc acea strânsă legătură a râvnii, de carea spânzură spoirea, lucrează și ajutorează meșteșugurile, care atât de trebuincioase sânt în vieața oamenilor, încât un neam nebăgătoriu de seamă de legile strămoșești[4]) fără dragoste și fără râvnă spre sporirea înpodobirii nemului său, poate să să numească întru adevăr o adunare de dobitoace[5]) necuvântătoare, care cu nedrepte și prefăcute vicleșuguri, întrebuințând netrebnică viiață, să surpă într'adâncul nenorocirii și al pierzării, rămâind totdeauna neîndemânatec în patrioticeasca sporire, hulit de alte neamuri

---

[1]) Un caet de opt foi liniate scrise pe amândouă paginele. Este o copie cu unele modificări a conceptului (Conc.) din care se păstrează numai o parte v. Anexa I, n. 1.

[2]) Conc. adaogă acest titlu deasupra cuvântului *predoslovie*.

[3]) Co. *dumnezeești*.

[4]) scrisese *locului*.

[5]) *de dobitoace* în parantez.

sporite și totdeauna supus celor ce pizmuesc deșteptarea lor.

Pre om Dumnezeu l-au înpodobit cu slavă, cu cuvânt, cu putere, cu înțelepciune și cu toate altele câte alcătuesc sporirea și buna lui norocire; însă lenevirea, nebăgarea de samă, mârșăvia și nesocoteala îl preface într'atâta nesimțire și întunecare încât ce alt poate să să numească fără numai om întru întunerec șăzând, ca întru gâcitură văzând și ca prin perdea privind.[1]

Și aceasta întocmai o am pătimit noi Romanii, neamul cel mai slăvit al lumii oare când, cel mai iscusit și înțelept întru științe, și cel mai puternic și nebiruit întru arme. Iar din nestatorniciia vremilor și a prefacerii norocirilor în multă sumă de ani fiind căzuți în prăpăstiile nesimțirii, de bună voe ne-am lăsat să fim lipsiți întâiu dela cele mai puternice. Că cei ce ne pizmuia pre noi, vrând ca mai cumplit să ne sape căderea, și fără a simți să ne cufunde în desăvârșita neștiință și[2] prostie, ne-au depărtat întâiu dela cărțile și slovile noastre cele strămoșești latinești. Și încă de atunci într'atâtea cursuri de ani am întrebuințat nu numai slovile cele țirilicești slavenești, pre care până în zioa de astăzi le întrebuințăm ci și graiul lor, precum până în zioa de astăzi încă să văd cărțile lor prin bisericile noastre rămase, și hrisoavele încă toate netălmăcite în graiul nostru[3]).

Precum și în cartea cea elinească și în psaltichia cea grecească de când am lepădat pre ale noastre de a puru-

---

[1]. Conc. continuă cu următorul pasagiu închis în parantez: *Vede pre cel trufaș cu măguliri viind ca să-l stăpânească și să-l surpe, și el nesimțind îl ajutorează dându-i și locul său, privește cum îl săgeată, îl rănește și în cea mai de pre urmă îl și omoară, și el neîndemânatec, mârșav, stăpânit de sfială și ca prin gâcitură și prin perdea privind, rămâne totdeauna întru nesimțire.*

[2]. *neștiință și* închis în parantez.

[3]. Conc. continuă: *și mulți din bătrânii noștrii încă trăesc cari mărturisesc că în vremea copilării lor altă carte nu să învăța fără numai cea slovenească.*

rea ne-am îndeletnicit, şi până acum atât protimisim şi şi cartea cea elinească şi psaltcihia cea grecească încât cei mai mulţi după ce învaţă câte puţină elinească să ruşinează nu numai de a grăi şi a scrie româneşte, ci cât poate îşi tăgăduieşte şi neamul şi patriia.

Aşijderea şi cei ce învaţă psaltichie grecească, până în zioa de astăzi să ruşinează nu numai de a cânta Heruvic şi alte româneşte, ci şi Doamne miluieşte de a zice pre limba lui.

De multe ori mulţi râvnitori s'au rădicat cu patrioticească râvnă în multe vremi ca să facă câte ceva în patrioticeasca grăire, spre folosul şi podoaba neamului, dar totdeauna atâtea piedici au stătut, nu numai dela cei din neamul cel trufaş, care totdeauna pândeşte cu mare zavistie sporirea neamului nostru, ci şi dela cei deşărţi din însuş neamul nostru, carii nepricepând scăderea şi ticăloşiia, carea în cea depreurmă însuşi singuri cad, totdeauna stau îndemnători şi ajutători acelora spre rău. Şi aşa dintr'acest feliu de pricini, multe veacuri trecând, sporirea în limba noastră zăcea primejduindu-să în cele mai jalnice suspinuri.

Mulţi şi din psalţii cei desăvârşit din neamul nostru s'au rădicat cu râvnă în vremi, ca să facă câte ceva în limba noastră romaneste, precum fericitul întru pomenire Arsenie ieromonahul Coziianul, Calist protopsaltul sfintei mitropolii a Bucureştilor şi răposatul dascalul Şarban protopsaltul Curţii Domneşti. Carii nu numai Anastasimatariul melos, Stihirariul melos, Heruvicile, Pricesnile toate, Irmoasele toate, Catavasiile şi altele, ci şi partea cea mai multă a Papadichiei o au prefăcut romaneşte cu desăvârşită alcătuire, stând minunaţi dascăli şi alcătuitori vremii lor în cea vechie musichie. Însă una pentru greutatea ce aveà musichiia cea vechie şi al doilea pentru zavistiia, din-

preună cu moartea lor, au murit și ostenelile lor, nefăcându-să nici un spor în patrioticeasca limbă.

Acum în vremile noastre, cu ajutoriul lui Dumnezeu înmulțindu-să dascăli râvnitori din neamul nostru, puternici întru toate învățăturile, desăvârșiți în limba elinească, latinească și slavenească, înpodobiți cu toate științele filosofiei, a bogosloviei, și cu toată dreapta socoteală a tălmăcirii, precum fericiții întru pomenire părinții dascăli Ilarion, Gherondie și Isaac din sfânta mânăstire a Neamțului, și fericitul întru pomenire părintele dascalul Macarie arhimandritul din sfânta monastire Căldorașanii, carii porniți fiind cu aprindere de râvnă patrioticească, toată viiața lor, cu toată iscusința, și dreapta socoteală și-o au cheltuit întru drepte, înființate și nestrămutate tălmăciri, nu puține scripturi bisericești, părintești și iticești lăsând patriei și bisericii, din care unile s'au și tipărit, iar altele încă până acum nu. Cărora vecinică să le fie pomenirea ca unor deșteptători, folositori și mari strălucitori iroi ai neamului nostru.

Și acestora urmând și preacuvioșii părinți dascăli, sfinția sa mult învățatul, părintele dascălul Grigorie arhimandritul Râmniceanul și sfinția sa părintele dascalul Grigorie ierodiaconul, bogoslovul și filosoful, încă din tânăra vârstă, neîncetat să îndeletnicesc întru tâlcuirea a tot feliul de scripturi bisericești, părintești, bogoslovești, iticești și a tot felul de scripturi folositoare, trebuincioase și de nevoe limbii noastre. Dintr'ale cărora cărți, multe s'au dat și în tipar iar cele mai multe din neîndemânarea și nestatorniciia încă sânt nedate, și neîncetat tâlcuesc altele cu aceiași înfocare zioa și noaptea. Cu toate că din cărțile cele bisericești, părintești, bogoslovești, din Cazanii, din Cuvinte și din toate Viețile Sfinților biserica atât s'au înpodobit în limba noastră încât cu toată îndrăzneala putem să ne lăudăm, că pre acestea toate mai cu rându-

ială, mai cu înţelegere şi mai cu îndestulare le avem noi, decât alte limbi vecine. O să dea milostivul Dumnezeu cuviincioasa fierbinţeală patrioţilor, ca mai întâiu de altele să protimisească darea în tipar a cărţilor celor tălmăcite, ca precum alte limbi n'au trebuinţă de cărţi pre alte limbi streine nici noi să nu avem.

Că [1] iată acum cu vrerea milostivului Dumnezeu, din bunavoinţă a proniei sale cei negrăite, rădicând în scaunul arhipăstoriei pe preaosfinţiia sa părintele nostru mitropolit a toată Ungrovlahia chirio, chirio Dionisie, roman dintre fii patriei, blagorodnic cu neamul şi înfocat cu râvna spre folosul şi podoaba neamului, îndată după rădicarea în scaun au aşăzat şcoale, în care să să paradosească ştiinţa grămaticii, a riitoricii, a loghicii, bogosloviia şi toate ştiinţele filosofeşti romaneşte pre graiul limbii noastre. In care şcoale adunându-să mulţime de ucenici, şi de pre afară şi din şcoalele greceşti, care nici un spor nu făcea, cu minunata îndemânare a limbii părinteşti, în puţină vreme atâta spor au făcut în ştiinţele filosofiei, încât mulţime de ucenici romani au eşit desăvârşiţi engineri şi filosofi, care din şcoalele cele greceşti, care cu multă cheltuială a ţării să ţin, nici o dată nu s'au văzut să iasă.

O să dea milostivul Dumnezeu râvnă şi deşteptare patrioţilor, ca mai întâiu de altele să întemeeze aceste şcoale folositoare romaneşti, ca precum alte neamuri n'au trebuinţă de a învăţă ştiinţele pre alte limbi streine, nici noi să nu avem [2].

---

[1]. *Conc.* redactează astfel: *Şi lângă aceastea nu sântem lipsiţi şi de alte cărţi ale ştiinţelor, că din buna voinţă a milostivului Dumnezeu, la anul 1819, cu proniia sa cea negrăită rădicând în scaunul arhipăstoriei pe preaosfinţiia sa părintele mitropolitul chirio chirio Dionisie, cu înfocată râvnă îndată au aşăzat şcoale...*

[2]. Aci se termină fragmentul din manuscriptul conceptului. Restul nu s'a găsit până acum

Și lângă celelalte școale de științe n'au rămas de a nu judecă și de a nu privì preaosfințitul nostru mitropolit cu ochiu ascuțit și așăzarea sfintelor cântări bisericești, care încă din început până acum prin sfintele biserici a patriei romanești, și cei carii știu câte puțin grecește și cei cari nu știu sânt siliți ca să cânte heruvicul, sfânt, sfânt, și cele mai tainice sfinte cântări a sfintei credinței noastre pre limba grecească, fără a înțelege ceia ce cântă nici ei, nici aceia carii îi ascultă pre dânșii.

Deci Preaosfinția sa știindu-mă pre mine smeritul între ieromonahi desăvârșit în cea vechie și în cea noaă musichie, îndestulat de a preface toate cărțile sistimii pre limba patriei, și cu înfierbântată râvnă de a lucra și a mă strădui spre folosul și podoaba neamului, ca unul ce și pe sistima cea vechie nu puține cărți am prefăcut și cântări am alcătuit, chiemându-mă mi-au poruncit ca toate cărțile de psaltichie a sistimii cei noaă să le prefac romanește și să le și paradosesc, sistisindu-mi și școală de musichie romanească.

Insă la această școală privind eu trebuința care au ucenicii de cărți și nelesnirea de a scrie, pentru ca cu statornicie și vecinic să să facă acest lucru folositoriu și de Dumnezeu plăcut, am cerut Preaosfinții sale voe și cheltuială ca să și tipăresc cărțile sistimii pre care le-am alcătuit, care predându-mi-le cu aceiași înfocare de râvnă, am venit aici întru înpărăteasca cetate a Budii, unde toate înlesnirile despre partea tipografiei aflând cu ajutorul milostivului Dumnezeu, și cu toată cheltuiala și blagosloveniia Preaosfinții sale, mai întâiu am făcut glasurile, le-am săpat, le-am vărsat și am început a și tipări, glasurile care să cuvin să fie cu negru, cu negru, iar ftoralele, mărturiile și gorgoanele, care să cade să fie cu roșu, cu roșu, pre hârtie bună și sănătoasă, cu slove tipograficești, nu proaste ci cele mai frumoase, cu iconografiia preosfinții sale, și cu

fieşte ce alt face trebuinţă la o acest feliu de trebuincioasă carte.

Priimeşte dar, o iubite fiiu al patriei, cântăreţule roman, şi toţi iubitorii de neam, cu inbrăţişare, această osârdie a mea care după putere arăt şi voiu arătà spre folosul şi podoaba celor de un neam cu mine şi dinpreună cu osârdiia Anastasimatarul romanesc înpodobit la început cu grămatica, care mai cu înţelegere şi mai lămurit decât pre cea grecească o am alcătuit, înlesnind toate greotăţile şi înpodobindu o cu doaăsprezece scări, încât cu mare lesnire o vei puteà paradosì ucenicilor. Precum şi toată alcătuirea melosului Anastasimatarului, nu mai în jos decât cel grecesc îl vei aflà, ci mai vârtos întru toate mai desăvârşit, mai fără greşală, şi mai înpodobit.

Şi dinpreună cu Anastasimatarul, priimeşte şi Irmologhion, care după făgăduinţă odată le-am pus în tipar. Şi după acestea îndată vei priimi pre rând şi toate celelalte cărţi ale sistimii, pentru ca de acum întru nimic să nu mai aibi trebuinţă de nici o carte care să nu fie pre limba ta, şi pentru ca de acum să protimiseşti mai mult cărţile limbii tale, decât cele pre alte limbi streine.

Nimic dar de acum să nu te ruşinezi, iubitule, de a cântà Doamne strigat-am, heruvice, pricesne, Doamne milueşte şi orice alt pre graiul limbii tale. Nimic să nu te sfieşti de acum de cei ce te sfătuesc pre tine ca să nu întrebuinţezi meşteşugul a toată psaltichia în limba ta, că aceia voesc ca totdeauna să te aibă supus. Aceia pândesc totdeauna ca nu cumva să eşi vreodată din prăpastia nesimţirii şi să te deştepţi din nefolositoriul şi vătămătorul somn, ca totdeauna având trebuinţă de dânşii să te aibă supus întru călcarea picioarelor.

Deci întru nimic nu da ascultare, ci ca de nişte vrăjmaşi a toată norocirea, buna sporire şi fericirea ta, mai vârtos să te întorci. Fie în pace de acum înainte cu toate

taximurile cele turcești și cu toată proforaoa cea țărigrădinească sau mai vârtos adevărul zicând păgânească, și aducându-ți aminte că tu ai fost odată neamul cel mai slăvit al lumii, să te silești mai vârtos ca lipsa, din înțelegerea și puterea ce-ți va da ție milostivul Dumnezeu, dătătorul darurilor și a talanturilor, să o înplinești și tu.

Eu cât despre partea mea făgăduesc că din cât îmi va da milostivul Dumnezeu putere trupului și vedere ochilor, până ce voiu putea vedeà slova cea mai depreurmă, nu voiu încetà lucrând și alcătuind cele ce lipsesc. Iar câte nu voiu ajunge eu a le săvârșì, să nu te lenevești tu, iubitule, de a arătà îndoită osârdie spre a-ți înbogățì neamul tău după putere, ca întru nimic având trebuință de cărțile altor neamuri să să slăvească întru cea dintâiu fericire din care să află căzut, și pentru ca și tu să te numeri în rândul fericiților bărbați, carii cu râvnă spre înpodobirea neamului întra(ceas)tă viiață, cu osârdie și cu răbdare lucrând, și aici pre pământ nume nemuritoriu ș-au lăsat, și acolo în vecinica viiață, ca niște străduitori, cununile nestricăciunii au moștenit.

Intru nimic să nu dai ascultare urătorilor sporirilor tale, clevetitorilor și pizmașilor a toate neamurile de pre fața pământului, turburătorilor și trufașilor, carii pentru trufiia lor, de toate neamurile sânt urâți și ca Jidovii în toată lumea înpărțiți. Că ei de ar vedeà pre cinevà din neamul nostru, cu învățătura lui Socrat, cu bogosloviia lui Ioan și cu buna grăire a lui Zlatoust nu să rușinează de a-i lipi mii de hule și de clevetiri.

Când s'au început în București a să paradosì științele filosofiei, bogosloviia și loghica pre limba noastră, să vedea cu cetile adunându-să urătorii neamului, și în toate zilele întrarmați, cu limbi pline de otravă, ca să facă priciri și turburări, voind ca și pre învățători să supere, și pre ucenici să-i slăbească și să-i surpe din osârdiia învă-

ţaturii ce aveâ, şi cu acestea nici într'un chip neputând a întuneca lumina, nu să ruşina prea înrăotăţiţii şi vicleniî de a lipi noaptea pre păreţi hârtii cu lătrări ca de câini turbaţi, în care îşi arăta toată urăciunea, pizma şi toate cele ce hrăniia în vistieriile inimii lor asupra neamului şi asupra stăpânitorilor şi pricinuitorilor acestui folos, şi asupra învăţătorilor, fără a să sfii trufaşii, fără a să ruşinà sau a să teme de Dumnezeu, şi cu aceastea să desplesnea în inimile lor, ca şi beşica, care să face pre apă din spumă.

Iar pentru psaltichie de ar fi cineva din neamul nostru cu meşteşugul şi cu iscusinţa lui Orfevs, şi de ar aveà glasul nu al lui Cucuzel, ci al arhanghelului Gavriil, numai pentru că ieste Român, nu să poate de a nu-i ţese şi a nu-i înpleti mii de defăimări. Iar din neamul lor de ar cântà cineva capreşte, de ar răgi ca boii, de ar fi cel mai ticălos şi de n'ar putea numărà glasurile bine în meşteşug, pentru că ieste de neamul lor, totdeauna îl numesc desăvârşit, şi în glas nu mai în jos decât Cucuzel.

Am văzut om din urătorii neamului nostru, care arătând că ieste păstoriu, erà lup înbrăcat în piele de oae, care atât urîia sporirea noastră, încât alt nimic nu făceà zioa şi noaptea, fără numai a chitì şi a înpletì noaă aflări pentru ca să poată a înpiedicà orice sporire a neamului, şi ticălos fiind şi neputând a face vre-o scădere după răotatea ce aveà, izbucnea cele ce hrănia în inima lui, cu atâtea hule şi defăimări, încât făceà spume la gură, ca şi câinii când turbează, şi m'am înspăimântat de atâta răotate.

Am văzut om dintr'acel neam atât de deşart şi viclean, încât neştiind ce va să zică filosofiia, să trufiia singur lăudându-să pre sine, că ieste cel mai întâiu filosof al lumii, şi nefiind bogoslov nici ca un vizitiu de ai ţării noastre, fără a să ruşinà să trufiia că nu iaste mai în jos decât Sfinţii Apostoli, şi m'am înspăimântat de atâta trufie şi deşărtăciune. Şi fiind cel mai spurcat cu sufle-

tul şi mai viclean cu inima, încă din vieaţă voia să să aşaze în numărul celor mai slăviţi sfinţi, carii sânt în ceriuri, şi m'am cutremurat de atâta trufie şi deşărtăciune. Şi nefiind psalt nici cât un pândar de ai ţării noastre nu să ruşina de a să făli cu atâta trufie singur lăudându-să că numai el unul au mai rămas dintre psalţii cei mai slăviţi ai lumii, care cu înrăotăţită patimă, şi cu mii de vicleşuguri şi minciuni în tot chipul voia să întunece adevărul şi să-mi ţească toate înprotivirile pentru ca să nu-mi pociu săvârşi bunul scopos al tipăririi. Îi arătam cu cuvântul cât de înalt, cât de cu desăvârşire, cât de cu îndemânare şi cât de lesnicioasă aflare, şi cu toată întregimea iaste meşteşugul care să lucrează cu alcătuirea sistimii ceii noaă, şi cum că el iaste cu totul neîmpărtăşit psaltichiei, ca unul ce nu poate a face judecată şi alegere dela un glas la altul, şi el cât putea îşi închidea ochii ca să nu vază lumina, şi-şi ascuţea limba şi spre mai multe defăimări, şi m'am cutremurat de atâta răotate.

Voiam să mă arăt folositoriu şi Sârbilor cu prefacerea Anastasimatarului pe noa sistimă în slavenie, şi să-l şi paradosesc, săzând fără treabă, şi el privind sporul care începuse a să face, cu înturbată răotate, pre toţi cei ce învăţa i-au înpiedicat, ca nu cumva şi Sârbii făcând vreun spor, să nu ajungă treaba să nu mai aibă trebuinţă de dânşi şi nu numai aceastea ci şi toate mişcările mele, cu toţi cei de neamul lui pândindu-le, cu înturbată răotate, toate chipurile făcea ca să-mi strice, şi pre tipografi sfătuindu-i cele înprotivă, pentru ca să nu pociu tipări, şi pre cei ce voia să ajute la tipărire înpiedicându-i, şi în scurt toate chipurile răotăţii printr'ascuns le lucra pentru ca nici într'un chip să nu pociu a tipări.

Şi poate nici aşi fi putut, deaca numai un suflet iubitoriu de Hristos nu m'ar fi ajutat, slăvitul între cei cinstiţi, Domni a sa Domnul Atanasie Grabovschi, pre carele

întru toate avându-l ajutătoriu, osârduitoriu și de binefăcătoriu, pre toate cursele și răotățile lui le-au stricat ca pânzele cele de păianjăn. Și așà cu ajutorul lui Dumnezeu, cu blagosloveniia Preaosfinții sale părintelui mitropolit și prin toată osârdiia Domnului Atanasie Grabovschi, căruia vecinică să-i fie aducerea aminte am și tipărit Anastasimatarul și Irmologhion, rămâind rușinat urâtoriul neamului nostru dinpreună cu toți cei de un neam cu dânsul.

Și aceste toate răotăți pătimind eu, iubitule, dela urâtorii neamului nostru, am cunoscut tot adevărul, că pentru acest feliu de înviclenite răotăți sânt urâți de toate neamurile evropienești și slavenești, încât nici prieteșugul, nici însoțirea, nici graiul lor, nici într'un chip nu-l poftesc, ci toți să întorc îngrețoșându-să de dânșii, ca de neamul cel trufaș și turburătoriu.

Numai noi Romanii până în zioa de astăzi tot întru întunecoasa pâclă a nesimțirii și a prostimii zăcând stăm cu brațile deschise totdeauna de a-i cuprinde, a-i protimisi, a-i crește, a i slăvi și a-i înălță, pentru ca cu ale noastre ei să crească și să să slăvească, și noi să ne micșorăm și totdeauna să ne stăpânim de dânșii, neputând a simți răotatea lor, ca unii ce totdeauna sântem zăcând în blestemata și mârșava nesimțire și sfială. Și putând noi a sporì în limba noastră în scurtă vreme întru toate științele cât și toate neamurile evropienești, înpilați și înfrânați fiind de răotatea lor, nu îndrăznim a ne deștepta cu cuviincioasa și lăudata îndrăzneală.

Pentru aceasta dar, o iubitule cântăreț roman, de acum fă-te adevărat slăvit Roman, viteaz și cu râvna și cu fapta, fă-te iubitoriu de neam folositoriu patriei, și nici într'un chip nu mai priimì a te legà de necinstita sfială a nesimțirii. De acum nu te mai rușinà de a întrebuința toată musichia pre graiul limbii tale, nu te mai rușinà de a zice Doamne miluește pre limba ta, ci mai vârtos silește-te zioa

și noaptea, ca după putere și tu să alcătuești lipsa ce vei puteà, privind totdeauna folosul, sporirea și podoaba slăvitului tău neam fără a-ți mai întoarce privirea la sfiiala, neîndrăzneala și ticăloșiia ce ai zăcut până acum.

Că pentru acestea toate nu puțină deșteptare ne-au dat noaă și cinstiții Romani de Machedoniia, carii să află lăcuitori în cinstitul oraș al Pestii, că pentru trufiia și răotățile lor ne mai putându-i suferì, cu poruncă înpărătească i-au depărtat din însoțietatea lor, ne mai priimind nici un lexis de a să cânta sau a să cetì pre limba lor în biserică, ci mai vârtos întru toate să depărtează de dânșii, precum și toate celelalte neamuri ale Evropii.

O să deà milostivul Dumnezeu această deșteptare și la tot neamul nostru, ca întru toate științele silindu-să a face cuviincioasa sporire, de nimic al limbii lor să nu mai aibă trebuință, ci întru toate să să depărteze de dânșii, precum și preacinstiții Romani de Machedoniia, și toate celelalte neamuri evropienești. Iar tu, iubitule, fii sănătos, silindu-te, întru toate sperînd și rugându-te pentru ertarea păcatelor celui ce iaste

al dragostii sporirii tale într'amândoaă fericirile sufletești și trupești fierbinte rugătoriu și râvnitoriu

Macarie Ieromonah Portarie,
alcătuitoriul psaltichiei romanești.

(Va urma).

Diac. Nic. M. Popescu.

CEI MAI DE SEAMĂ INIMICI AI BISERICII.

—

CONFERINȚĂ

Ținută la aniversarea a 43 ani dela înființarea Seminarului Nifon Mitropolitul în ziua de 19 Noembrie 1915.[1])

Inalt Prea Sfinţiţi Părinţi,
Domnule Ministru,
Domnilor Epitropi,
Onoraţi Colegi şi
Iubiţi Elevi,

In luna Iunie anul acesta s'au împlinit 30 ani de când, cu un certificat de absolvirea Seminarului de gradul I-iu, am păşit pragul acestei şcoli.

De atunci am trecut prin multe şi grele încercări. Totuş, un moment măcar din vieaţa mea n'am şovăit în credinţă şi Dumnezeu mi-a ajutat ca să dobândesc ce mi-a fost mai scump şi mai drag pe lume—*preoţia*—. Intr'însa, am fost chiemat apoi, de autorităţile superioare în drept, la onoruri şi însărcinări de distincţiune.

Ca protoiereu, ca membru în Consistoriul spiritual şi în cel Superior Bisericesc şi mai în urmă ca dascăl de ştiinţele religioase, am întâlnit şi cunoscut pe mulţi din inimicii Bisericii, fapt care m'a determinat ca pentru astăzi să vorbesc despre unii dintr'înşii şi anume *despre cei mai de seamă inimici ai Bisericii.*

---

[1]) De faţă au fost în afară de Domnii Epitropi, Domnii Profesori şi elevii şcoalei I.I. P.P. S.S. Mitropoliţi, Conon Primatul României şi Pimen al Moldovei, Domnul Ministru de Culte Ioan G. Duca, P. S. Episcop de Argeş Calist, P. S. Evghenie H. Piteşteanu; D-nul Administrator al Cassei Bisericii P. Garboviceanu, D-l Secretar General I. Simionescu, D-nii Inspectori I. Valaori, M. Brătilă, G. G. Vântu, Gh. Arghirescu şi alte persoane de distincţie.

Chestiunea interesează și folosește și de aceia cu tot respectul, vă rog, să binevoiți, a 'mi acordă cuvenita atențiune.

Inalți și Distinși Auditori,

Biserica Creștină este zidită de Domnul pe credința mărturisită de Sf. Apostoli *«că el este Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu»* și cu această credință înarmată, se susține ea până la sfârșitul veacurilor. In Biserică se găsesc rezumate vieața lui Iisus, a Sf. Sale Maice și a tuturor Sfinților celor bine plăcuți Domnului. De ori ce vieață activă, cum a fost în speță vieața Bisericii Creștine, se află legat un caracter, care stă în cazul nostru *în luptă.* Vieața în adevăr este mișcare și se știe că ori ce mișcare întâlnește în cale piedici, prin urmare vrăjmași, pe cari ea trebue să'i învingă, dacă nu vreă să fie învinsă.

Acum, dacă ne aruncăm privirea asupra vieței de pe pământ a Domnului nostru Iisus Hristos vedem că el s'a găsit în fața a trei protivnici mai de seamă, protivnici cari și azi se ridică amenițători asupra Bisericii și slujitorilor ei.

Primul, care pare că a avut înrâuire asupra lui, în cele trei zile ale patimei și morței sale, a fost *forța brutală.* Al doilea protivnic, care s'a crezut înjosit și insultat de el, a fost *cugetarea omenească.* Și în fine al treilea pe care l-a combătut în adevăr, ori unde l-a întâlnit, au fost *patimile.*

Acești trei inimici ai lui Hristos au fost și sunt și azi cei mai de seamă inimici ai Bisericii Sale.

Forța se pornește adesea cu nedreptate asupra Bisericii și asupra slujitorilor ei; *cugetarea* tinde a o sfâșiă prin tot felul de rătăciri și *patimile* o primejduesc prin scandalele și neorânduelile proprielor săi fii.

Martori triști, adesea descurajați, nu știm ce trebue să credem despre aceste încercări ale inimicilor Bisericii și totuși rămânem întăriți cu nădejdea în rezultatul final care va fi o victorie desăvârșită asupra tuturor inimicilor Săi,

Să studiem dar această chestiune mai cu amănuntul.

Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos, după înălțarea Sa la cer, următor făgăduelei date Sf. Săi Apostoli și Ucenici, le-a trimis pe Mângâitorul, Duhul adevărului,

carele dela Tatăl purcede, spre a-i însufleţi şi întări. Îndată după pogorîrea Duhului Sfânt asupra lor, Apostolii s'au răspândit în lume, propoveduind Creştinismul.

Nişte oameni simpli, necunoscuţi, ei vorbesc poporului şi aduc în sânul Creştinismului mii.

Străbat lumea şi convertesc popoarele numai cu arma cuvântului primită dela Domnul şi Invăţătorul lumii şi apăraţi de scutul cel tare al credinţei şi de platoşa de nepătruns a dragostei şi a sfinţeniei.

Ce erau aceştia deci ca să vie să atace credinţele vechi şi să forţeze chiar Împărăţia Romană, care stăpâneà lumea întreagă.

Să ascultăm istoria, care ne dă răspunsul la această întrebare.

Forţa pentru prima oară se găseşte în faţa Bisericii în timpul persecuţiunilor pornite împotriva ei din ordinul Împăraţilor Romani. Forţa se numeà Nerone; iar Biserica prin câţivà necunoscuţi, chemaţi de Domnul, se numeà Apostoli.

Nerone puteà să dispue după voie de mai multe milioane de oameni, pe când Biserica nu erà ascultată decât de vre o câţivà Discipoli, în mare parte femei şi copii.

Nu ştii ce trebue să crezi, la lupta aceasta nepotrivită, şi totuş forţa a fost învinsă.

Sf. Ap. Petru şi Pavel sunt conduşi la munci grozave şi apoi ucişi. Unul, Apostolul neamurilor, tăiat de sabie şi celălalt, Petru, răstignit cu capul în jos, din smerenie pentru Domnul şi Stăpânul său.

Discipolii Apostolilor sunt prinşi, puşi în fiare, striviţi de lovituri, unşi cu răşină şi smoală şi aprinşi ca torţe spre a luminà grădinile publice. Aceste lumini stranii şi înfricoşate sunt afirmarea existenţei Bisericii, răsărind din leagănul său, tânără, puternică, neînvinsă, cum este încă, cum va fi deapururea. Da, Biserica este de nebiruit, pentrucă ea aduce în luptă elemente de biruinţă necunoscute până atunci.

Forţa în adevăr fusese pună atunci singurul mijloc de a biruì.

Până atuncea stăpânirea sufletelor erà în mâna celor mari, de acum înainte va fi în mâna celor mici. Până atuncea dreptatea erà călăul, de acum înainte va fi marti-

rul. Călăi și martiri, unii orbitori de lumină, alții părând puternici un minut, dar asvârliți îndată în întunecimi sângeroase.

Și ce au devenit aceștia toți? Să cercetăm. Pe Nerone să-l căutăm în palatul său poleit și în grădinile lui feerice; iar pe Sf. Apostoli să-i căutăm în închisorile lor.

Și vom găsi, că puternicul Nerone n'a lăsat din vieața lui de cât un nume care rezumă cruzimea, incestul, paricidul și toate crimele, și că neputincioșii Apostoli, prin predica și întreaga lor activitate apostolică, au asigurat trăinicia Bisericii până la finele veacurilor.

La mormintele Sf. Apostoli aleargă lumea de pretutindenea, pe când spectrul lui Nerone respinge și inspăimântă pe curioșii cari vin să viziteze sfărămăturile fostei sale locuințe.

Sf. Apostoli trăesc încă în Biserică, unde sunt venerați și onorați, pe când Nerone este sacrificat în fiecare zi de blestemele generale, vestejit și dezonorat când încearcă să retrăiască în persoana vre-unui tiran pironit de stâlpul infamiei de către Istorie, care-l arată popoarelor ca o amenințare și stăpânitorilor ca o lecție fulgerătoare. El a voit să se înalțe și a căzut. Ca Nerone reprezentând forța au mai fost și alți Impărați cari au făcut uz de forță spre a nimici Biserica. Toți aceștia și toți aceia cari s'au purtat ca dânșii cu Biserica, sunt adevărații calăi, cari o izbesc în față fără scrupul și remușcare.

Asemenea lor au mai fost și sunt toți aceia cari o lovesc pe sub ascuns.

Aceștia înainte de a o pălmuì își înmânușează mâinile lor necurate și după ce o vând, vin să o sărute întocmai ca Iuda și să'i împărțească haina; iar când ea este pe cruce, ei se rușinează dar nu se pocăesc.

Cum a rezistat și cum a biruit Biserica în lupta cu toți puternicii și înșelătorii aceștia? La această întrebare răspund: Biserica în luptă cu toți aceștia a făcut întocmai ca Sfinții Apostoli. A opus o slăbiciune și a sfârșit prin o complectă biruință.

Inimicii se reped cu toții, ei se unesc, se armează, se grăbesc cu atacul. Ajunși înaintea Bisericii, ei se miră că o găsesc neapărată. Stau la îndoială un moment, dar în

curând sub inboldul lașităței lor, ei o calcă în picioare, o covârșesc de lovituri și văzând atâta lipsă de apărare se bucură de triumful lor.

Frumoasă izbândă, în adevăr, căci ei lovesc și biruesc nu pe ori și cine, ci pe însăși mama lor și o mamă, când copiii săi denaturați o lovesc nu știe decât să'și acopere fața și să cadă în genuchi.

Frumoasă biruință, dar numai de scurtă durată,

In acest interval scurt, spiritele slabe șovăesc, inimile fricoase tremură, numărul necredincioșilor se mărește și strigătul sinistru se aude în mulțime *«s'a isprăvit cu Biserica.»* Se publică dar sfârșitul Bisericii și pentru ce?

Pentrucă forța brutală a înscris în istorie o pagină mai mult; pentrucă lăcomia și ambiția s'a deslănțuit cu furie. pentrucă Biserica a afirmat încă odată dreptul și adevărul în lume; pentrucă mucenia s'a dat drept cunună la o bună seamă de creștini. Dar prin acestea numai sfârșitul Bisericii nu se dobândește. Din potrivă, prin ele se descoperă mai mult gloria Bisericii și biruința sa.

Și ce au devenit aceia cari îi cântau sfârșitul? Unde sunt cei cari credeau că au îngropat-o pe vecie?

Unii au murit de mânia pe care le-a pricinuit-o o înviere declarată imposibilă. Alții aduși la adevăr și dreptate de timpul care naște gândiri serioase, au întins o mână binevoitoare Bisericii. Și ea numai decât, ca o mamă bună primește și îmbrățișază pe toți. Uitând tot răul, ea dă curs dragostii sale, aduce la o nouă vieață pe cei dezgustați și decepționați și aplecându-se cu iubire asupra celui desnădăjduit, îl sărută cu drag și-l sfătuește ca să'și păstreze sufletul său și să rămâe la sînul său, spre a dobândi răsplata vieței de veci. In această atitudine a ei, ea se arată chiar dușmanilor puternică și de neinvins. De la prima persecuțiune pornită în contra sa și până astăzi, spectacolul nu s'a schimbat și nici omul nici Dumnezeu nu obosesc.

Omul ridică arma asupra Bisericii și o jertfește, Dumnezeu o înalță îndată la locul său de onoare. Crucificarea abia s'a terminat și omul se retrage mulțumit dela locul său, când Biserica însângerată încă, și-a și dezlegat mâinile și picioarele, și-a și luat crucea pe umerii săi și așteptând pre om îi zice surâzând: «Mă recunoști?»

Astfel trăeşte ea prigonită şi cu toate acestea răspândită pretutindenea, cinstită şi iubită în tot locul. Ciudată soartă negreşit, dar totuşi fără egal ca valoare şi ca glorie.

Inarmată cu slăbiciunea sa, ea îşi aşteaptă inimicul care de altminterea nu întârzie. Este adsea doborîtă de el, sângele său ii dă însă o tinereţe nouă şi strălucitoare; iar vestmintele ce i se zmulg, se înlocuiesc îndată cu o podoabă şi mai frumoasă.

Inimicul înspăimântat de această streină vedere, se ascunde tot mai afund, căci a zărit în neizbânda sa mânia lui Dumnezeu.

Forţa e măturată ca pleava, oastea satanii e risipită; iar pe pământul curăţit de miazme se aud glasuri sonore zicând: *«Hristos şi Biserica sa sunt biruitorii»*.

Biserica deci, în totdeauna are cuvânt asupra forţei şi o birueşte prin slăbiciunea sa. Dar ea învinge şi cugetarea care se răzvrăteşte împotrivaei.

Dumnezeu a dat lumii o sumă de adevăruri înalte pe cari le-a încredinţat Bisericii ca pe un sfânt depozit.

Această sarcină impune Bisericii două obligaţiuni mai de seamă. Prima este de a păstră neatins acest depozit ce i s'a dat în pază şi a doua, de a'l transmite neschimbat poporului. Adevărul e lumină şi lumina nu trebue să fie pusă sub obroc, ci în sfeşnic, ca să lumineze tuturor. Lumina trebue să împrăştie raze în jurul său, să inunde totul cu strălucirea sa.

Aceste două obligaţiuni, Biserica şi le îndeplineşte faţă de toţi. Sentinelă veşnic deşteaptă, ea stă în picioare zi şi noapte lângă comoara ei şi când duşmanul se apropie, îi strigă: *Opreşte-te, e a lui Dumnezeu, nu te atinge de ea.*

Spiritul omenesc însă, cată să o spunem, e un duşman periculos, pândeşte adevărul păstrat cu sfinţenie de Biserică şi caută prilej ca să'l vatăme.

Doritor de noutăţi şi schimbăcios cum este el din fire, spiritul omenesc se irită în faţa statorniciei Bisericii. El se ridică cu mustrări asupra Bisericii şi îi atacă imobilitatea în care stărueşte ea ca o izolare benevolă şi periculoasă. El cere dogmele pe cari Biserica le apără ca pe nişte taine date ei în pază, spre a le despuià de ideile învechite, cari nu mai îndestulează lumea, şi a le prezentà apoi reîntinerite.

Așâ au vorbit Arie, Machedonie, Eutihie, Nestorie, Pelaghie și toți ereticii, shismaticii și reformații.

Sf. Ap. Pavel intervine însă și zice Bisericii prin Timoteu: *«Păzește lucrul cel bun încredințat ție, depărtându-te de vorbirile deșarte, cele spurcate și de cuvintele cele protivnice ale științei celei cu nume mincinoase, cu cari unii lăudându-se, în credință au rătăcit».*[1])

Da, adaogă marele său admirator și comentator, Sf. Ioan Gură de Aur, *«căci lucrurile nu rămân aci, o noutate produce alta și rătăcirea e fără sfârșit, când începi să te rătăcești»*. Norma de credință, e nestrămutată și nu se schimbă niciodată și de aceea Biserica care face profesia ei, nu trebue să învețe decât ceeace a primit. Erezia din potrivă, dacă a început să inoveze, inovează mereu.

Și apoi, cum poate cinevă ca să schimbe, sau cum îndrăsnește ca să încerce îngăduiri de doctrine? Oare acest cinevă este Stăpânul? Oare adevărul acesta încredințat Bisericii este un produs omenesc? Nu. Adevărul vine dela Dumnezeu și aparține numai lui Dumnezeu. Biserica nu face altcevă decât să-l păstreze și e de mirare că rătăciții îndrăsnesc a'l cere ca să-l acomodeze cu timpul, cu evoluțiunile spiritului, cu moravurile epocei și cu geniul unui popor?

Și cu toate acestea spiritul omenesc se încearcă a face acestea și vrea cu ori ce preț ca să falsifice opera lui Dumnezeu.

Dar nu, pământul se va clătină pe temelia sa, împerecherile vor distruge lumea, Biserica însă, o rază din lumina ei cea dumnezeească nu va jertfi, căci scris este: *«Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele mele nu vor trece»*

Totuși cugetarea născocește mereu și adesea face ca națiuni întregi să părăsească Biserica, care simte o mare durere la pierderea fiilor săi, pe cari ea i-a născut și crescut la piciorul crucii.

Biserica suferă din toate acestea, dar nu va cedă nimic din comoara dată ei de Domnul.

Sf. Ap. Pavel intervine în această chestiune și spune

[1]) I. Tim VI, 20.

«*Că se cade să fie și erezuri între voi, ca cei lămuriți să fie arătați între voi.*» Aceasta pentrucă urmarea va fi spre gloria lui Dumnezeu, spre cinstea Bisericii și spre lauda fiilor săi. Fără dezbinări și fără erezuri, încercarea, acest semn cu care Domnul nostru Iisus Hristos însemnă sufletele ce-i sunt supuse și pe cari vreà să le facă demne de el, lipsește cu desăvârșire. Un popor mare e de sigur o frumoasă coroană pentru Biserică și numai Dumnezeu știe ce se petrece în ea, când una din aceste coroane cade de pe fruntea sa.

Biserica cea adevărată însă din toate acestea suferă, dar nu este biruită. Ea rămâne credincioasă cuvântului Mântuitorului nostru, își păstrează încă cu tărie doctrina și tradițiunea sfântă, așà precum i s'a predat de Domnul și predicat de Sf. Apostoli. Conștiința Bisericei a rămas curată, pentrucă onoarea ei erà recunoscută și pentrucă adevărul nu s'a jertfit. Conștiința ascultărei de Domnul, onoarea cu care se păstrează doctrina ce i s'a încredințat și adevărul mărturisit sunt cele trei puncte după care se judecă biruința Bisericii. Nimic în lume nu prețuește cât adevărul, onoarea și conștiința.

Biserica înarmată cu credința și ajutată de aceste trei mari bunuri a biruit și va birui toate rătăcirile spiritului și ale cugetărei omenești, după cum prin sfințenie învinge patimile, acest al treilea inimic al ei.

* * *

Dușmanii cei mai de seamă ai Bisericii nu sunt numai aceia pe cari i-am văzut luptând până aci. Și totuși la ce lupte n'am asistat? Erà negreșit foarte crud pentru Biserică să-și vadă fiii decimați de persecuții și mai crud încă, când s'au ridicat ereticii, căci ei au smuls, retrăgându-se cu violență, o parte din măruntaele sale. Totuși ranele persecutorilor au onorat-o și de și mișcată foarte mult la ridicarea furtunei rătăcirilor, ei au ieșit din sânul său ca niște sucuri viciate cari o împovărau, și aceasta au consolat-o.

Dar fiii săi, dar cei cari au continuat ca să trăiască sub ocrotirea ei, să primească hrana sa, aceia a căror copilărie ea a păzit-o ca pre o comoară, aceia pe cari în

încrederea sa, ea îi consacră purtători ai cuvântului, ai doctrinei şi iubirei sale?

Aceştia în adevăr supun Biserica la cea mai grozavă încercare, pentrucă ei caută să o înjosească şi s'o necinstească prin patimile lor. De ce am ascunde această rană pe care Biserica o poartă în sînul său?

Biserica este una, sfântă, sobornicească şi apostolească. In ea se află credinţa părinţilor noştri, credinţa noastră şi tot în ea va fi credinţa generaţiilor viitoare. Scandalele totuşi nu lipsesc din Biserică şi parabola din Sf. Evanghelie cu grâul şi neghinele ne întăreşte afirmaţiunea cu prisosinţă.

Această parabolă descrie întreg adevărul şi deci să nu ne mai mirăm că sunt în Biserică slăbiciuni, greşeli şi scandaluri, ci să căutăm a le stinjenì şi îndreptà.

Dumnezeu este un Părinte bun. El e de o potrivă cel care plouă peste cei buni şi peste cei răi şi acela a cărui rouă nu deosibeşte câmpul drepţilor de câmpul păcătoşilor, şi al căruia soare n'are raze diferite de căldură şi de producţiune.

Creaţiunea este o masă în totdeauna încărcată de bucate gustoase şi toţi suntem primiţi la ea. Unii oaspeţi mulţumiţi de bunurile ce le sunt date din belşug, se supără uneori contra acelora, cari nu găsesc un cuvânt de recunoştinţă pentru Stăpânul mesei. Ei se supără mai ales când îi aud blestemând mâna ce-i hrăneşte. Acei unii sunt grâul şi aceşti alţii sunt neghinele. Se adevereşte deci cuvântul Sf. Evangheliii, că până la ziua secerişului, iarba rea va creşte cu grâul în ogorul Tatălui.

Tot astfel în sânul Bisericii, care exprimă acest câmp abundent, drepţii se vor amestecà cu păcătoşii. Şi cine ştie de nu va fi dat acestora ca să întreacă pe ceilalţi? Cine ştie dacă nu vor venì timpuri de întinsă dezertare?

Atunci la sigur abià se vor auzì câtevà glasuri care să apere drepturile Bisericii.

Insă nici atunci, nici în aceste vremuri de plâns, patimile nu vor biruì Biserica, căreea Dumnezeu îi va da strălucite şi mari compensaţiuni. Preoţimea va cumpănì bine lucrurile, aşà ca dreptatea şi adevărul să biruiască greşalele poporului şi Biserica va privì cu mândrie la slujitorii săi în vrednicia apărărei ce'i fac.

In acest chip, când torentul patimilor face erupţiunea, şi când cu otrava sa acest torent se revarsă pretutindeni, când în locul lui Hristos se va ridicà lumea cu toate păcatele ei, şi când crucea se va transformà din nou în rug, atuncea se va arătà şi puterea lui Dumnezeu, care după cuvântul Sf. Apostol Pavel, va alege pe acei ce mărturisesc numele său. Atunci se va alege grâul din neghină; cu el se va întărì Biserica Domnului, iar neghinele se vor arde.

Poate să fie puţini la număr, vor zice unii, poate să fie şi numai unul, zic eu şi va fi de ajuns. Preotul ignorat de toţi, trăind liniştit în obscuritatea în care e aruncat de puternici şi pătimaşi, ştiind bine că este, după cuvântul Mântuitorului, sarea pământului, va şti să'şi facă datoria, şi este îndatorat ca să şi-o facă cu toată conştiinţa.

Dumnezeu atuncea vizitindu şi opera mâinilor Sale, va trece indiferent pe dinaintea palatelor celor mări şi pe dinaintea locuinţei înţelepţilor şi a celor bogaţi. El nu se va oprì în faţa producţiunilor spiritului omenesc cari te pun în mirare. Incercările minunate ale geniului îl vor lăsà nepăsător şi trecând pe lângă toate aceste minunăţii se va îndreptà spre casa săracă a preotului, spre sălaşul slujitorului Său. Iată de ce misiunea preoţească impune atâtea sarcini grele celor ce intră într'însa.

Se va îndreptà apoi spre toţi aceia, cari au rămas grâul ţarinei Sale şi'i va contemplà în simplitatea şi în nevinovăţia lor.

Iată de ce se limitează răsplata şi iată pentru ce Biserica biruеşte totdeauna.

Un suflet simplu şi drept ca adevărul, curat ca lumina, adesea îl găsim în omul smerit, şi de aceea Dumnezeu îl priveşte cu atenţiune şi nu-l lasă ca să cadă. Curăţenia sufletească a acestor puţini, dă putinţa ca Dumnezeu să se întrevadă ca într'o oglindă într'însa.

Dumnezeu se vede tronând în sufletele acestora şi'i place ca să mai steà cu ei. Işi face a uità de restul lumei, de neghine, de toţi cei ce strigă nebuneşte, de neorânduelile lor cari trebuesc pedepsite şi de tot lucrul rău şi împotrivitor Bisericii sale. Privirea pe care o are înaintea ochilor îl despăgubeşte de tot răul adus Bisericii. In faţa unei nevinovăţii aşà de curată, el nu se mai gândeşte la

nelegiuirile ce se comit în prezența unei atât de culpabile nepăsări, el uită lăcomiile și egoizmul.

Atâta dreptate îl mângâie de atâtea înșelăciuni, atâta smerenie de atâtea trufii și fasturi, atâta iubire de atâta indiferență.

In timpul acesta lumea, mereu nepăsătoare de soarta ei, își continuă drumul și mai târziu, uneori după secole, Domnul nostru Iisus Hristos revărsându-și din marea sa iubire asupra creaturilor sale, lumea se mântuește, grație acestei iubiri dumnezeești, provocată de meritele vreunui creştin simplu, al cărui nume este uitat și a cărui țărână se odihneşte în liniște la umbra vreunei bisericuțe. *Un sfânt!* Această producere gingașă a virtuției n'a încetat niciodată în Biserică și prin ea Biserica în totdeauna a biruit patimile.

Am luat drept pildă pe un biet creștin nebăgat în seamă, dar să nu uităm că sfinții se ridică pretutindenea.

Tot omul poate fi sfânt; un copil, un om în vârstă, fie el preot, lucrător, soldat, rege, păstor, o copilă, o tânără și o bătrână, totul am zis, un suflet curat, sau un suflet criminal.

Biserica numără mulți sfinți în sînul său, drept pildă pentru vieața noastră, dar poate să aibă numai unul și tot ar fi de ajuns. Numai un sfânt dacă ar aveà și tot este o demonstrare a înaltelor și sublimelor învățături ale Bisericii. Este o ridicare măreață contra pretinsei slăbiciuni omenești; este o dovadă fără zdruncin că Biserica produce și aceasta o face biruitoare și o arată sfântă, așà precum a fost ea întotdeauua.

Biserica este sfântă pentrucă numai ea poate să producă sfinți și pentrucă însuși Domnul a sfințit-o.

Apostolii, mucenicii, mărturisitorii și pusnicii sunt luceferii cari luminează în adevăr lumea cu înaltele pilde ce ne-a dat în vieața lor.

Prin urmare, aceasta este Biserica, totdeauna biruitoare a inimicilor săi.

Ce încurajare și ce tărie pentru preoțime, mai mult angajată decât simplul credincios, în aceste lupte! Cât de mândru trebue să fie preotul că suferă împreună cu această Mamă nemuritoare și invincibilă și cât de mare trebue să fie silința lui spre a produce bucurie, mângâere și

înălţarea ei. Da, *este podoaba sa cea mai frumoasă*, zice Sf. Grigorie Teologul, *este cinstea şi coroana Bisericii*, zic alţi sf. Părinţi.

Aşâ fiind lucrul, preoţimea de azi, ca şi cea care va urmà, are îndatorirea de a se interesà de Biserica Domnului din toată inima, să cugete cu ea şi să trăiască din vieaţa sa. Are îndatorire de a continuà această mare şi unică misiune cu tot devotamentul cuvenit.

In mintea preotului demn, modest şi tare în slăbiciunea lui, forţa va capitulà, fie că ea persecută pe faţă, fie că se dedă la hărţueli nedemne. Inaintea credinţei sale şi a tăriei credinţelor sale, mai mult încă decât înaintea ştiinţei, spiritele răzvrătite vor înclinà şi preotul simplu va aveà la picioarele sale mai mulţi necredincioşi întorşi la dreapta credinţă decât cei mai elocvenţi apologeţi.

In sfârşit, sfinţenia vieţei sale va ţine conrupţia la distanţă, sau o va împedicà să crească. Cu cumpătarea sa, el va condamnà sensualismul, cu smerenia sa, el va da lecţie trufiei, cu caritatea sa, va arătà că fericirea nu stă în plăcerile trecătoare şi atât de înşelătoare.

Pentru preot ca şi pentru Biserică deci, a trăì însemnează a luptà; iar a luptà însemnează a învinge. Preotul, prin urmare, nu poate să fie liniştit şi nici să aibă o pace desăvârşită, pentrucă vieaţa lui întreagă este o luptă.

Inimicii Bisericii sunt şi inimicii preotului, şi de aceea Biserica cere dela preoţi ca să fie demni, spre a zmerì pe inimicii ei, ştiut fiind că zmerenia nu este distrugere, ci este întoarcere, e remuşcare, e căinţă, e vieaţă.

Forţa stăpânitorilor fără de credinţă va cedà, ereticii, schizmastici, savanţii pretinşi, apostaţii, nelegiuiţii, cu toţii se vor întoarce la calea cea dreaptă propoveduită de Biserică şi iarăşi va domnì în lume pacea.

Preotul pentru realizarea acestei binecuvântate păci, se cuvine însă ca neîncetat să lupte si atunci meritul izbândei va fi în parte şi al preoţimei, cu toate că Biserica zidită pe credinţa *«că Hristos este Fiul lui Dumnezeu celui viu»* birueşte în totdeauna.

Şi astfel victoria câştigată, se va restabilì îndată pacea cea mult dorită şi va fi cu adevărat o turmă şi un păstor.

Icon. Ilie Teodorescu.

IOAN MOGA «TEOLOGUL».

1790—1856

—Succesorul lui Gheorghe Lazăr.—

(Vezi Biserica Ortodoxă Română, anul XXXIX No. 8.)

Cu voia lui Dumnezeu însă acest lucru s'a îngăduit. Mâna cea sănătoasă și puternică a vrednicului arhiereu Șaguna a luat cârma bisericii noastre în împrejurările cele mai grele, la începutul anului de vifor și zguduiri cumplite, 1848, iar nepoții episcopului Vasilie Moga au rămas «întru ale lor» purtând încă puțin timp câte și trele funcțiile.

La *18 Decemvrie 1848*, Ioan Moga adresează episcopului Șaguna o rugáre, cerând intervenția lui spre a puteà fi trecut la pensie din funcția de profesor, rămânând însă și mai departe protopop, până când îl vor mai ajutà puterile.[1]) In locul lui fu numit Hanea ca profesor, iar în locul lui Moise Fulea, care-și ceru și el pensionarea din profesură la *21 Oct. 1849*, urmă dr. Grigorie Pantazi.

Ca o notă frumoasă în caracterul lui Ioan Moga teologul, trebue să amintim, că în activitatea sa ulterioară ca protopop nu lasă niciodată să iasă la iveală mâhnirea lui pentru nesuccesul cu episcopia, ci ca un om, care totdeauna s'a știut împăcà cu împrejurările, se resemnează și față de persoana și vrednicia lui Șaguna are uneori chiar cuvinte de entusiasm. Spre a învederà aceasta, vom cità scrisoarea lui din 9/21 Februarie 1851 către Șaguna,

[1]) «Clero huic.... ultroquopue serviendi animus non deest, et in qualitate Protopresbiteri eum gratioso Superiorum indultu, quoad potero serviam, ast vires jam jam deficiunt..» scrie I. Moga în rugarea sa cătră Șaguna.

«Prea Luminate și Prea Osfințite Doamne Episcope!

In bisericile dela Săliște după Provocăciunea Mării tale, pe sama orfanilor și văduvelor Grenițerilor din Banat în resbel căzuți, s'au adunat numai 8 Rfl. 35 xr. m. c. lângă care am pus dela mine și am plinit *10 Rfl m. c.* carii și aștern Mării tale. Intre pricinile ceale multe din care s'au strâns așà puțin, una este aceea, că Săliștenii au de a pune 23 recruți la ostășime și fecicrii lor sânt toți duși la vitele lor în Țări străine, și așà trebue săș caute recruți tot cu bani gata și la aceasta le trebue lor însăș o însemnată sumă.

D. Lazarovici e tare sârguitoriu pentru adjustația Tipografiii și în scurt se va apucà de tipărirea Catechismului.

Cu mare dor dorim să te vedem pre Măria ta în pace și sănătos iarăși în mijlocul nostru.—Ni se pare că și soarele strălucește mai luminos, când ești între noi; dară acum sântem ca cei din umbra morții. Sărutânduți dreapta cu adâncă plecăciune rămân,

Al Mării tale prea umilit serv
Ioan Moga m. p.[1])
Protopop 1-lea al Sibiiului.

Sibiiu 21/9 Febr 851.

Peste 2 ani Ioan Moga teologul dimisionează și din funcțiunea de protopop și se retrage în liniște la Sas-șebeș, unde a mai trăit timp de 3 ani. In locul lui, Șaguna numì ca administrator al protopopiatului I al Sibiiului, deci al nostru, pe talentatul profesor seminarial și protosincel, dr Grigorie Pantazi, care, spre marea pierdere a bisericii noastre și nespusa durere a lui Șaguna, murì în anul următor, în vârstă de abià 30 de ani.

In ședința din 16 Dec. 1854, s'au luat dispozițiile de lipsă pentru ocuparea posturilor vacante în urma morții

---

[1]) Scrisoarea are următoarea adresă în l. germ.: „Vom 1-ten Hermannstädter Griechisch—Orientalischen Dechanate in Siebenbürgen. An Seine des Hochwürdigsten Diözesan Bischofs der orientalischen Kirche in Siebenburgen, *Comandeurs* des K. v. Leopold-Ordens Herren *Andreas Schaguna* Hochgeboren. *Kärthnerstrasse*, Burgerspital 1-er Stock ober der Apotheke. *Wien.* Ex offo.

lui Pantazi şi după cum cetim în corespodenţa din 28 Dec. publicată în Tel. Rom. «pentru administrarea protopopiatului I al Sibiiului, s'a găsit de cuviinţă a se denumi Ioan Hanea, profesor de studiile teologice la seminar şi asesor consistorial; iar pentru catedra vacantă de studiile teologice la seminariu, Sava Popoviciu Barcianu, parohul comunei Răşinari şi asesor consistorial.»

Mult lăudatul Pantazi, dacă ar fi avut vieaţă mai lungă, ar fi desvoltat negreşit atât ca administrator al protopopiatului nostru, cât şi ca profesor seminarial o activitate mai însemnată şi mai mănoasă de cât a antecesorului său Ioan Moga sau chiar a succesorului Ioan Hanea, a cărui activitate ca profesor şi protopop nu ni se prezintă de loc în condiţiuni superioare faţă de cea desfăşurată de nepotul episcopului Vasilie Moga.

Ioan Moga «Teologul», în comparaţie cu contimporanii săi, a fost negreşit o însemnată faţă bisericească, om cu învăţătură destulă pentru acele timpuri şi cu frumoase cunoştinţe de limbi. Ştia româneşte, nemţeşte, latineşte şi puţin ungureşte. Eră însă lipsit de talente deosebite. N'a fost nici scriitor de samă, nici profesor sau orator vestit, care să încălzească cu puterea cuvântului pe ascultători, să-i înalţe sufleteşte şi să le îndrume cugetul spre ideal.

Faţă de cuvântul aprins şi puternic al lui Gheorghe Lazăr, faţă de pasiunea lui tinerească şi de avântu-i simpatic, iresistibil, formează un contrast izbitor moliciunea senilă şi circumspectă a lui Ioan Moga «Teologul».

Acest contrast confirmă odată mai mult adevărul cunoscutului adagiu: «oamenii mari n'au nici părinţi, nici urmaşi.»

Dr. Ioan Lupaş.

Tabloul alegerilor pentru Consistoriul Superior Bisericesc dela 27 Noembrie, 1915.

Colegiul Universitar	P. C. Iconom Const. Nazarie	6	voturi
Colegiul Seminarial	Arhimandritul Iuliu Scriban	33	»
Colegiul Monahal al Moldovei și Sucevei	Arhimandritul Teofan Ionescu	5	»
	Protosinc. Vasian Bucovineanu	4	»
	Arhim. Evghenie Ungureanu	3	»
	Protos. Meletie Nicuță a Babei	2	»
Colegiul jud. Dâmbovița	P. C. Iconom N. Popescu-Țâța	54	»
	P. C. Iconom Ilie Aldescu	48	»
	Preotul Ioan Popescu-Bărbuleț	48	»
Colegiul jud. Ilfov	P. C. Ic. Dimitrie Georgescu	146	»
	P. C. Ic. Dimitrie Popescu Moșoaia	123	»
	P. C. Ic. Chiriac G. Bidoianu	122	»
	P. C. Ic. Constantin Dumitrescu	68	»
	P. C. Ic. Alex. Popescu-Cernica	19	»
Colegiul jud. Ialomița	Cucern. Sach Vasile Nanculescu	34	»
	P. C. Ic. N. Alexandrescu	34	»
Colegiul jud. Muscel	Preotul Gh. Moisescu	n'a obținut majoritatea cerută	
Coleg. jud. Prahova	P. C. Ic. Ștefan Iordănescu	124	voturi
	P. C. Ic. Ene Dumitrescu	115	»
Colegiul jud. Teleorman	P. C. Ic. Ilie Rădulescu	45	»
	Pr. Ioan Ionescu	38	»
Colegiul jud. Vlașca	P. C. Ic. Grigore Popescu	55	»
	P. C. Ic. Marin Popescu	55	»
Colegiul jud. Dolj	P. C. Ic. Dimitrie Lungulescu	62	»
	Pr. Ioan D. Popescu	53	»
Colegiul jud. Gorj	P. C. Ic. Ioan Mălăescu	50	»
	P. C. Ic. Ilie Roșoga	42	»
	Pr. Sevastian Pârvulescu	36	»
Colegiul jud. Mehedinți	Pr. Petre Gh. Munteanu	78	»
Coleg. jud Vâlcea	P. C. Ic. Gheorghe V. Nicolescu	63	»
	Pr. Gheorghe Popescu	61	»
Coleg. jud. Romanați	P. C. Ic. Ioan Florescu	72	»
	Pr. Emanoil C. Mărculescu	70	»
	P. C. Ic. Pantelimon Procopiescu	14	»

Colegiul jud. Bacău	Pr. Ioan Tudorache	43	»
	Pr. Melhisedec Mârza	37	»
	P. C. Ic. Gheorghe C. Crivăţ	34	»
Colegiul jud. Putna	P. C. Ic. Clement Bontea	59	»
	P. C. Ic. Pantelimon Romanescu	51	»
	Cucern. Sach. Ioan Vasiliu	40	»
	Pr. Nicolae Atanasiu	26	»
	Pr. Teodor I. Macovei	3	»
	Pr. Gheorghe Făcăoanu	2	»
	Pr. Vasile Botez	retras	
Coleg. jud. Roman	Pr. Melhisedec Mârza	38	voturi
	P. C. Ic. Teodor Teodorescu	36	»
Colegiul jud. Tecuci	P. C. Ic. Const. Pavel	41	»
	Diaconul Dimitrie Budescu	32	»
Colegiul jud. Buzău	Cucer. Sach. Anton Ştefănescu	57	»
	P. C. Ic. Const. Gh. Anghelescu	45	»
	P. C. Ic. Spiridon Popescu	43	»
	Pr. Dimitrie Petrovici	31	»
Coleg. jud. R.-Sărat	Pr. Dimitrie D. Petrescu	39	»
	Cucer. Sach. Manea Comănescu	37	»
Colegiul jud. Fălciu	P. C. Ic. Dimitrie Ciocârlan	37	»
	Pr. Gheorghe I. Vasilache	28	»
Coleg. jud. Tutova	Pr. Ioan V. Gâdeiu	56	»
	P. C. Ic. Ioan Antonovici	49	«
	Pr. Niculae Iancu	14	»
Coleg. jud. Vaslui	Cucer. Sach. Evdochim Dumitru	24	»
	P. C. Ic. Const. I. Manoilescu	24	»

TABLOUL

Preoţilor şi Diaconilor din Capitală, cari au a predicà în Biserica Catedrală a Sfintei Mitropolii a Ungro-Vlahiei in zilele arătate mai jos, în decursul anului 1916.

IANUARIE

1	Ianuarie	Vineri—Econ. Gh. I. Gibescu. Biserica Domniţa Bălaşa.
3	„	Duminică—Ieromonahul Hrisant Popescu. Sf. Mitrop.
6	„	Miercuri—Pr. Petre Grigoriu. Biserica Sf. Treime-Tei.
7	„	Joi—Ieromonahal Gherontie Nicolau. Sf. Mitropolie.
10	„	Duminică—Pr. C. Diaconescu. Biserica Delea Veche.
17	„	Duminică—Diaconul Pantelimon Opreanu. Bis. Domniţa Bălaşa.
24	„	Duminică—Pr. Ioan Petrescu. Bis. Sf. Gheorghe-Nou.
30	„	Sâmbătă—Diaconul I. Mateescu. Biserica Icoana.
31	„	Duminică—Pr. Gh. Pohrib. Biserica Pantelimon.

FEBRUARIE

2 Februarie Marţi—Pr. Mihail Dumitrescu. Bis. Sf. Visarion.
7 „ Duminică—Pr. Ştefan Georgescu. Biserica Sf. Dumitru-Colentina.
14 „ Duminică—Econ. Simion Popescu. Biserica Azilu Elena Doamna.
21 „ Duminică—Protosinghel Galaction Cordun. Sf. Mitropolie
28 „ Duminică—Econ. Nic. Marinescu. Bis. Mântuleasa.

MARTIE.

6 Martie Duminica II. Pr. Marin B. Nicolau. Biserica Sfântul Dumitru—Colentina
13 „ Duminica III. Diaconul Filaret Jocu. Sf. Mitropolie.
20 „ Duminica IV. Pr. Gh. Călin. Biserica Doamna.
25 „ Vineri—Pr. Dim. Teodorescu Bis. Albă-Postăvari.
27 „ Duminica V. Econ. C. Dumitrescu. Biserica Icoana.

APRILIE.

3 Aprilie Duminica VI. Pr. Ioan D. Petrescu, Bis. Sf. Visarion
10 „ Sf. Paşti—Econ. Const. Nazarie, Bis. Stavropoleos.
11 „ Luni, Sf. Paşti—Econ. Gh. Georgescu. Bis. Silvestru.
17 „ Duminică—Diacon Athanasie Popescu, Bis. Sf. Vineri (Herasca).
23 „ Sâmbătă—Diacon Boiu Boşcu, Bis. Domniţa Bălaşa
24 „ Duminică—Pr. Christache Stancu. Bis. Isvorul dintre Vii

M A I

1 Mai Duminică—Diacon Const. Stupcanu, Biserica Sf. Nicolae (Vlădica).
8 „ Duminică—Pr. Ilie Popescu. Bis. Bărbătescu-Nou (Filaret)
10 „ Marţi—Pr. Gh. Alexandrescu. Biserica Floreasca.
15 „ Duminică—Pr. Th. Antohe. Bis. Sf. Nicolae (Şelari).
19 „ Joi— Econ. Paraschiv Popescu. Bis. Sf. Vineri-Herasca.
21 „ Sâmbătă—Econ. Ştefan Ionescu. Bis. Albă-Postăvari.
22 „ Duminică—Econ. Ovidiu Musceleanu. Bis. Mihai-Vodă.
29 „ Duminică—Econ. Dr. I. Popescu-Mălăeşti. Bis. Cotroceni
30 „ Luni— Pr. Ioan D. Muşeţeanu. Bis. Sf. Ilie Grant.

I U N I E.

5 Iunie Duminică—Diaconul Marin Vulpescu. Bis. Creţulescu.
12 „ Duminică—Econ. Dr. C. Popescu. Biserica Coiţea.
19 „ Duminică—Econ. Dimitrie Vasilescu. Bis. Ghencea.
24 „ Vineri—Pr. Alex. T. Popescu. Bis. Oboru-Nou.
26 „ Duminică—Econ. Ioan Constantinescu-Lucaci. Biserica Sf. Vineri-Hereasca.
29 „ Miercuri—Diac. Nicolae M. Popescu. Biserica Cotroceni.

IULIE.

3 Iulie Duminică—Pr. Simion Popescu. Bis. Sf. Nicolae-Sârbi.
10 „ Duminică—Econ. Ioan Ionescu. Bis. Spirea Veche.
17 „ Duminică—Pr. Dimitrie Mihăilescu. Bis Sf. Gheorghe Malmezon.
20 „ Miercuri—Econ. Stoica Ionescu. Bis. Sf. Vineri-Herasca.
24 „ Duminică—Ec. Antipa Florescu. Bis. Precupeţii-Noui.
31 „ Duminică—Econ. Dimitrie Popescu-Roşiori. Bis. Popa-Soare.

AUGUST

6 August Sâmbătă—Ierodiac. Calinic Şerboianu. Bis. Kalinderu
7 „ Duminică—Const. Busuioc. Bis. Precupeţii-Noui.
14 „ Duminică—Pr. Marin Popa. Biserica Lucaci.
15 „ Luni—Pr. Teodor Leontescu. Biserica Mavrogheni.
21 „ Duminică—Econ. Gh. Negulescu. Bis. Batişte
28 „ Duminică—Econ. Ioan Georgescu, Bis. Popa-Nan.
29 „ Luni—Diac. V. Hadarag. Biserica Slobozia.

SEPTEMBRIE.

4 Septem. Duminică—Econ. Dim. Georgescu. Biserica Sf. Nicolae—Duşumea.
8 „ Joi—Diaconul Ştefan Popescu. Bis. Sf. Spiridon—Nou
11 „ Duminică—Pr. Gh. Georgescu. Biserica Mavrogheni.
14 „ Miercuri—Pr. Gh. Creţu. Bis. Sf. Gheorghe—Capra.
18 „ Duminică—Pr. Nic. Runceanu. Bis. Sf. Vineri—Herasca.
25 „ Duminică—Pr. Gheorghe Voicu. Bis. Domniţa Bălaşa.

OCTOMBRIE.

2 Octomb. Duminică—Econ. Ilie Teodorescu. Biserica Amza.
9 „ Duminică—Pr. Nic. Gh. Popescu. Bis. Iancu-Vechiu.
14 „ Vineri—Pr. Vasile Bajenaru. Bis. Cărămidari de Jos.
16 „ Duminică—Econ. Th. Georgescu. Biserica Olţeni.
23 „ Duminică - Econ. Gh. D. Şerban. Bis. Schitu Măgureanu.
26 „ Miercuri—Pr. Ioan Florescu-Dâmboviţa. Bis. Radu-Vodă.
30 „ Duminică—Pr. Gh. Popescu-Pietrile. Bis. Sf. Mina-Vergu

NOEMBRIE.

6 Noemvr. Duminică—Pr. Nic. Popescu-Făurei. Sf. Ilie—Rahova.
8 „ Marţi—Pr. Nic. Marinescu- Bis. Sf. Gheorghe—Capra
13 „ Duminică—Pr. Gh. Popescu-Frăţileşti. Bis. Delea-Nouă.
20 „ Duminică—Pr. Paraschiv Georgescu. Bis. Brezoianu.
21 „ Luni—Diaconul Zamfir Popescu. Sf. Mitropolie.
27 „ Duminică—Pr. Const. Dincescu. Bis. Iancu-Vechiu

DECEMBRIE.

4 Decemb. Duminică—Pr. Gh. Păunescu. Bis. Cărămidari de Jos.
6 „ Marţi—Pr. Panait Bedreag. Biserica Iancu-Nou.
11 „ Duminică—Diac. Eugeniu Bărbulescu. Bis. Silvestru.
18 „ Duminică—Pr. Petre Popescu. Biserica Olari.
25 „ Duminică—Diac. Celus Grigoriu Bis. Sf. Nicolae-Şelari.
26 „ Luni—Pr. Teodor Popescu. Bis. Cuibu cu Barză.
27 „ Marţi—Pr. Chiriţă Cernescu. Bis. Sf. Ilie-Grant.

CRONICĂ BISERICEASCĂ EXTERNĂ

Din sfântul munte. Monastirile din sfântul munte au toate câte un reprezentant la Careea, şi aceşti reprezentanţi, cu toţii formează adunarea administrativă a tuturor monastirilor. Această adunare, numită *comunitatea sacră*, rezolvă şi dezleagă toate chestiunile şi toate diferendele între monastiri, schituri, colibe etc. şi între toţi monahii vieţuitori în sf. munte. Comunitatea aceasta sacră, precum ne raportă ziarele din Athena, a făcut mijlocire către preşedintele sf. Sinod al Greciei, ca să ia aspre măsuri contra monahilor din sf. munte, cari cutreeră oraşele şi satele Greciei, fără învoirea canonică a mânăstirii de unde sunt.

*

Din Creta. Creştinii ortodoxi din Creta au pus stăpânire pe giamiile turceşti, cari odinioară fuseseră biserici creştine, şi Turcii, stăpânitori şi atot puternici le transformaseră în giamii. Chestiunea fiind adusă la judecata Guvernului, în urma reclamelor făcute de musulmani, cari rămăseseră fără locaşuri de rugăciuni, Guvernul a hotărît ca acele giamii pe care musulmanii le aveau de veacuri, să rămână în stăpânirea lor.

*

Din biserica Greciei. Noul proect de lege pentru organizarea administrativă a bisericii din Regat, fiind trimis tuturor Ierarhilor bisericii Greciei, spre a-l studià şi a-şi da fiecarele părerea, ziarele ne anunţă cà I. P. S. Sa Mitropolitul dela Seres şi Cozana, a făcut un însemnat studiu şi foarte documentat asupra noului proect al comisiei de legiferare. Observările distinsului ierarh au apărut în anume broşură. Cu ocaziunea publicărei textului noului proect vom relatà pe larg şi despre părerile Mitropolitului Cozanei Fotie.

* * *

Facultate de teologie la Varşovia. In urma ocupărei Poloniei de armatele germane, s'a hotărît ca cu ocaziunea deschiderei cursurilor universităţei din Varşovia să se înfiinţeze şi facultate de teologie catolică pe lângă acea universitate, care până aci nu aveà decât cele 4 facultăţi, afară de teologie.

* *

Clopotele bisericilor din Austro-Ungaria. In numărul trecut al Bisericei Ortodoxe am arătat necesitatea cea mare ce se simte de metal pentru nevoile armatei şi că s'a recurs la luarea clopotelor dela Biserici. După noui ştiri aduse de ziare clopotele oferite de biserici se ridică la peste 60 mii.

* * *

Preoţi pentru prizonieri. Ambasadorul rus din Suedia d. Necliudof şi reprezentantul ligei filantropice din America de Nord, care a vizitat acum Germania, au raportat sf. Sinod al bisericii ruse, că prizonierii Ruşi din Germania sufer foarte mult, că nu'şi pot îndeplinì datoriile lor de creştini, din lipsă de preoţi ortodoxi. In acelaş timp ministerul de externe al Rusiei a făcut cunoscut sf. Sinod, că Guvernul Bavarez a rugat, prin legaţiunea Ispaniei din Berna Elveţiei, pe ministrul rus de acolo, ca să îngrijească de a trimite preoţi ortodoxi Ruşi in Bavaria pentru prizonieri Ruşi cari sunt deţinuţi acolo. I-a dat de asemenea a înţelege că o astfel de dispoziţiune ar trebuì luată şi pentru Ruşii prizonieri din alte părţi ale Germaniei şi că aceşti preoţi au să fie primiţi de Germania.

Sf. Sinod al bisericii ruse luând cunoştinţă de aceste comunicări, şi-a dat avizul că prizonierii ruşi pot fi satisfăcuţi în toate nevoile lor religioase prin preoţi ruşi luaţi prizonieri, şi a cerut ca aceşti preoţi prizonieri să aibă libertatea de a puteà merge în toate centrele unde sunt prizonieri ruşi, şi să fie liberi pretudindeni a săvârşì ceremoniile religioase şi sfintele slujbe ce se cer.

* * *

Lipsa de preoţi în taberile engleze. La conferinţele convocate de Arhiepiscopul Cantuariei, cari au avut loc în Iunie a. c. s'a discutat pe larg chestiunea lipsei de preoţi pe fronturile engleze. Atunci atât Episcopul Londrei, cât şi Arhiepiscopul Cantuariei, au arătat că numărul preoţilor aşà fel trebue mărit, încât să fie unul la cel puţin 1000 soldaţi. Ei au arătat şi necesitatea de un Episcop pentru armatele engleze, care să viziteze toate fronturile.

In deosebi importantă este hotărârea acestei conferinţe în ceea ce priveşte atitudinea ei şi a bisericii anglicane faţă de biserica ortodoxă. Această hotărîre sună astfel: «Conferinţa recunoaşte că alianţa cu Rusia în marele resbel european ne procură o ocaziune în deosebi bine voitoare şi bine venită pentru întărirea şi lărgirea raporturilor amicale, cari dejà există între noi şi Biserica creştină Ortodoxă a Răsăritului. Conferinţa roagă pre preşedintele ei (preşedinte erà Arhiepiscopul Cantuariei), ca «sau personal, şi prin anume persoane ce va crede, să ia înţelegere cu reprezentanţii Bis. Ortodoxe şi să cadă de acord asupra scopului, profitând de împrejurările de faţă, ca să se stabilească raporturi cât mai strânse

între Bis. Anglicană şi Bis. Creştină Ort. a Răsăritului». Tot cu această ocaziune s'au emis de Episcopii anglicani păreri ca acestea: „Bis. Ortodoxă este cea mai productivă întru a oferi mijloace practici şi reale pentru răspândirea şi întemeerea adevăratei Împărăţii a lui Dumnezeu pe pământ". Un alt Episcop a exprimat dorinţa că ar fi bine ca Biserica Ortodoxă să ia o atitudine hotărîtă în ceea ce priveşte validitatea hirotoniilor bisericii anglicane.

(Extrase din reviste streine).

Dr. Drag. Demetrescu.

DONAŢIUNI.

Se aduc mulţămiri următoarelor persoane care au dăruit bis. parohiale „Cireşu" com. Gruiu, jud. Argeş, mai multe obiecte şi anume: D-lui Vasile Stănciulescu, mare proprietar, care a dăruit un policandru de metal alb cu 12 lumini, în valoare de 360 lei; d-lui Toma Const. Popescu, idem un sf. potir, disc şi steluţă în val. de 50 lei; d-lui Mircea Stancu, idem o cadelniţă de metal în val. de 20 lei; d-lui Stanciu Stan Sandu, idem, un rând de sf. vestminte în val. de 190 lei; d-lui Dum. Voicu Filip, idem, sf. acoperemente, în val. de 10 lei; d-nei Parascheva Stan Buganu, idem, o candelă în val. de 5 lei; d-nei Stanca V. Ştelănescu, idem, o candelă în val. de 5 lei; d-nei Anghelina Preotu I. Anghelescu, idem, îmbrăcămintea tetrapodului de pânză albă ţesută şi lucrată cu flori de d-sa.

Se aduc aduc mulţămiri d-rei Cornelia N. Lungu, care a binevoit a face bis. Sf. M. Gheorghe parohia Titulesti jud. Oltu, o dveră pentru Uşile Împărăteşti, de catifea calitate bună, garnisită de jur împrejur cu galon şi franjuri de calitate superioară, asemenea şi o faţă de masă de lângă Iconostas tot din aceaş material frumos lucrate cu mâna sa de numita donatoare, ambele obiecte în val. de optzeci lei.

Se aduc mulţămiri d-lui Irimia I. Coman, din com. Măluroni, jud. Argeş, care a avut buna voinţă să dăruiască bis. parohiale Bohari, comuna de mai sus, un potir cu toate ale lui în val. de 68 lei; un rând de odăjdii bisericeşti în val. de 90 lei; şi suma de 200 lei.

Se aduc mulţămiri onor. Societăţi „Lotru", jud. Vâlcea, pentrucă a făcut o reducere de 50 la sută asupra întregii lemnării de care a avut trebuinţă Sf. Mănăstire Turnu; cum şi Onor. Societăţi „Oltul", acelaş judeţ, pentrucă a dăruit numitei mânăstiri, doi m. c. lemn de brad, din care să se facă şiţă.

Se aduc mulţămiri următoarelor persoane, cari au făcut donaţiuni bisericii Schitului Trivalea de lângă Piteşti şi anume: D-lui Costică Dumitrescu, comerciant în Piteşti, pentrucă a îmbrăcat în argint icoana Împărătească Maica Domnului; d-nei Maria Colonel Dimitrescu, pentrucă a donat un rând complect de vestminte preoţeşti, şi d-lui Nae Popescu, comerciant în Piteşti pentrucă a dăruit un rând vestminte preoţeşti.

TIPOGRAFIA CĂRȚILOR BISERICEȘTI

Strada Principatele-Unite No. 60. București.

CATALOG

De Cărțile (tipărite cu litere latine) ce se pot procură dela această Tipografie. Cele de ritual sunt aprobate de Sf. Sinod al Sf. Biserici Autocefale Ortodoxe Române.

No. curent	TITLUL CĂRȚII	VALOAREA: Broșată L.	B	Legată în piele L.	B	Legată în piele și pânză L.	B	Cheltuieli de Transport L.	B
1	Acatister	1	50	4	50	3	—	—	90
2	Acatistul Sfintei Treime.	1	—	—	—	2	—	—	60
3	Aghiazmatar.	3	—	8	—	5	50	—	90
4	Apostol.	6	—	11	—	9	—	—	90
5	Arhieraticon	4	—	9	—	6	50	—	90
6	Autocefalia Bisericii Române	—	50	—	—	—	—	1	50
7	*BIBLIA* ed. sf. Sinod, pe hârtie de cârpă. .	15	—	—	—	—		1	50
	pe hârtie din cârpă și celuloză.	10	—	—	—	—	—	1	50
8	Vânzătorilor se acordă rabat 10%								
	pe hârtie din celuloză.	3	—	—	—	—	—	1	50
9	Vânzătorilor nu se acordă rabat.								
10	Biblia de Buzău (cu litere vechi)	6	—	—	—	—		1	40
11	Carte de Tedeum.	1	—	—	—	2	—	—	60
12	Canonul, Acatistul și Vieața Sf. Ecaterina. .	—	50	—	—	—		—	60
13	Catavasier	2	50	5	50	4	50	—	90
14	Cauzele urei creștinilor contra Armenilor . .	1	—	—	—	—	—	—	40
15	Didahii (Invățături) de Ilie Meniat.	3	—	9	—	5	50	1	90
16	Cazanie	8	—	14	—	11	50	1	40
17	Evanghelia ed. IV.	12	—	19	—	—	—	—	40
18	Evhologiu. (molitfelnic)	8		13	—	11	—	—	90
19	Evanghelia în 16 limbi (dela a doua Inviere).	1	—	—	—	2	—	—	60
20	Expunerea Doctrinii.	1		—	—		—	—	60
21	Iconografia	4		—	—	—	—	—	70
22	Legea organică și Regulamentele Sf. Sinod .	1		—		—	—	—	60
23	Liturghia Sf. Ioan Gură-de-Aur.	—	50	—	—	1	50	—	60
24	Liturghia	4	—	9	—	6	50	—	90
25	Mărturisirea ortodoxă	1	25	—		—	—	—	60
26	Mineele (un corp).	100	—	160	—	130	—	6	60
27	Un volum din Minee	10	—	15	—	12	50	1	40
28	Monastirile și Bisericile din România. . . .	2	—	—	—		—	1	70
29	Noul Testament.	1	50	—	—	—	—	—	90
30	Orologiul cel mare	20	—	27	—	25	—	1	40
31	Orologiul mic	3	50	7	50	8	—	—	90
32	Panihidă (Rânduiala Parastasului)	1	—	—	—	2	—	—	60
33	Paraclisul Sf. Dumitru Izvoritorul de Mir. .	1	—	—	—	—	—	—	60
34	» Sf. Filoteia.	1	—	—	—	—	—	—	60
35	» Sf. Spiridon	—	50	—		—		—	50
36	Penticostar	7	—	12	—	9	50	—	90
37	Predicator fragment) de In. Moisiu	—	50	—	—	—	—	—	60
38	Prohodul Domnului	1	—	—	—	2	—	—	60
39	Psaltirea mare ed. V.	3	—	8	—	5	50	—	90
40	Psaltirea mică ed. III	1	—	—	—	2	—	—	90
41	Pâinea spre ființă (fără rabat) (carte de rug.)	—	10	—	—	—	—	—	—
42	Rânduiala Proscomidiei (tablou)	—	50	—	—	—	—	—	40
43	Slujba Sfințirii steagului.	—	50	—	—	—	—	—	50
44	Studiu despre Ierarhie	—	50	—	—	—	—	—	60
45	Slujba Sfințirii Bisericii	2	—	5	—	3	60	—	60

SPRE ŞTIINŢA

Comitetul redactor al Revistei *„Biserica Ortodoxă Română"* se compune din: *P. S. Arhiereu Teofil M. Ploeşteanu.* D-nii: *Dr. Petru Gârboviceanu, Dr. Mih. Popescu, Badea Mângâru, Dr. Drag. Demetrescu şi Dr. I. Mihălcescu.*

Toată corespondenţa privitoare la Tipografie şi la Revistă precum şi banii, se vor inainta cu adrese separate: *P. S. Arhiereu Meletie Constanţeanul,* Directorul Tipografiei şi Revistei «Biserica Ortodoxă Română», Str. Principatele-Unite No. 60. Bucureşti. — ***Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.***

Abonamentele la revistă se fac pe câte un an. Preţul abonamentului pe un an este de 10 lei in ţară; iar in streinătate 12 lei.

Abonaţii cari nu vor priimi numerile regulat, vor reclamă de-a dreptul P. S *Arhiereu Meletie Constanţeanu,* Directorul Tipografiei.

Scrisorile nefrancate nu se primesc.
